

ULDUZ

№06 (601)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ İYUN 2019

-
- A woman in a flowing white dress is captured in mid-motion, dancing on a rocky shore. She is holding a bouquet of flowers in her right hand. The background shows a vast, calm sea under a bright, slightly cloudy sky.
- ✓ Qəşəm Nəcəfzadənin ekspertizası
 - ✓ Adilə Nəzərin özüylə söhbəti və yazısı
 - ✓ "Şər və Ab"
 - ✓ Taleh Mansur və "Narciso Rodriguez"
 - ✓ Qısa fikirlər xəzinəsi
 - ✓ Sorağı gəlməyənlər
 - ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

Qəşəm
NƏCƏFZADƏ
“Ulduz”lu
səhərlərə salam...

6

Adilə NƏZƏR
özüylə söhbəti
və yazıçı

12

Tural TURAN
Azadlığın ən
gözəli

qısa fikirlər
xəzinəsi

13

Taleh MANSUR
Narciso
Rodriguez

23

Vasif ƏLİHÜSEYN
İndi hamımız təkik...

25

Fərid HÜSEYN
Şər və Ab

31

Firəngiz SABIRQIZI
İki qolun arasında...

18

32

Bahəddin SALMAN
Qozbelin son
duası

50

Nizami TAĞISOY
tənqid

40

Afaq ŞİXLİ

Zaman! Tələsmə,
dayan!

43

Emil RASİMOGLU
Ağrılardan sevdalısı

44

Vasili ŞUKŞİN
İmtahan

48

Gülay TAHİRLİ
debüt

55

Pərviz AXUND
nəşr

59

“SÖZ”
yaratıcılıq birliyi

65

Firuz MUSTAFA
tribuna

69

Zəka
VİLAYƏTOĞLU
Pəncərə

72

sorağı
gəlməyənlər

75

dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor

Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Tərənə Vahid

(Baş redaktor müavini)

Həyat Şəmi

Elçin Mirzəbəylı

Xeyal Rza

Səhər

Xanəmir

Rəsmiyə Sabir

Elxan Yurdəoglù

Nuranə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cəbbərlı

Qılman İman

Hafiz Hacıxalı

Nisəbəyim

Fərid Hüseyn

Məşhəti Musa

Elşən Əzim

Seyfəddin Altayı

(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı

(Estoniya)

Baloğlan Cəlil

(Başqırdıstan)

Saadat Muxammadova

(Özbəkistan)

Nilufər Şixlə

(Moskva)

Günay Səma Şirvan

(Voronej)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,

Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru

dursul@mail.ru

www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 21.06.2019

«Ulduz» jurnalı redaksiyasında

yığılıb səhifələnib.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

MMC-də çap olunub.

Sifariş. №46, Tiraj: 300

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:

Bayalar Sadiq

**«AZƏRMƏTBuatYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuat yayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmış istəyənlər:

440 – 27 – 85

440 – 39 – 83

440 – 46 – 94

564 – 63 – 45

598 – 35 – 22

556 – 67 – 13

564 – 48 – 96

437 – 28 – 10

408 – 17 – 51

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Qəşəm NƏCƏFZADƏ

"ULDUZ" LU SƏHƏRLƏRƏ SALAM...

*"Ulduz" jurnalının may sayı
haqqında qeydlər*

*(Unudulmaz Isa İsmayıllzadə
və Aydin Məmmədovun xatirəsinə)*

Nəinki gəncliyin, bütün ədəbi nəsillərin taleyindən keçən "Ulduz" jurnalının altı yüzüncü sayı qarşımızdadır: 2019-cu ilin beşinci, yəni may ayında çıxan sayı. Vaqif Səmədoğlunun belə bir şeiri var, hətta kitablarının birinə də bu adı qoyub: "Günün baxtı". Ad 9 May qələbə gününə aiddir. Indi belə demək də olar, ayın baxtı, may aynın baxtına bax ki, "Ulduz" jurnalının altı yüzüncü sayı onun taleyinə düşüb və burdan da mənim baxtımı bax ki, bu say haqqında təhlil yazısı yazımaq mənə tapşırılıb. Öz sevincimi qoyub bir yana, keçirəm jurnalının tarixini və həm də jurnalının sayını altı yüzüncü edən may nömrəsini vərəqləməyə...

"Ulduz" jurnalı 1967-ci ildən bu günə kimi ardıcıl olaraq çap olunur. Jurnalın ilk redaktoru gözəl şairimiz Cabir Novruz olub (1967-1972). Sonrakı illərdə Akif Hüseyinov (1972-1973), Əhməd Cəmil (1973-1976), Yusif Səmədoğlu (1976-1986), Abbas Abdulla (1986-1993), Ələkbər Salahzadə (1993-2004), Elçin Hüseynbəyli (2004-2014) və indisə Qulu Ağsəs, 2014-cü ildən bu günə kimi jurnalın baş redaktorudur.

O vaxt jurnalın adını niyə "Ulduz" qoyublar, deyə bilmərəm. Amma bu illərdə ulduzla bağlı bir neçə ciddi sənət və ədəbiyyat hadisəsi baş verib: Isa İsmayıllzadənin "Ulduzların ad günü" kitabı çap olunub. Və səhv etmirəmsə, bu illərdə "Dan ulduzu" instrumental ansamblı yaranıb.

İsanın kitabı müasir ədəbi prosesə yeni hava gətirdi. Sanki güclü bir ədəbi dalğa qulaqları yara edən qafiyələri bir anda göyə sovurdı, qırıq araba kimi cirıldayan yorulmuş hecanı ruhun qanadlarına qaldırdı. Eyni zamanda "Dan ulduzu" da musiqidə bu cür yerdəyişmələr etdi, yeni duygular seli ruhumuzu oxşadı. Isa İsmayıllzadə asfaldakı gölməçələri "sərcələrin soyuq hamamı" adlandırdı. Bazar gününə "maqnitofonumun iş günü" dedi. Və 1967-ci ildən səhərlərimiz ulduzlarla açıldı.

Yadımdan heç çıxmır, "Ulduz" jurnalının 1978-ci il 11-ci sayı. Gəncədə tələbə idim. Vaqif Cəbrayılzadə (Vaqif Bayatlı Odər) jurnalın poeziya şöbəsinin müdürü idi. Həmin vaxt jurnalda yer alan Gəncə səhifəsində mənim də şeirlərimin getməyi nəzərdə tutuldu. O vaxtlar nədənsə jurnalda şeirlərimdən də daha çox şəklimin getməsi mənə maraqlı gəlirdi. Bakıdaydım, Vaqif mənə dedi ki, sənin şəklini tapa bilmədik, şeirlərin şəkilsiz gedir. Dedim, gec deyilsə, çatdırım. Dedi ki, şəklini taksi ilə apar ver "Azərbaycan" nəşriyyatında Tofiq Mahmudova. Şəkli əlimdə hazır tutmusdum. Əyləşdim taksiyə. Nəşriyyata çatdım, Tofiqlə görüşdüm, baxdım ki, şəkil əlimdə yoxdur. Yadımdan çıxbıq taksidə qalmışdı şəkil...

Həmin jurnalın üz qabığında Nəriman Nərimanovla yanaşı Leninin şəkli verilmişdi. Lenin Nərimanovun qoluna girmişdi. Nəri-

manovun ayağı Leninin ayağından bir sm qabaqda idi. O vaxt danışırdılar ki, bu rəsmə görə rəssamı cəzalandırılmışdır. İndi mənim üçün bu ağrılı 11-ci say altı yüzün içində ən ən önemlisi yerlərdən birini tutur...

“Ulduz”un 2019-cu il may sayı filologiya elmləri doktoru İsləm Sadığın mart sayı haqqında yumşaq gəzişmələri ilə açılır. Bu yazıda adətən 80-ci illərin ruhuna uyğun təhlillər var, necə ki şair təbiət təsvirini verir, hər şeyi olduğu kimi göstərir, xırda qüsurları qeyd etməklə işini başa vurur. Məncə, İsləm Sadıq biliyinə və təcrübəsinə uyğun jurnalda yer alan mətnləri yetərincə dəyərləndirə bilib.

Rusiya Federasiyasının Voronej şəhərində yaşayan həmyerlimiz şair Günay Səma Şirvanın özüylə söhbəti və şeirləri jurnalın ilk səhifələrində yer alır. Yazarın özünə sualları və cavabları müasir prosesə uyğundur.

Yenidən keçmişə qayıdırıram. Yusif Səmədoğluunun vaxtlarında Aydın Məmmədovun “Zamanla səsləşən şeirlər sorağında” adlı məqaləsi dərc olunubmuş.

Aydın Məmmədovun o yazısından sonra ədəbi prosesdə böyük bir partlayış oldu. Tənqid olunanlar hər tərəfə şikayət edirdilər. Baş redaktora, Yazarıclar Birliyinin sədrinə, Mərkəzi Komitəyə, hətta Moskvaya da. Amma Aydın Məmmədovun faktı göz qabağındaydı, keçilməz idi...

Jurnalda gənc yazıçı Vusal Oğuzun “Alman hesabı ilə çəkmə” hekayəsi özünəməxsus təhkiyə ilə yazılıb. Mətləb səni özünə bağlayıb aparır. Hiss olunur ki, yazıçı qələmə aldığı hadisəyə dərindən bələddir. Amma bəzən müəllifin cümlələri təcrübəsizlikdən axsayır. Hadisə bizi çəkir, bəzən sözləri unuduruq. Diqqətlə baxanda isə... “Bayaq **oturduğu** oturacaqda indi bir tələbə qız **oturmuşdu**”. Və yaxud: “O gecə dəhşətli duman idi”. Dumana dəhşətli deməzlər. Amma ümumilikdə hekayənin məzmunu və müəllif işi gəl...

Yusif Səmədoğluunun vaxtlarında jurnalda Vaqif Səmədoğluun ilk şeirlərinin (jurnalda ilk dəfə) dərc olunduğu yaxşı yadımdadır. Yusif qardaşının – Vaqifin 12 vərəqlik şeir dəftərini “oğurlamışdı”. Biz o vaxt bu şeirləri Damcılı bulağın suyu kimi ciyərlərimizə çəkdik...

“Ulduz” jurnalı “Vektor” Beynəlxalq Elm Akademiyası ilə böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi ilə əlaqədar müsabiqə keçirib. Müsabiqə qaliblərinin – birinci yerin qalibi Emin Pirinin, 2-ci yerin qalibi Firdovsi Rəsulun, 3-cü yerin qalibi Ruslan Dostəlinin şeirlərini diqqətlə oxudum. Hər üç şairin şeiri mətn baxımından orijinal və böyük Nəsimiyə yaraşan şeirlərdir.

“Yazı masası” rubrikasında jurnalın əməkdaşları Fərqaqən və Talehin bu il 60 illiyini qeyd etdiyimiz tanınmış şair İlham Qəhrəmanla

BU SAYIMIZDA

3 İslam SADIQ Bir bulaq gözündür hər ürük	9 Güney SƏMA ŞIRVAN özyürlü söhbəti və şeirləri	14 Vusal OĞUZ Alman hesabı ilə şəkincə	17 Bizim laureatlar
19 yazı masası	21 Seyyid Hüseyin NASR qısa fikirlər xazinəsi	27 Fargana YUSIFQIZI şeir vəxti	29 Öğuz AVVAZ Anamə qəzəbəyən qadın
31 Baxtıcı ASLAN Türk eñi	35 Sabahin xeyr, ömrüm...	38 Tural ÇƏFƏRLÜ Yuxarı	40 Şəfa VƏLİ esse
43 Ayşe NƏBİL şeir vəxti	46 Tural ANAROĞLU Yadplaneti	53 Vasif SÜLEYMAN şeir vəxti	55 NARİNÇÜL Professor
55 İlqar DUMAN üşaq adabiyatı	60 Seyhun HÖKMDAR Debut	62 Qəlib ŞƏFAHƏT Mühümküma	63 Şərafəddin İLKİN şeir vəxti
66 Mina RƏŞİD essəllər	68 Gi de MOPASSAN tarçımı saatı	69 Firudin HƏMİDLÜ debut	70 Şəfaq SAHİBLÜ Sənməyan ocaq
71	72	73	74 dargında kitab

ULDUZ

Təsisçilər:
Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
“Ulduz” jurnalının kollektivi

Bəyaz redaktor
Qulbu Ağsov
Redaktoriyə keçiyi
Tərran Vahid
(Bakı Mədəniyyət və
Həyət Sənəti
Elçin Mirzəbəyli
Rəsul Səmədov
Sohar Xəzənni
Rəsulzəyən Sabir
Elnur Vərdibulut
Nurzən Arımov
Elmar Vəspəri
Məlik Məmmədəli
Qəlmən İman
Hafiz Hacızadə
Firdi Hüseyn
Məhəmməd Musa
Rəsulzəyən Sabir
Şeyx Səfərdin Aħjar
Xəqani Qayıbli
(Estoniya)
Bülən Cəfər
(Bəsərdəstan)
Səadət Məmmədəvə
(Azerbaycan)
Nüfur Səfi
(Moldova)
Gülmərisa Sırov
(Voronej)
Rəsulzəyən Sabir
Əlişir Həsən
Orman AZ1000, Böyük
Xanqan küçəsi, 25
ulduz@ulduz.az
www.ulduz.az

Telefon: +994 50 229 43
Cənab imzalı: 22.05.2019
«Ulduz» jurnalının redaktorluğunda
yəhudi şəhərinə aid
«Təbəqə Nəşriyat-Poliqrafiya»
mədəniyyət mərkəzində
Sifri №38, Təq. 300
1967-cü ilin 2000-ci
Sənədləndirmə № 238
Nömrəni təsdi: Qiymət Nəcəfəddi

“Şeirlərimi süfrənin bir qırağında yazıram” söhbəti çox təbii və ürəyəyatan alınıb.

“Qısa fikirlər xəzinəsi” rubrikasında iranlı professor Seyid Hüseyin Nasrin aforizmləri, “Şeir vaxtı”nda Fərqañə Yusifqızının şeirləri, Oğuz Ayvazın “Anama bənzəyən qadın” hekayəsi, “Türk eli” bölməsində Bəxtiyar Aslanın “Aynadakı yolçuluq” yazısı, “Tribuna” bölümündə Xəyalə Əfəndiyevanın tanınmış şair Arzu Nehrəmlinin yaradıcılığına həsr olunmuş “Sabahın xeyir, ömrüm”, Şəfa Vəlinin Qulu Ağsəsdən bəhs edən “Özünün olmadığı yerləri oxucunun əlindən tutub gəzdirən” esseləri maraqlı lövhələrlə zəngindir.

Tural Cəfərlinin “Yuxu” hekayəsində məzmun gözəldir, qarşıya qoyulan ideya, məqsəd müasirdir. Amma yenə də əksər gənclərə xas olan problem Tural Cəfərlidən də yan keçmir. Məsələn, cümləyə bax: “Hərdən Ayana da kömək **edir**, bəzi dərmanların alınmasında yaxından iştirak edirlər”.

...Vaxtilə “Ulduz” jurnalında Mürşid Məmmədovun “Misra və onun fikir yükü” tənqidü məqaləsi çap olundu. Məncə, bu yazı da Aydın Məmmədovun məşhur məqaləsinin doğurduğu nəhəng ədəbi dalğanın bir qanadı idi. Əlbəttə, şair misradan başlayır. Gərək misralar boş olmasın, sünbüл kimi dopdolu olsun.

Ayişə Nəbinin şeirlərini həmişə izləmişəm. Başqa mətbuat səhifələrindən də, “Ulduz”dan da. Ancaq nədənsə onun şeirlərində oxucu ilə reaksiyaya girməyə – danışmağa mane olan nəsə görürəm. Məncə, kifayət qədər ədəbi təcrübəsi olan Ayişə xanım bu maneənin nədən ibarət olduğunu bilməmiş olmazdı. Məsələn:

Dağ gündüzlər mərdliyim, qürurum,
Gecələr əjdahaya dönüb kabusum olurdu.
Biz dağların havası,

meşələrin ahəngi ilə ruhlandıq.
Mən dənizə baxaraq böyümədim,
Dənizi heç böyütmədim.
Dümdüz qum səhraları görmədim.
Axan çayla rəvan oldu ruhum.
Axan sulara sevdalandım.

Misraları, daha doğrusu, cümlələri ən möhtəşəm fikirlərlə zənginləşdirmək olar.

Amma poeziya deyilsə, nəyə lazım? Birdən elə bilərsiniz, mən burda qafiyə axtarıram, əsla yox. Axtardığım əsas şey bədiilikdir. Bədiilik yoxdurşa, şeirdən söhbət gedə bilməz. Mən Ayişə xanımın şair qüdrətinə çox inanıram. İstəyirəm ki, o, şeirlərinə ritm versin, ahəng versin, nəfəs və səs versin. Misraları dilsiz qoymaşın. Misralar bizlə danişa bilsin.

...Elə bu anda yadına Vaqif Cəbrayıllazadənin ötən əsrin 70-ci illərinin sonunda jurnalda ilk dəfə dərc olunan şeirləri düşdü. “Qardaşımın üzü köməyim olsun” misrası o vaxtkı ədəbi prosesin baş cüməsinə çevrildi.

80-ci illərdə Ramiz Rövşənin “Bu yaz gecəsində ölməyə nə var” baş cüməsi ilə başlayan şeirləri və hekayələri, Dilsuzun “Yol” hekayəsi, Camal Yusifzadənin “Ay qonşu, bu evin yiyesi hanı?”, İsaq İbrahimovun “Mən köhnə kişiyəm, bala” devizi ilə başlayan şeirləri bütün ədəbi prosesi ardınca çəkib aparırdı...

Gələk bu ilin may sayına. Yaziçi Tural Anaroğlunun “Yadplanetli” hekayəsi müasir nəsrimizin dəyərli nümunələrindən sayıla bilər. Aydın dil, üslub, məsələnin qoyuluşu və həlli, müasirlik, qoca dünyaya, yorulmuş həyata yeni baxış bucağı əsərin əsas gücünü təşkil edir.

Vasif Süleymanın şeirləri, Naringülün “Professor” hekayəsi müasir düşüncənin ifadəsi kimi maraqlıdır. Vasif Süleymanın hecası min illik hecaya yeni dad qata bilir. Naringül hekayədən hekayəyə püxtələşir.

“Debüüt” bölümündə Seyhun Hökmdarın və Firudin Həmidlinin şeirlərində maraqlı misralar olsa da, tam halda bitkin şeirə çevrilə bilmir. Mən istəyirəm, onlar şeiri qurmasınlar, folklorla üz tutsunlar, belədə xalq şeir intonasiyası ilə şeirlərindəki sükutu asanlıqla aradan qaldıra bilərlər. Qalib Şəfahətin “Mühakimə” hekayəsi, Şərafəddin İlkinin, Şəfəq Sahiblinin şeirləri, Mina Rəşidin esseləri, Sevil Gültənin Gi De Mopassandan etdiyi “Mademuazel Koko” hekayəsi özlərini oxucuya maraqla təqdim edə bilir.

Beləliklə, mən sevimli jurnalımın 600-cü nömrəsi haqqında səmimi danişdım. Qoy hər günümüz ulduzlarla açılsın. Bir sözlə, “qardaşımın üzü köməyiniz olsun”...

Adilə NƏZƏR

filologiya üzrə falsəfə doktoru

Özüylə səhbəti...

Axşamüstüdür. İşdən evə qayıdırıram. Yorğunam. Qarışqa kimi çalışmışam bütün günü. Yol boyu maşının azacıq aralı pəncərəsindən havanın nəmini çəkirəm ciyərlərimə... Evə çatıb, yuyunub rahatlanıram. Özümə dəmlı bir çay sıfariş edirəm, beş dəqiqəyə hazırlayıram...

Divana uzanıb televizoru yandırıram. Gündün yorğunluğunu atmaq, çayın keyfini çıxarmaq istəyirəm. Birinci kanalda bayram konserti var – insanların üzlərindəki həyəcan və əyləncədən doğan, mənə də sirayət edən sevinc hissi ikinci kanaldakı xəbərlər programında sərhəd bölgəsində xidməti vəzifəsinin bitməsinə on gün qalmış şəhid olan əsgərin görüntüsü kadrlarında yerini kədərə, hüznə verir. Üçüncü kanalda pəltək molla mübarək Ramazan ayının fəzilətlərindən danışır.

Sixılıram... Uzun zaman dedikləri nə uzunluqdadır, bilmirəm, mən o sürgün günün-

dən bu yanarı bilirəm, bir də kimliyimi – bir yarıqlaranlıq məmləkət var canımda...

Burada yorğunluğumu çıxaracaq bir şey olmadığı qənaətinə gələrək televizoru söndürüb xeyallarımı işə salıram. Stəkandaki çayın bugu ruhumu oynadır – yaz aylarında dağların başından qalxan dumanı, qış Günəşinin şüaları altın-də okean sularının üzərindəki sürgün buxarı görürəm...

Əlimi uzadıb divanın arxasına sallanan pəncərənin tül pərdəsinin bir ucunu çəkib üzümə örtürəm. Tül arxasından cilçıraqın rəngli şüşələri arasından divara düşən işıq zolaqları sözlərə, kəlmələrə dönür.

İndi susqunluğum məndən çox uzaqlardadır...

Çaydandaki su kimi qaynayıb damarlarım-dakı qan, toxunan olsa, yanar. Xarakterimə xas olaraq, qanın rəngi fikrimi başqa bir səmtə çəkir... Və bilirəm ki, qan rəngli sevdalar saralıb tökülməzdən əvvəl qızaran yarpaqların şanını göstərməsinə bənzəyir...

Bu an həyat mənim üçün rəqs edən bir cingənəni xatırladır... Tül pərdəni buraxıram, uçub yerinə qayıdır – quşları düşünürəm, nə yaxşı, sənin də göylərində uçurlar. Başqları anlaması deyə, quş dilində söyləyirlər sənə sevigimi. (Hardasa oxumuşam ki, sevənlər hər dili bilir – çayların, yağışların, küləklərin dilini...)

Pərdənin ucuşu sərinlədir üzümü. Küləkləri
düşünürəm, sonra dənizləri...

Of... içimdə yenə bir hiss baş qaldırır:
Görəsən, hansı quş qonub həsrətinə, hansı dalğa
oxşayıb bədənini, hansı külək öpüb saç
lärləndən?..

Qısqanlıq hissini ancaq özümə etiraf edə
bilirəm – zəifliyinin çəmbərinə zireh çəkmək
insanın mayasına qoyulub...

Stəkandakı çayın soyuğu üzsdür məni.
Ürəyimə qisılıb qızınmağa çalışıram. Gecənin bir
aləminə qururam saatımı, - oyanıb sırlı-sehrlə
bir şeir yazacağam. Yazarkən qulağına bir sirri
də piçıldayacağam. Deyəcəyəm ki, mən sənin
qara qutunam...

Özüylə səhbət həm də hiss edənlərlədir...

...✓ *yazısı*

NƏSİMİ YARADICILIĞINDA DİL VƏ ÜSLÜB TƏFƏKKÜR VASİTƏSİ KİMİ

Məlumdur ki, hər bir dövr, dövlət siyasəti və ideologiyası öz tələblərinə uyğun cəmiyyət formalasdırmağa səy göstərir. Problemin həllinə kütləvi informasiya vasitələri, radio və televiziya, kino və incəsənət işçiləri, jurnalistlər, şairlər, yazıçılar, publisistlər, bəstəkarlar və s. cəlb edilirlər. Bu ictimaiyyətə daha çox, daha geniş və emosional şəkildə təsir etmək imkanı yaradır və nəticə qloballaşmanın vacib elementlərindən sayılır.

Azərbaycan torpaqlarının 20%-i, o cümlədən Dağlıq Qarabağ Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işgal olunduğu bir dövrdə zəngin mənəvi xəzinəmizin, eləcə də Azərbaycan dil tarixinin, ədəbiyyatının dərindən öyrənilməsi ol-duqca vacibdir. Ermənilərin torpaqlarımızla bərabər, tariximiz, dilimiz, ədəbiyyatımıza, tarixi abidələrimiz də sahiblik iddiaları öz tarixi gerçəkliliklərimizin hərtərəfli tədqiqinin zəruriyi şərtləndirən amillərdəndir.

Bu il XIV əsr Azərbaycan ədəbiyyatının böyük şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsimi-

nin anadan olmasının 650 illiyi münasibətilə ölkə prezidenti cənab **İlham Əliyev** tərəfindən 2019-cu ilin "Nəsimi İli" elan edilməsi ilə bağlı respublikada Nəsimi yaradıcılığına dair elmi konfransların, ədəbi görüşlərin keçirilməsinə vüsət verilmişdir. Bu fəaliyyət Nəsimi yaradıcılığının tədqiq olunmamış tərəflərini açmaq, onun Azərbaycan xalqına yenidən və bütöv qayışını təmin etmək məqsədi daşıyır.

Böyük və dərin ədəbiyyat hər zaman insanla dost olmuş, öz qidasını bütün dövrlərdə in-sandan almış, onunla yüksəliş tapmışdır. İnsana sevgi ədəbiyyat üçün daim diri motiv kimi müxtəlif şair və yazıçıların qələmində fərqli istiqamətlər tapmışdır. Hökmədar insan, qurucu insan, dağdıcı insan, əməkçi insan, cahil, zalim və zülmə uğrayan insanlar ədəbiyyata mövzu olmuşlar. İmadəddin Nəsimi tarixən kamil insanı yetişdirmək üçün yaşayıb-yaradan və bunun uğrunda həlak olan şairdir.

İ.Nəsimi hürufilik məktəbinin ən fəal davamçısı olmaqla yanaşı, Azərbaycan ədəbi dilinin baçlangıç mərhələsidir, desək, yanılmarıq. Nəsimi ilk böyük şairdir ki, Azərbaycan dilində olan milli söz və ifadələrini ədəbi dilə gətirməklə, XIV əsr ədəbi dilinin milli zəmin üzərində qurulmasını təmin etmişdir. Nəsimi ərəb, fars dili ilə bərabər, doğma ana dilində də mükəmməl əsərlər yaratmışdır. Onun poetik yaradıcılığında türk dili ərəb və fars dilləri ilə yanaşı işlənmiş, hətta bu rəqabət Nəsimi ilə başlamışdır.

Nəsimi və ondan sonra gələn sələfləri sübut etdilər ki, türk dili ədəbi səviyyə dilidir və bu dildə də yüksək poetik nümunələr yaratmaq mümkündür:

Al ilə ala gözləri aldatdı aldı könlümü,

Alini gör nə al edər kimsə işitməz alınə!

Yaxud:

Aləmdə bu gün sənciləyin yar kimin var!

Gər "var" desən, "yox" deməzəm, "var", kimim var?

Nəsiminin ən gözəl frazeoloji birləşmələri Azərbaycan türk sözündən alınmış söz və ifadələrdir. Onun Azərbaycan dilində yaratdığı böyük poeziyanın özülü xəqilik, millilikdir ki, bunlar da öz əksini şairin ana dilində Azərbaycan xalqının əsrlərlə yaratdığı müdrik kəlamlarda, sabit ismi və feli söz birləşmələrində, qapalı

cümlə tiplərində, atalar sözü və məsəl məzmunlu poetik misralarında tapır:
*Yandırırsan könlümü eşqində, məlum oldu kim,
Ani risvayı-cahan etmək dilərsən, etməgil!*

Nümunədən də göründüyü kimi, Nəsimi sözün həqiqi mənasında milli şairdir, onun poeziyasında külli miqdarda xalq dilində işlənən söz və ifadələr vardır.

Nəsiminin üslubu bədii, dili ərəb, fars, Azərbaycan, məfkurəsi isə başdan-sona türkdür. Bu baxımdan Nəsiminin əsərləri dil tarixi üçün də maraqlıdır. Bu tarix İ.Nəsimi ilə başlayıb, Ş.İ.Xətai yaradıcılığında əsaslandırılan yeni ədəbi üslubun davamı ilə inkişaf edir. Nəsimi bir tərəfdən qədim ədəbiyyatımızdan gələn bədii ifadələrdən istifadə etmiş, o biri tərəfdən də yeni ədəbi dilin xüsusiyyətlərini yaradıb bir araya gətirmişdir. Yəni şifahi dildən istifadə edərək ədəbi dili yeniləşdirmiş və zənginləşdirmiştir.

Nəsiminin əsərlərini bədii obrazlılıq və zəngin frazeoloji birləşmələrin düzgün istifadəsi baxımından mozaik rənglərlə təsvir edilmiş təbiət lövhəsinə bənzətmək olar. Çünkü frazeoloji birləşmələr sadəcə anlayış deyil, həm də bədii rəngdir:

*Dünyanın mülki-malına meyli-məhəbbət eyləmə,
Cün gedüsərsən, ey məlik, axırətin sarayına!*

*Surətin vəsfini hər taifədən sordum isə,
Məninin güzgüsünü surəti-rahman dedilər!*

Təmiz türk dilində olan belə frazeoloji birləşmələr şairin poeziya dilinin milliliyini, xəlqiliyini və bununla da ölməzliyini təmin edir:

*Ey sənəm, hicran əlində naleyi-zar eylərəm,
Gözlərimdən, sanasan, dəryayı-ümmən ayrılır.*

*...Rəngi-çöhrəm zərd olubdur, qamətim həm cün hilal,
Ol günəş üzlü həbibim, ləli-xəndən ayrılır*

*...Məhşəri-yövmül-hesab qopdu qiyamət başıma,
Ey Yusif surətli, məndən piri-Kənan ayrılr.*

Nəsiminin dilində müxtəlif mənalı frazeoloji ismi birləşmələr vardır, bu nümunələrdə **naleyi-**

zar (*zar-zar ağlama*), **dəryayı-ümmən** (*açıq dəniz*), **rəngi-cührəm** (*zərd olub* (*çöhrəmin üzümün rəngi saralıb*)), **qamətim hilal** (*qamətim - boyum ay kimi ayılıb*), **günəş üzlü həbibim** (*üzü günəş kimi işiq saçan dostum*), **məhşəri-yovmul-hesab** (*qopdu qiyamət başıma* (*halını axırət günündə qiyamətin qopmasına bənzədir*)), **Yusif surətli, piri-Kənan** (*Yusif peyğəmbərin gözəlliyinə və pir olmasına işarədir ki, yəhudilər ona iman gətirib inanmamışdır*) və s. bu kimi məcazlaşmış söz birləşmələri Nəsimi zəkasının obrazlı vasitələri kimi onun poeziya dilinin imkanlarını nümayiş etdirir:

*Mərifət kəsb eylə, ləbi-lövhə məşğul ol!
Gör nə surət göstərür hər dəm oyuncu ruzigar!*

* * *

Aləmdə bu gün əhdi bütün yar ələ girməz...

Burada isə **oyunçu ruzigar** ismi frazeoloji vahidi həyatın gözlənilməz hadisələr gətirəcəyini; **əhdi-bütün** vahidi isə sadıqliyi bildirir.

Azərbaycan klassik ədəbi dilində bədii obrazların təsviri özünəməxsusdur, bənzərsizdir. Nəsimi yaradıcılığında isə bədii xitablar çox hallarda əvvəldən axıra kimi ən yüksək səviyyədə məcazlaşır. Elə bunun üçün də bu xitabları həyəcansız oxumaq qeyri-mümkündür:

*Canımı yandırdı hicrin, ey Nigarım, hardasan?!
Gözlərim nuru, iki aləmdə varım, hardasan?!*

*Bağrımı qan eylədi acı fərağın, gəl, yetiş!
Ey ləbi vəslət, şərəbi-xoşgüvarım, hardasan?!*

*Səbrimi yəğmaladı şövqün, qərarım qalmadı,
Ey mənim aramım, ey səbrü-qərərim, hardasan?!*

*Eylədi eşqin məni qalxan məlamət pirinə,
Ey qası-gözü yelənli şəhriyərim, hardasan?!*

*Ay üzün şəmindən iraq düşmüşəm pərvanətək,
Yanıram leylü-nəhar, ey nuri-narım, hardasan?!*

*Səndən özgə könlümə yoxdur vəfali yarı-dust,
Ey cəfəsiz, hüsnü-kamil yadigarım, hardasan?!*

*Yar üçün hər guşədə min div olur düşmən mənə,
Ey səvadü-əzəmü möhkəm hasarım, hardasan?!*

*Çün Nəsimidir bu gün əyyami-eşqin sərvəri,
Ey şəkər-ləb, yarı-şirin ruzigarım, hardasan?!*

Bədii obrazların bu kimi təsviri Nəsiminin sələfləri Ş.İ. Xətai, M.Füzuli, M.P. Vaqif, (hətta müasirimiz Ə.Vahid, M.Seyidzadə) kimi söz sərraflarının əsərlərinin poetik obrazlar sisteminiň əsasını təşkil etmişdir.

Bildiyimiz kimi, Nəsimi eyni zamanda təbiət şairidir. O, yazı-baharı vəsf edən qəzəllərinə “bahariyyələr”, payızı təsvir edən qəzəllərinə isə “xəzaniyyələr” adı vermişdir. Bu ad altında toplanan qəzəlləri irfani, dini-fəlsəfi əsərlərindən hesab olunur. Şairə görə, bu dünya bir ayna kimi Mütləq Həqiqəti əks etdirir və Xalıq yaratdıqlarından kənardə deyil, hər yerdədir (“*Hər yerdə cü sənsən ayan, adın nədən bica imiş*.”) Odur ki, Nəsimi bahariyyələrindən birində deyir:

*Bahar oldu, gəl, ey dilbər, təmaşə qıl bu gülzərə,
Buraxdı qönçələr pərdə, bəşarət bülbüli-zarə.*

Dilbər klassik, xüsusilə irfani şeirdə yalnız gözəl və sevgili deyil, eləcə də həmfikirdir. Nəsimi baharda üzə çıxan gözəllikləri dilbəri ilə seyrə çıxan aşiq-arif insan adlandırır, onu üzünü

gözəlliklərdən çevirərək, ibadət və zikrlə məşğul olan zahid obrazı ilə qarşılaşdıraraq təzad yaratmağa nail olur. Şairə görə, yarı (Allahi) xəlvətə çəkilərək – qaranlığa baxıb zikr edərək yox, Allahın yaratdığı əlvan rənglərdə görmək mümkündür:

*Məni mən' etmə, ey zahid, güvənmə zikrə, ey sufi,
Ki, sən məgrurisən zikrə, mənəm müştaq didarə.*

Qədim yunan filosoflarına görə, gözəlliyə baxmaq savabdır, ona görə ki, yer üzündəki bütün gözəlliklər insanı sevgiyə kökləyir. Gözəllik sevgi yaradır və ancaq sevgi Eşqi oyandırmaq iqtidarına malikdir. Gözəlliklər Allahın “sevgi məktubu”dur. Bu məktub isə ancaq ruhu təmizlənmiş insanlara gəlir.

Haşiyə

Etiraf etməliyik ki, dünyada və ölkəmizdə, xüsusilə son dövrlərdə islam dini adı altında insanların ağlığını qarışdırılan, fikir və düşüncələrində ziddiyyət yaradan, dünyagörüşünü alt-üst edən xeyli sayda dini cərəyanlar fəaliyyət göstərir. Bu cərəyanların arxasında fanatizm, xurafat və cəhalət yoluxucu xəstəliklər kimi yayılır. Nəsimi əqidəsi olan hürufilik insanı

əsarətdən azadlığa aparan, ağıla, idraka daha çox önem verən yoldur. Nəsimi insanı Allah-laşdırır, Allahı insanlaşdırır. Bu insanın Allah səviyyəsinə ucaldılmasıdır, onun aliliyidir. Allahla insanın vəhdəti – qovuşması cismən və ruhən azad olmanın, mənəvi sərbəstliyin, fikir azadlığının, düşüncə saflığının təminatıdır.

Hürufi iddiasına görə, dinlərin coxluğunu insanların parçalanmasına, müharibələrin yaranmasına səbəb olur. Vahid din altında bütün bəşəriyyətin birləşməsi ideyasını irəli sürən hürufilər eyni zamanda adət-ənənələri, inamı, dini qanunları fərqli olan xalqların, millətlərin eyni fikir və əqidə altında birləşməsi ideyasını irəli sürürdülər. Nəsimi bütün bu ideyaları ilə yanaşı, həm də tolerantdır, onun dini baxışları elə nüfuzedici üslubda, elə təsirli dillə anladılır ki, insan zəkasında, idrakında, təfəkküründə görünməmiş inqilab yaradır.

Məlumdur ki, Azərbaycan müstəqil dünyəvi dövlətdir. Son dövrlərdə ölkəmizdə multikulturalizm şəraitində bütün dinlərə münasibət eynidir və bu, dövlət tərəfindən tənzimlənir. Qanunlar əsasında formalaşdırılan tolerant cəmiyyətin ideya əsasları da məhz ədəbi-tarixi irsimizin tolerant təbiətindən qaynaqlanır. Bu baxımdan, müasir dövrün ictimai proseslərinin fonunda Nəsimi ideyalarının dərindən öyrənilməsinin və düzgün təbliğinin dövlətçiliyimizin ideologiyası formasına çevrilmiş tolerantlıq və multikulturalizm ənənələrinin qorunmasında rolu vardır.

Nəsimi şeirinin dil və üslub xüsusiyyətlərinin genişliyi onun tolerant dünyabaxışının ölçüsü ilə vəhdət təşkil edir. Belə ki, şair dütüncələrini, xüsusilə hürufiliyin əsas prinsiplərini ifadə etməyə çalışır kən, digər tərəfdən də dil və üslub tərzini qorumağa çalışmışdır. Çünkü dil Nəsimi üçün təfəkkürü ortaya qoyan

vasitədir. Nəsimi bütün yaradıcılığında vəzn və ahəngin uyumunu gözləyir. İstifadə etdiyi *vəsf*, *vəsl*, *hüsnün*, *boyun*, *üzün*, *sacın*, *xəttin*, *halın*, *ləbin*, *dilin* və s. Azərbaycan türk sözləri özündən sonra gələn sözlərin ahəngini bəlli edir.

Surətin xətti-ilahi, ani nadan nə bilür?

Divi-məl'unsifət mə'niyi-Qur'an nə bilür?

(Üzündəki narın tük ilahi bir yazıdır, bunu nadan nə bilir, Lənatlanmış div Quranın mənasını hadnan bilir.)

Göründüyü kimi, altı yüz il öncə yaşayıb-yaratmasına baxmayaraq, Nəsimi müasir ədəbi dilimizdən cüzi fərqlənən bir dildə danışır, öz xələfləri ilə söhbət edir. Bu misralarda kamil insanın gözəlliyinə səcdə etməyənlər, şairin təbirincə, haqq yolundan azmiş div, şeytan və qanmaz heyvanlar adlandırılır. Bununla humanist şair şər qüvvələrin məhv edilməsinə hökm vermir, əksinə, islah, tərbiyə yolu ilə onların özlərini tanımamasına, insan olduqlarının fərqində olmalarına çalışır.

M.Fatih Köksal "Seyyid Nesiminin yayılmanızış şiirleri" kitabında yazır:

"Nəsimini fərqləndirən bir başqa özəlliyi dili ilə əlaqədardır. Dildən istifadə etmə məharəti onda zəka, qavrama və hissiyyatla birləşmiş, türk dilinin bütün imkanlarını dəyərləndirən bir sənətkar dili ortaya çıxmışdır." Bütün təsəvvüf şairlərində "ənəlhəqq" mövzusu işlənmişdir, amma heç kimsə ahəng, ritm və

mənə bütövlüyünü Nəsimi qədər usta bir dillə ifadə edə bilməmişdir:

*Aşıqi-divanəyəm, gəldim, ənəlhəq söylərəm,
Nar birdir, nur bir, asılıversəm, dar bir...*

Diqqət edək, buradakı “asılıversəm” sözündəki **s** və **m** səsləri sanki adama Həllac Mənsuru xatırladır. (*Bilirik ki, ənəlhəq – “mən allaham” sözü ilk dəfə Şərq dünyasının məşhur sufi şairlərindən olan Həllac Mənsur tərəfindən söylənilib.*) Şairin **nar**, **nur**, **dar** sözlərinin arasına sığdırıldığı “asılıversəm” ifadəsi onu oxucu gözündə Mənsurlaşdırır. Təkcə bu misradakı qrammatik ölçülərin və fonetikanın vəhdəti oxucunu düşündürdüyü qədər də onun ruhunu qidalandırmağa imkan verir:

*Dildar olan etməzmi Nəsimiyə məhəbbət,
Ey kalbü min-əl kalbi ilə-l kalbi – sebila...
(qəlbi olan bilməzmi ki qəlbən qəlbə
yol vardır - ərəbcə)*

Və ya:
*Yüzün nur-i Hudadır, ya Muhammed,
Sana canlar fedadur, ya Muhammed.*

*Elif, mim bir yazıldı suretinde,
Şerif adun “Taha”dur, ya Muhammed.*

*Aduni Ahmed-i Mahmud didi Hak,
Bir adun Mustafadur, ya Muhammed.*

*Urucun sərr-i “sübhane-l-lezi” dur,
Sana Merve Sefadur, ya Muhammed.
(sübhane-l-lezi - Quran 17.1. Hər tür qüsür,
ayib və əskikliklərdən uzaq olan Allah)*

Həmin kitabda 36 tuyuğ (əruzda, xüsusilə rubai formasında yazılmış xalq şeiri üslubunda dörtlükler) yer almışdır. Nəsiminin bütün əsərlərində olduğu kimi, bu tuyuqlarında da arxaikleşmiş bəzi feillər nəzərə alınmazsa, şairin dilində işlənmiş feillərin hamısı həm şəkil, həm də məzmun cəhətdən müasir dilimizdə öz işləkliyini saxlayır.

*Bivəfa dünyadan usandı könül,
Yox, - dedi, dünyayı yox sandı könül,
Düşdü eşqin oduna yandı könül,*

*Vəhdətin qəndabinə qandı könül. (Tuyuğ)
(qəndab- şərbət)*

* * *

*Adımı Hakdan Nəsimi yazərəm,
Bil bu mənadan ki, siməm, ya zərəm.
Həm hidayet eylərəm, həm azərəm,
Həm büti uşadıcı, həm Azərəm (Tuyuğ)
(uşadıcı - dağıdıcı. İbrahim peyğəmbər
bütləri qırıb dağıtdığı üçün Nemrud onu oda
atmışdı).*

Feillərin Nəsimi dilində işləkliyi, rəngarəngliyi şairin təfəkkürünün dinamizmi ilə bilavasitə bağlıdır. Şairin qəzəllərinin lügət tərkibi hazırlansa, görərik ki, Nəsimi dilində Azərbaycan mənşəli sözlər ərəb və fars mənşəli sözlərdən daha çoxdur və hərəkətlidir.

Tarixi müşahidələrdən məlum olduğu kimi, bəşəriyyətin inkişafı millətlərin mədəni həyatında gözəllik və estetik anlayışların formalaşması ilə ölçülüdür. Gözəl olaraq qəbul edilən nə varsa, həyatın içİNə girmiş, yaradıcılığın bütün sahələrində fikir, hiss, məna və xəyal gücünün ünsürü olaraq şəkil, söz, səs və s. kimi işlənmişdir və onları rəvan dilin, fərqli üslubun təsiri fərqləndirmişdir.

Ədəbiyyat, xüsusilə şeir bir neçə estetik lay üzərində qurulur. Şeir sözlərin anlamı, ölçüsü və yorumunun vəhdəti şəklində ortaya çıxır.

İ.Nəsimi sözə xüsusi dəyər verən və ondan məharətlə istifadə edən sənətkardır. Nəsimi yaradıcılığındaki lirizm də sözün təsir gücünün genişliyi ilə seçilir. Şair “Söz” rədifli qəzəlində dönyanın Allahın “كُلُّ” (Ol!) sözü ilə yaranmasını xatırladaraq, sözün gücü ilə bərabər, onun estetik ifadəsinin vacibliyini də bir daha ortaya qoymuşdur:

*Kafu nundan vücuda gəldi cahan,
Əgər anlar isən, ayandur söz.*

Qeyd edək ki, bu cür araşdırılarda nümunə gətirilən qəzəllərə Nəsiminin digər qəzəlləri kimi hürufilik etiqadının mövqeyi baxımından deyil, bədii dilin və üslubun milliliyi baxımından yanaşmaq məqsədə uyğundur.

AZADLIĞIN ƏN GÖZƏLİ

Təklik qatar səsinə diksinməkdi,
naməlum bir məzar daşı üstdə yuxulamaqdı.
Bəzən də qəbrini yuxuda görməkdidi...
Dostunun nişan üzüyünü götürüb
öz bəlgənə, nişanına getməkdi.
Təklikdən o yana tənhalıq var hələ;
Məsələn, adamlardan qaçıb
itlərə-pişiklərə sığınmaq kimi...
Yatmaqdan zəhləm gedir,
daha bezmişəm
təkkamerəli otaqlarda boğulmaqdan.
Azadlığın ən gözəli
Qan-tər içində yuxudan oyanıb
azadlıqda olduğunu görməkdir...

* * *

Gözəl idi özümlə yaşamaq.
Mən doğulana kimi yaşadım.
Boşanmadan, qopmadan,
özümə dözüb yaşamaq...
Hər alındığım nəfəsdə
boğulana kimi yaşamaq...

Ağaclarla kölgə oldum,
yarpaqlara məzar daşı.
Paltarlardan bayraq tikdi
tikanlı çəpərlər.

Yığdım başıma qəbirləri,
dir də susuz ağacları,
tanrılarla ölkə oldum.

* * *

Hər kəs vaxtından əvvəl ölürlər,
təkcə tanrılar doğulur vaxtından əvvəl.
Ölmə, qəbrini qurban demişəm
sonuncu nəfəsinə...
Ölsən, gülüşlərimi həbs edəcəklər.
Qulaq as qəlbinin səsinə – ölmə!

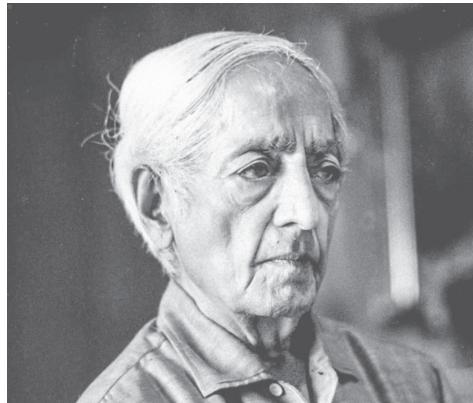
Üşüyürsənsə,
bütün körpələrin baxışlarını
əyninə geyindirim,
ya da
bütün tabutları yandırırm, ölmə!..
Ölsən, tanrı da can verəcək
şah damarında...
Bir qəbirlik məsafə nədir ki, ölmə...

TÖKÜLÜB ÖLÜMÜN DİŞİ

Tökülüb ölümün dişi.
Qıcı tutulub zamanın.
Tanrı olacaq başdaşı
sonuncu ölən adamın.

Qız qarıyacaq tabutlar
ölümün can verdiyi gün.
Qandalı qırılmış ümidlər
üstə yeriyəcək göyün...

Tənha qalacaq göy üzü,
tanrısız o da bezəcək.
Başın qoyub ağlamağa
göy üzü adam gəzəcək.

Jiddu KRİŞNAMURTİ

Unutmayın ki, tənha deyilsiniz və heç bir zaman da olmadınız...

Sınaqlardan keçməklə həyatın bütün mənasını qavrayacağınızı zənn edirsiniz?

İnsanın içində bütün dünya var və əgər necə baxıb öyrənmək gərək olduğunu bilirsənsə, qapı orada və açar əlindədir. Yer üzündə səndən başqa heç kimsə nə sana o açarı verə bilər, nə də o qapını aça bilər.

Ölümü özünə dərd edən yalnızca insanlardır.

Özünü tanımaq müdrikliyin başlangıcıdır. Kainatın sırrı özünü tanımaqdadır.

Həyatdan qorxduğumuz müddətcə ölümən qorxmağa davam edəcəyik.

İnsan yalnız azad olduğu zaman həqiqəti kəşf edə bilər.

Atomu parçalaya bildiyi halda, qəlbində sevgi olmayan bir adam canavara dönür.

Biz necəyiksə, dünya da elədir.

Məsələ Tanrıının olub -olmamağı deyil, O-na necə qovuşa biləcəyimizdir.

Bizi yoxsullaşdırın şeylərdən biri düşünməyi, mühakimə yürütəməyi tərk etmiş olmayıımızdır.

Həqiqət uzaqda deyil. Şayəd necə baxmaq gərək olduğunu bilsəniz, görərsiniz ki, elə öz yanınızdadır.

Keçmiş, bir də gələcək var və bizlər də bu ikisi arasında həbsdəyik.

Bu dünyada yaşamaq üçün bir belə çapalamaga gərək varmı?

Nəylə savaşıramsa, ona həyat verirəm.

İnsanı düzgün fəaliyyətə sövq edən sevgidir. Sevgi dünyaya nizam gətirir. İmkan verin də sevgi istədiyini eləsin...

Diqqət eləsəniz, azadlığın hüdudlarının gündən-günə daraldığını görəcəksiniz... Sivilizasiya yüksəldikcə azadlıq da azalır.

Bu dünyada nə qədər çox inkişaf ediriksə edək, göy üzündə nə qədər uzaqlara gediriksə- gedək, Aya, Veneraya çataq, yenə də çoxumuzun yaşayışı dayaz və bəsit...

Günlük həyatımızın səthi olduğunu anlayınca
ondan qaçmağa çalışırıq. Zehinlərimizi
qurama fəlsəfələrlə doldurur, halbuki
bütün bunlar özü özünü uyutmaqdır.

Bir belə ağır xəstəlikli cəmiyyətə
uyğunlaşmağa heç hansı sağlamlığın
gücü yetməz.

Xoşbəxtlik – arxasında düşüb qovacağın bir
şey deyil; o gələr, amma onu axtarsanız,
sizdən qaçar.

Azadlıq üçün insanın içində sevgi olmalıdır,
sevgi olmazsa, azadlıq hər hansı dəyərdən
məhrum bir quru sözdən başqa heç nə deyil.

Sevmək bir qarşılıq gözləməkdir.
Sevdiyiniz zaman nəsə verdiyinizi ağlıınızın
ucundan belə keçirməməlisiniz.

Alber KAMYU

Bir insanın təkbaşına xoşbəxt olmayı
utanılacaq haldır.

Bir ölkəni tanımaq isteyirsinizsə, o ölkədə
insanların necə öldüyünə baxın.

Amal uğrunda ölmək – amala layiq olmanın
tək yoludur.

Dünya aydınlıq olsaydı, sənət olmazdı.

Edam cəzasını ləğv etməyəcək bir inqilab
naminə ölməyə dəyməz.

Əgər Tanrı olmasayı, bir insan müqəddəs
ola bilərdimi?!

Freydin ...əzablar içindəki bəşəriyyətə heç
ürəyi yanmırı.

Gözləməyin məhsər gününü: o gəlib artıq və
indi hər gələn gün məhsərdir.

Heç nə böyüklük qədər sadə deyil, çünkü sadə
olmaq bir az da böyük olmaqdır.

Həqiqət də işq kimi kor eləyir gözləri.

Həqiqət hətta onu üzə çıxaran üçün
belə qəbuledilməzdirdir.

İdrakın ilk işi – gerçəyi yalandan
ayırd etməkdir.

İnsan – özü olmaqdan qorxan
yeganə varlıqdır.

İnsanı müdafiəyə qalxıram, çünkü yixildığını
gördüm.

İnsanın hər gün gördüyü ən yaxşı iş intihar
etməmək qərarına gəlməyidir.

İyrənc olur yazılıçının yaşamadıqlarından
yazmayı, ya danişmayı...

Qorxaqların əhatəsində ikən insan özün
tənhalıqda hiss edər.

Nə Faust, nə Don Kixot bir-birin yenməkçün
yaradılmayıb və sənət dünyaya pislik üçün
icad edilməyib.

Ölüm qorxusunu dəf etmədikcə insançın
azadlıq yoxdur.

Carlz BUKOVSKI

Dostumsansa, yanımda, düşmənimsənsə,
qarşısında ol. Ortada bir yerdəsənsə, məndən
uzaq ol...

İntellektual – sadə bir şeyi qarmaqarışıq
söyləyən adamdır.

Boş insanlarla içi dolu xəyallar qura
bilməzsiniz.

Xoşbəxt olmadığın biriylə xoşbəxt görünməyə
çalışma; olan xoşbəxtliyə olur.

Unutma; eyni dildə danışanlar deyil, eyni
duyğunu paylaşanlar anlaşa bilir.

Anladım ki, həyatında birinin olmamağı deyil,
birinin həyatında ola bilməməkmiş tənhaliq.

Əgər iki adam arasında qalıbsınızsa, ikincini
seçin; çünkü birincini həqiqətən sevsəydiniz,
ikinci heç olmazdı.

Bir qaplanı tutub qəfəsə qoya bilərsiniz,
amma onu sindirdiğiniza əsla əmin ola
bilməzsiniz. İnsanlarla daha asandır.

Sizə zamanını ayırmayan birinə əsla özünüyü
xərcləməyin.

Hey qələbəlik axtaranlardan uzaq olun;
təkbaşına onlar bir heçdir.

Xoşbəxt insanlar hər şeyin ən yaxşısına sahib
olanlar deyil, sahib olduqlarını itirməyəcək
qədər çox sevənlərdir.

Yaşamağı öyrənməkçün bir neçə dəfə ölmək
gərək.

Kürəyindən vurana qızma, güvənib ona arxa
çevirən sənsən. Arxanca danışandan da
küsmə, onu adam yerinə qoyan yenə sənsən.

Yalnız olmaq yanlış yerdə və yanlış bir qəlbə
olmaqdan yaxşıdır.

Afrikaya dərman göndərməyi qərara
almışdıq, ancaq hamisının üzərinə yazılmışdı:
“toxqarına”.

Lion FEYXTVANGER

Uca Varlığa ibadətin ən yaxşı yolu – O-nun
xəlq etdiklərinə xoş rəftar göstərməkdir...

Bir-birini anlamamaq dostları düşmən elər.

Böyük ürəkdə hər vaxt çoxlu boş yer də olur.

Danışmağı öyrənməkçün insana ikcə il
gərəkdir, dilini dinc saxlaya bilməyi üçünsə
altmış il...

İnsan yalnız öz gücünə inandığı yerdə nəyə
isə nail olur.

İztirabancaq güclülərə güc verir,
gücsüzlərinsə gücünü alır.

Kim idrakin tərəfində olacaqsa, iztirab
çəkməyə məhkumdur.

Kim ki qapının o üzündə pusur, özü haqda
yaxşı heç nə eşitməz.

Kim köhnə zehniyyətdən qurtulubsa, başa
düşülməyəcəyinə hazır olmalıdır.

* * *

Nə qədər lənətlər yağırsan belə, həyat onu
yaşamağa dəyər.

* * *

Rahatlıq ardınca qaçan, azadlığından olar.

* * *

Sənə əbəs yerə həmişə demirdim ki, əliaçıqlıq
simiclikdən daha qazançıdır.

* * *

Sənətkar həqiqətlə gözəlliyi birləşdirməyi ba-
carmalıdır.

* * *

Sözün köməyi ilə istənilən əfsanəyə həyat
vermək mümkündür.

* * *

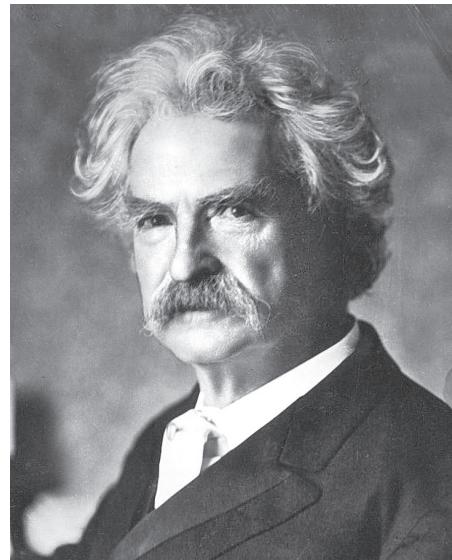
Uçmağı bacaran kəs gəzməyi bacarmaya da
bilər.

* * *

Tarixin gedisatı göstərdi ki, qan axıtmadan
insanlığa insanlıq aşılamaq olmur.

* * *

Yolun tamam etməyincə kimsəni mühakimə
etməyə qalxışmayıñ.

Mark TVEN

Dərdi təkbaşına çəkmək olar, amma sevinci
büttünlükə yaşamaq üçün gərək onu
başqalarıyla bölüşəsən.

* * *

Böyük adamlara baxarkən hiss eləyirik ki, elə
özümüz də onlar kimi ola biləmişik.

* * *

Heç kim daim həqiqət söyləyən biriylə yaşaya
bilməzdi, Allaha şükürler olsun ki, bizlərdən
heç birimizün belə təhlükə yoxdur.

* * *

Heç vaxt həqiqəti layiq olmayan adamlara
deməyəsən.

* * *

Həmişə doğrunu söylə, onda heç nəyi yadda
saxlamaq məcburiyyətində də qalmazsan.

* * *

Həyatında iki ən mühüm gün var: dünyaya
gəldiyin və nə üçün gəldiyini anladığın gün...

* * *

Xeyirxahlıq elədir ki, onu kar eşidə və
kor da görə bilər.

* * *

Xeyallarınızı qovalamayın, çünkü onlar
getdimi, bəlkə, siz qalarsınız, ancaq hesab
edin ki, artıq yaşamırsınız.

Günəşin nə vecinə – işildaquş ona pərəstiş
eləyir, ya eləmir.

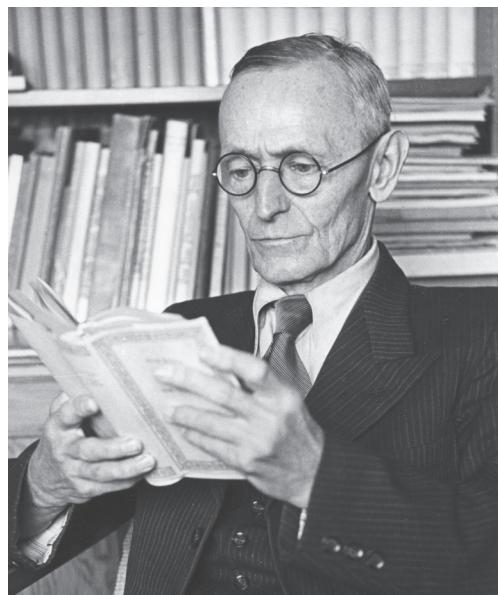
Kitab oxumayanın oxumaq bilməyəndən bir
elə üstünlüyü yoxdur.

Məfusail 969 il yaşadı. Siz, əziz oğlanlar və
qızlar, üzünüzə gələn onca ildə Məfusailin
bütün həyatı boyu gördüyündən də çoxunu
görəcəksiniz.

Mən bir xoş söz ilə iki ayacan yaşaya bilərəm.

On dörd yaşında atam elə sərsəriydi, ona
çətinliklə dözürdüm; ancaq iyirmi bir yaşım
olanda mat qaldım ki, bu ixtiyar axır yeddi
ildə nə qədər ağıllanıbmış.

Ömrü boyu hər kəsin qapısını xoşbəxtlik bir
yol döyür, ancaq yaxındakı aş evinə
getdiyindən qapısının döyüldüyünü eşidən
olmur.

Herman HESSE

...Mən bilməmişəm, inancı olmaq elə sağlam
və sevincli olmağın özüymüş...

Təbiətə yaxın olduqca Tanrıının sədasını da
duyursan...

Təhlükəsiz yolla bir tək zəifləri göndərirlər.

Dünya zövqləri və dünya malının insana xeyir
gətirməyəcəyini hələ uşaq ikən öyrəndim.

Hər insanın yeganə gerçək bir işi var: özünə
aparan yolu tapmaq...

Kimsə öz içində yaşatmadıqca başqasının
ruhundakı titrəyişi anlaya bilməz.

Bir ata övladına burnunu, gözlərini, hətta
ağlını irsən ötürə bilir, amma ruhunu
verəmməz; ruh hər insanda yenidir.

Yaşamaq həvəsi çoxdan sönmüş bir adama
dünyanın heç hansı təbibi əlac eləyə bilməz.

Dinləməyi bacaran insan o qədər azdır ki!..

...Musiqi haqda yalnız dünyanın mənasını
dərk etmiş bir insanla danışmaq olar...

Sağlam insan demək – duyğu və
düşüncələrini açıqca ifadə edən insan
deməkdir. İfadə edən deyirəm, gizlədən deyil.

Sən həddən ziyadə çox axtarırsan, elə bu
hədsiz axtarışların üzündən də çatdırıb tapa
bilmirsən...

İçində kitablar olmayan bir ev – yerinə nə
qədər qiymətli xalça sərilə, divarları nə qədər
bahalı rəsmənlərə bəzədirilə,
yenə də yoxsuldur ki, yoxsul.

*Toplayan, tərcümə və tərtib edən:
Cəlal MƏMMƏDOV*

Taleh MANSUR

Narciso Rodriguez

Soyuqqanlı Bakının damarlarından şaxtali yanvar günleri axırdı... Hava o qədər soyuq idi ki, cəhənnəmi şəhərin hansısa küçəsinə köçürsəydi-lər, evsiz-eşiksiz səfillər heç düşünmədən özlərini atardılar bu göydəndüşmə cəhənnəm odunun içində. "Cəhənnəm odu"nun mətə mindiyi bu şəhərdə, daha doğrusu, Füzuli küçəsində-Füzulinin heykəlinin dizinin dibində Məcnunsayaq bir səfil büzüşüb oturmuşdu. Ülgüt kimi kəsən külək saç-saqqlanı üz-gözündən kənarə atdıqca onun ahıl simasının altında gənc bir oğlanın gizləndiyini görmək olardı. Bu səfil bir dəfə də olsun kiməsə ağız açıb nəzir-filan istəməmişdi. Gəl ki bir yerə yiğsaydın, şəhərin bütün başaparan diləncilərinin səslərini batırardı onun səssizliyi. Diniib-danişmirdi deyə, heç kim onun əsl adını bilmirdi. Bəlkə də, adamlar həyasız diləncilərin acığına ona daha çox nəzir verirdilər. Hər zaman Füzulinin heykəlinin dizinin dibini kəsdirib dayanırdı deyə, adamlar onu "Füzuli" adlandırırdılar. Ən uzaq getdiyi yer Zivərbəy Əhmədbəyov küçəsi ilə Cəfər Cabbarlı küçəsinin kəsişdiyi yer, daha doğrusu, "Azad qadın" heykəli idi. Onun azadlığının sərhədi "Azad qadın" heykəli idi, onun azadlığı "Azad qadın" heykəli ilə çərvələnmişdi. Metroya və avtobusa minməzdi. Üstündən pis qoxu-filan gəlməsə də, adamlara öz görkəmi ilə narahatlıq verməyə ürəyi gəlmirdi. Gecələr yanxılıqdakı zırzəmi kafenin anbarında gecələyirdi. Kafe sahibinin bu dilsiz-ağızsız səfilə yazığı gəlmişdi, soyuqdan donmasın deyə, gecələr yat-

mağa ona yer vermişdi. Anbar rütubətli və soyuq olsa da, yatdığı köhnə divan o qədər də narahat deyildi. Üstünə yun ədylə atandan sonra rahatlığı birə-beş artırdı.

Şəhərin dəbdəbəli küçələrində vəhşi soyuq at oynadarkən məmləkətin başqa bir yerində – ucqar dağ kəndlərinin birində gənc bir ailə öz kəsib komasına çəkilib odun sobasının kənarında, xoşbəxt-firavan, Allaverəndən yeyib, yaradana şükür edirdi. Ailənin gözünün ağı-qarası tək oğlan övladı evlərinin təkgözlü pəncərəsindən qarlı dağlara baxıb içini çəkirdi. Anasının süfrəyə qoymuş şorba, isti otaqda göz yaşları içində axan adamlar kimi, içindən soyumuşdu. Qarlı dağlara baxıb içini çəkən bu uşaq hər gecə yuxularında tanımadığı, adını belə eşitmədiyi bir şəhərin ən kədərli küçəsində əl açıb dilənən həmin səfili görürdü. Niyəsə bu mərhəmətli adam hər dəfə qulyabani cildində girirdi uşağın yuxusuna. Belə anlarda uşaq hövlnak yuxudan oyanıb, onların yanına qaçar, pişik cəldliyi ilə atılıb ata-anasının arasında özünə yer eləyərdi. Burada o, "qulyabani" səfili yuxuda görməyəcəyinə özünü o qədər inandırmışdı ki, bir gecə yuxuda görmüşdü ki, "qulyabani" ağızının suyu axa-axa kənardan durub ona baxır. Atasının, anasının qorxusundan yuxusuna yaxınlaşa bilmir. Uşaq cəsarətlənib yuxusunda ona dil çıxardıb acıq vermişdi. Özünə öz hərəkəti gülməli gəldiyindən ürəkdən gülmüşdü. Anası uşağın yuxuda güldüyüni görəndə "Bismillah" deyib sakitcə yuxudan oyatmışdı. Uşağın

qorxduğunu yəqin edib onu qonşu kənddəki Mayif Münəvvərin yanına aparmışdı ki, oğlunun qorxuluğunu götürsün. O Münəvvərin ki, kölgəli görən tək gözüylə dünyaya iki gözlə baxan adamların taleyini oxuyur, uşaqların qorxuluğunu-filəni götürürdü.

Mayif Münəvvər mis tası ocağın üstünə qoyub yaxşıca qızdırıldı. Dodağının altında astadan dua oxuya-oxuya düz üç dəfə uşağın başına duz çevirib, tasın içində atdı. Ananın gözləri kəlləsinə çıxdı: uşağın yuxuda gördüyü səfilin-“qulayabani”nın əksi tasın içində düşdü. Dəhşətə gəlmış qadın ağızını tutub özünü qışqırmaqdan zorla saxladı. Oğlunun belə bir varlığı yuxuda görüb ürəyi dayanmadığına görə əvvəl Allaha, sonra isə Mayif Münəvvərə uzun-uzadı alqış elədi. Sevincindən pul kisəsindəki sonuncu on manatı Mayif Münəvvərin qırmızı naxışlı şal donunun cibinə basıb, birnəfəsə kəndə qayıtdı.

Həmin gündən sonra uşaq hər gecə yatmadan önce Allaha yalvarırdı ki, bu qorxulu adam bir də yuxusuna girməsin. Uşaq o qədər dua etdi ki, günlərin bir günü Allah dilsiz-ağızsız bu səfiə uşağın yuxusuna girməyə “qadağa qoydu”. Yalnız bundan sonra uşaq gecələr yuxusunu qarışdırmadı. Və yalnız bundan sonra uşaq səhərə kimi rahat yata bildi. Ata-anası dəcal övladlarının rahat yatdığını görüb bəxtəvər gecələrin binində doyunca sevişdilər. Aradan bir müddət keçdi. Uşaq “qulyabani” səfilin yuxusuna girmədiyini görüb “Allaha baba”ya dua eləməyi birdəfəlik unudan gün “Allah baba”sı anasının bətninə bir körpə bəxş etdi.

Elə həmin günlərdə adamların “Füzuli” adlandırdığı həmin səfil o həndəvərdə iri gözləri ağıznacan kədərlə dolu, dodaqlarındaki susqunluğu qırmızı dodaq boyası ilə gizlədilmiş bir qadınla qarşılaşdı. Qadın hər gün eyni vaxtda yolun bu üzündən o biri üzünə keçirdi. Onun ağ yanaqları qorxulu yuxular görən uşaqgilin kəndlərinin üst tərəfindəki qarlı dağların zirvəsinə bənzəyirdi. Uzun boz paltosu, qara dikdəban ayaqqabısı, qoltuğundakı dəri çantası kədər çökmüş gözlərinə o qədər yaraşmasa da, vurdugu ətir adamin ruhunun boynuna kəndir salıb öz arxasında apara bilərdi. Qadın zövqünə və ürəyinə yol tapa bilən bu ətir istənilən kişini ruhuqarışlıq işgal edə bilərdi.

İlk baxışdan nəzərləri toqquşanda bu ətir kövrəltmişdi onu. Uzun-uzadı qadının arxasında

baxmışdı. Xoşbəxtliyi insan cildinə girib yanından keçmişdi. Hardan biləydi ki, səadət və xoşbəxtlik sandığı bu qadının ürəyi onun özündən də bədbəxtdi. Hardan biləydi ki, bu qadının ilk sevgisi illər önce Qarabağda şəhid olmuşdu. Hardan biləydi ki, üz-gözündən yağan kədəri kirşan ilə qapamış bu qadın indinin özündə də sevgilisinin şəhid olduğu gün halva bişirib adını anır. Övladları halvanı bəh-bəhlə yeyib, analarına təşkkür edəndə gözləri dolur.

Ona elə gəlirdi ki, günlər ötdükcə qadını da ha çox görür. Əslində isə bu belə deyildi, xəyalında canlandırıb gördükərini ilə gerçək həyatda gördükərini qarışq salmışdı. Adını bilmədiyi bu qadını, sadəcə gündə bir dəfə yaxınlıqdakı məktəbə işə gedib-gələndə görürdü. Saat 9-da işə gəlirdi, 1-də isə evə qayırdı.

O dönmələrdə qışın qısa günləri “Füzuli”nin gözündə ilin ən uzun günləri kimi keçirdi. Zaman keçdiqçə qadının da diqqətini cəlb etdi ona hər gün Tanrıının möcüzəsi kimi göz qoyan səfil. Gördü ki, gözləri qızmar yay günəşi kimi parıldayan bu qış adımı hər gün yoluna çıxır. Hiss edirdi ki, gözləri qızmar yay günəşi kimi parıldayan bu adının nəzərləri onun buz kəsmiş əllərinə toxunanda damarlarındakı qan daha sürətlə axır. Hər gün baxışıyla ona “salam verdi”, “əhvəlini soruşdu”, “sağ ol” dedi. Günlər keçdiqçə daha yaxşı anlaşıdlar. Daha nə utandılar, nə də çəkinilər. Günlərin birində dönyanın ən qaragözlü qadını şəhid olmuş ilk sevgilisinin adına bişirdiyi ehsandan ona pay gətirdi. O gün Bakıya ilk qar yağmağa başlamışdı. Göylərin qar hökmdarı yer üzünü tutmağa hazırlaşırdı. Bu istila elə də asan olmayıacaqdı, çünki neçə gün idi şəhərə güclü yağış yağımışdı. Qarın müjdəçi dənələri yer üzündə özünə yer eləyə bilmirdilər, bir andaca əriyib suya dönürdülər. Hər gecə yuxularında “qulyabani” görən uşaqın yaşadığı kəndin dağlarına yağan qardan lazım gəlirdi şəhəri yağışqarışq istila etməyə. Ancaq göylərin qar hökmdarı niyəsə səbir edirdi. Bəlkə, dönyanın ən qaragözlü qadınının dönyanın ən qarabəxtli adamina gətirdiyi isti yemək soyumasın deyə, səbir edirdi? Nə bilmək olar? Bircə gerçək olan o idi ki, dönyanın ən qaragözlü qadını dönyanın ən qarabəxtli adamina, ehsan olsa belə, dönyanın ən gözəl yeməklərini bişirib gətirmişdi.

Qadın məhz həmin gün ilk dəfə baxışları ilə deyil, dili dolaşa-dolaşa salam verdi. Onun incə

səsi səfilin qulağındakı illərin səddini vurub dağıtdı. İlk dəfə insan səsi eşitdi sanki. O, bu səsi bir az da müsəlmanları ibadətə çağırın azan səsinə bənzətdi. Bu səs onu göylərə-Tanrıya tərəf qaldırdı. Tanrı ona tərəf gələn insan ruhunu görüb ürəyi dağa döndü. Tanrıının dağa dönmüş ürəyi hər gecə yuxularında “qulyabani” görən uşaqgilin kəndlərinin üst tərəfindəki dağ kimi bəmbəyaz idi...

O dağdan fərqli olaraq, bu dağın zirvəsini qar-deyil, Tanrıının qüdrətindən doğan işiq səli bə-yazlatmışdı. Yer üzündə isə bunu nə bilən varıydı, nə də görən. Hamı öz zülmətinə çəkilib beşəlli dünyadan yapışmışdı ki, ölüb Tanrıının ürəyinə-işiq selində üzən dağlara köcməsin.

Dünyanın ən qaragözlü qadını ilə dünyanın ən qarabəxtli səfili bir neçə dəqiqə üz-üzə, göz-gözə dayandı. İnsan övladları bir-birinə, Tanrı isə onlara tamaşa etdi. Dünyanın ən qaragözlü qadını yeməyi səkinin üstünə qoyub ayağa qalxdı. Nə düşündüsə, çantasını qarışdırmağa başladı. Dəri çanta qadının kədər dolu gözləri kimi ağızınan dolu idi. Ancaq axtardığı o nəsnə, yəqin ki, çantanın ən dərin hücrəsində idi. Hövşəlesi daraldı, daha əzmlə axtarmağa başladı. Elə bu zaman çantadan ağ dəri kobraya bükülmüş bir şey düşdü asfaltın üstünə. Daha doğrusu, kobra bir tərəfə düşdü, içindəki ətir şüşəsi də bir tərəfə. Xoşbəxtlikdən ətir şüşəsi sınmadı. Var gücünü toplayıb sınmadı ki, üzərinə yazılmış hərflər ayri düşməsin. Sınmadı ki, “Füzuli” şüşənin üstünə yazılmış “Narciso Rodriguez” sözlərini oxuya bilsin. Eynən belə yazılmışdı: “Narciso Rodriguez...”. Bu adın hardan gəldiyini bilmirdi, ancaq əmin idi ki, bu ad onun yaddaşına qaya üzərinə yazılıan daş kitabənin daş hərfləri kimi həkk olundu. Onun bütün bunları dərk etməyə başı qarışlığı bir vaxtda dünyanın ən qaragözlü qadını dibində bir-iki tökümlük ətir qalmış şüşəni götürüb çantasına qoymuş və ordan uzaqlaşmışdı. Elə bil siqaret dumanı idi, külək acgözlükə ciyərlərinə çəkmişdi. Bütün olanlar ilgim kimi baş vermişdi. “Füzuli”nın nəzərləri hələ də ətir şüşəsinin düşdürüyü yerdə, adı gözlə görünməyəcək “Narciso Rodriguez” sözlərinin izində ilişib qalmışdı. Bu izi yer üzündə “Füzuli”, göylərdə isə bir tək Tanrı görürdü. Qiyamət günü belə pozulmayacaq bu iz niyəsə çox keçmədən qeybə çəkildi. Bir anın içində ətir şüşəsi düşən yerdə şüşənin özü boyda bir qəbrin əksi peyda oldu. Bu qəbir bir az

“Füzuli”nun öz qəbrinə bənzəyirdi, bir az da dünyanın ən qara gözlü qadınıyla onun heç vaxt doğulmayacaq uşaqlarının qəbrinə...

O gündən dünyanın ən qarabəxtli səfili “adası” Füzulinin heykelinin dizinin dibini daha bərk-bərk kəsdirdi. Adamların əllərinə hərisliklə baxdi, zərrə qədər də olsun özünə oxşamadı. Da-ha çox pul diləndi baxışlarıyla. Adamlara elə gəldi ki, dünyanın ən gözütox ac səfili niyəsə bir anda dönüb var-dövlət hərisi olub. Fəqət onu incitmədi adamlar. Əvvəl 20 qəpik verənlər indi 50 qəpik verdilər, 50 qəpik verənlər də 1 manat.

Bu “gətir-götür” düz on beş gün davam elədi. Həmin gün şəhərə güclü qar yağdı. Səkiləri ağ örپəyinə bükmiş yumşaq qarın üstündə adamlar maşınlar kimi sürətli, yollarda isə maşınlar adamlar kimi yavaş-yavaş irəliləyirdilər. Həmin gün adamlar o “Füzuli”ni yerində görmədilər. Uzun illərdən sonra ilk dəfə idi ki, Füzulinin heykelini tək qoymuşdu. Bircə göyərçinlərə yem vermək üçün Füzuli meydanının qarını temizləyən qoca İqor zirzəmi kafedən iri, qara gözlü, burnu dik, qaməti şax bir adamın çıxıb ona tərəf gəldiyini gördü. Nə illah elədisə, adamın kim olduğunu aydınlaşdırı bilmədi. Gələn kimyidə buralar adamı deyildi. Yad adam gəlib düz “Füzuli”nin oturduğu yerdə əyləşdi. Sellafan torbasını özünə tərəf çəkib dərinə fikrə getdi. İqor yaxınlaşıb, ona nə lazım olduğunu soruşmaq, dostu “Füzuli”nin yerini zəbt edən adamın kimliyini bilmək istədi. Adamın yanına çatanda sanki onu ildirim vurdu. Qarşısında “Füzuli”nın gözlərini daşıyan bir adam dayanmışdı. Yox, yox, elə bu, “Füzuli”nin özüydi. İqor təkcə: “Eto ti?.. Ne mojet bit...” deyə bildi. Qarşısındaki adam nə qədər gümrah və şən görünsə də, heç nə danışmadı. Nəzərləri göylərin yeddinci qatından özünü aşağı buraxan bir qar dənəsinə dikildi. Yerə pərcimlənərək qar dənəsinin səmadakı hüznlü rəqsinə tamaşa etdi. Əlində tutduğu ətir qutusuna siğal çəkdi. Allah göyünün altında bu qədər agrılı şeylərin baş verdiyinin insan oğlunun duya bilmədiyinə kədərləndi. Saçlarına qar-dan örpek çəkilmiş şəhər dərin bir ah çəkdi...

Həmin gün “Füzuli” Şixəli Qurbanov küçəsiylə bir başqa adam kimi var-gəl edirdi. Təbəssüm üzündəki kədər çuxurlarına yamaq vurmüşdu. Ayaqları illərlə arzusunda olduğu kimi addımlayırdı. Ürəyi döyünmək istədiyi kimi döyünürdü. Azadlığına qovuşsa da, “Azad qadın” heykəlindən

o tərəfə bir addım da atmaq istəmirdi. İkinci əl kimi aldığı paltarları bədəninə elə tez öyrəşmişdi ki, hərdən öz-özünə: "Bəsdir bir paltarın içində qaldın, özünə təzə paltar al" deməyi gəlirdi.

Həmişə olduğu kimi, yenə Xarici İşlər Nazirliyi ilə üzəbüz-keçidin bərabərindəki tut ağacının altında dayandı. Sevgidən havalanmış başına qar dənələri düşdükcə ürəyinin istisi sinəsini yandırmağa başladı. Saatlar ötüşmüş, görüş vaxtı çoxdan çatmışdı. Dünyanın ən qaragözlü qadınının gəldiyi yollardan çox adam gəlib, qayıtdı. "Füzuli"yə elə gəldi ki, yer üzünü bütün adamları gəlib keçdi ürəyi nisgilli Şixəli Qurbanov küçəsindən. Gün günorta oldu. Qar daha da gücləndi. Göylər dünyanın ən qarayığval adamının durduğu yerə pərçimlənmiş, soyuqdan buz kəsmiş ayaqlarını qarda "dəfn elədi".

Cox gözlədi... Nə qədər gözlədiyi çıxdı yadından. İnsan səli "Nizami" metrosundan çıxır, insan səli "Nizami" metrosuna daxil olurdu. Bu boyda insan selinin ona lazım olan bir damcısı isə gəlmək bilmirdi ki, bilmirdi.

Dünya başına dolandı, nəyi, kimi gözlədiyi ni unutdu. Daha bir gün də gözlədi dünyanın ən qaragözlü qadını. Elə bil o günə kimi yuxu görmüşdü. Heç zaman qarşılışmamışdı o qadınla. O baxışlar ürəyinə od salmamışdı. Ruhunu çarmixa çəkməmişdi o qadın. Başına hava gəlməmişdi, ürəyi havalanmışdı. Qarın yağmağı azmış kimi, indi də güclü külək qalxmışdı. Kefikök Bakı küləyi Tanrıının dərgahından qopan qanıqara qar dənələrini öz oynaq havasına oynadırdı. Elə bil külək addimbaşı çoxdan unutduğu bədbəxtliyini qarqarışq üzünə çırpırdı. İnsan oğlunu il-dənilə, fəsildənfəslə daşıyan ümid adlı tiryəki bitmişdi. Başını döndərə biləcək nə şərabı varıydı, nə də şərab qoxuyan sevgisindən əsər-əlamət.

Düz üç gün gözlədi dünyanın ən qaragözlü qadını... Düz üç gün... Ürəyi sevgiyə tutulmuş insan oğlundan fərqli olaraq, ürəyi nisgilli və qar tutmuş Şixəli Qurbanov küçəsi daha tez unutdu o qadını. Ancaq o qadının qara saçlarına düşməli olan qar dənələri xəyanət etmədi o qara saçları. Qara-qara asfaltlara yağıdlar, "Azad qadın" heykəlinin atmaqdə olduğu qara örpəyinə yağıdlar. Ağ qar dənələri yas tutdu insan oğlunun qara sevdasına. Üçüncü gün "qaralara" yağmaqdan cana doymuş qar dənələri üz döndərdi yer üzündən. Yerin-göyün sahibi demədi göydən ye-

rə yağın qar dənələrinə dünyanın ən qaragözlü qadınının düz üç gün öncə hamamda çımərkən dəm qazından boğulub dünyasını dəyişdiyini. Bilsəydi, yəqin ki, üzüqoylu qarın üstünə uzanıb hönkür-hönkür ağlayardı. Göz yaşları qarı, ağrısı üzəyini əridərdi. Dil açıb dilənməyən adam adını belə bilmədiyi qadına dil deyərdi. Nəhayət, havalanıb qadının islaq saçlarının məzarda neçə günə quruya biləcəyi haqda düşünərdi. Bilmədi heç nəyi, çünkü Tanrı bel bağlamadı insan oğlunun qara sevdasına yas saxlayan qar dənələrinə. Nəzərlərindən bir şeyin qaçmayıacağını bilə-bilə, qorxdu qar dənələrinin nəzərlərindən yayınıb insan oğluna bu qara xəbəri çatdıracaqlarından.

Nə oldu, üçüncü gün axşam oldu. Həmin gecə "Füzuli" getmədi hər gün gecələdiyi zirzəmi kafeyə. Həmin şaxtalı gecəni ətir şüşəsiylə birgə Füzulinun heykəlinin dizinin dibində keçirməyə qərar verdi. Üzü Qış parkına tərəf oturdu. "Azərbaycan" prospektindən əsən Xəzri sağ gicgahına qaynar gülə kimi sancıldı. Sağından Mirzəağa Əliyev küçəsi uzanıb gedirdi, solundan isə Füzuli küçəsi. Canına titrətmə düşməsdü. İnsan oğlunu ağışuna alacaq nə bir isti yuva var idi, nə də qadın qolları. Onu da Füzulinin heykəli kimi Mirzəağa Əliyev küçəsiylə Füzuli küçəsi aldı ağışuna. Adamların üz əvvərəyi bəndəyə iki soyuq küçə qucaq açdı.

Gecədən xeyli keçdi... Yavaş-yavaş maşınların, adamların səsi kəsildi. Küçə lampalarından qopan işıqlar Qış parkıyla baş-başa qaldı. Sonra evlərin pəncərələrindəki işıqlara dən düşməyə başladı. Əvvəl bir evin işıqları, daha sonra başqa evlərin işıqları söndü. Zülmət bəyaz qarın ağışuna atıldı, əliqilincli şaxta doğuldı. Hara gəldi qılıncını çaldı, ağacların budaqlarına, gölməçələrə, yollara, səkilərinin üstündə qalaqlanmış qara, işıq lampalarına... Və nəhayət, gəlib "Füzuli"nın ayaq barmaqlarına çatdı. Qan iyisi duymuş yalquzaq kimi damarlarında axan qaynar qana gözü düşdü. Üç günün yorğunluğu canından can almış "Füzuli" soyuqdan öləcəyini bilə-bilə dərin yuxuya getmək istəyirdi, özü də vaxt itirmədən. Düşünməyə qorxurdu. Ya qorxularına güc gəlib düşünməliydi, ya da heç nə düşünmədən şirin bir yuxuya getməliydi. Əbədi şirin yuxuya. Dünyanın ən şirin intihar yolunu seçməli idi.

...O gecə Bakının ən şaxtalı gecəsi idi. Niyə məhz həmin gecə Bakının ən şaxtalı gecəsi olma-

liydi, bunu bir tək Tanrı bilirdi. Tanrı ölümün ayrı saldığı iki bəndəsini ölümün özüylə bir-birinə qovuşdurmaq istəyirdi. Həqiqətən də, ölüm təkcə ayrı salan deyil, o həm də ən böyük qovuşdurandı.

“Füzuli”nin son anlarında düşündüklərini Tanrıdan başqa heç kim bilmədi. İnsanlardan ümidi kəsildiyini görüb son düşüncələrini Onunla – göylərin və yerlərin sahibi ilə bölüşdü. Üz döndərdiyi insanlar onun sonuncu dəfə yuxusunda nə gördüğünü belə bilmədilər. Onsuz da ölməyib sağ qalsayıdı belə, o gecə yuxuda gördüklərini danışa biləcəyi bir adam yox idi.

Yuxuya getməzdən əvvəl əlləri əsə-əsə ətir şüşəsinin qapağını açıb, son damlasına kimi ətri üzərinə səpdi. Şaxtaqarışlıq bu qaynar ətri az-gözlükə ciyərlərinə çəkdi. Ürəyi sakitləşmədi, ətir şüşəsini bağırna basdı. Ciyərlərinə çəkdiyi ətir bütün ruhuna yayıldı. Xəyalında başını dünyyanın ən qaragözlü qadınının dizlərinə qoydu. Qadının əlləri cod saçlarını oxşadı, ona ana laylası kimi şirin bir layla dedi. Nəhayət, yuxuya getdiyi anda göylərdən dünyyanın ən qaragözlü qadınının səsi eşidildi-piçilti ilə: “Mən səni sevirəm!” dedi. O da var gücünü toplayıb: “Mən də səni sevirəm!” dedi. Bütün bunlar onun qurduğu xəyallarda baş verirdi. Tanrıının qurduğu dünyada isə bu şirin xəyalları quran adam canını tapşırırdı. Onun qurduğu xəyalları da, onun canını tapşırmağını da Tanrıdan başqa heç kim görmürdü. Tanrıının yaratdığı adamlar yalnız səhər açılanda onun cansız bədənini görə bildilər. O cəsədi ki, çılpaq budaqlarda civildəşən sərçələr də görə bilirdilər.

Səhər açılanda bir topa adam yiğildi onun oturduğu yerdəcə donub qalmış cəsədinin başına. Açıq gözləri göylərə zillənmişdi, elə bil hələ də Tanrıdan gözünü çəkə bilmirdi. Tanrı isə öz dərgahında eynən Füzulinin heykəli kimi qayğılı və kədərli idi. Polislərdən az sonra təcili yardım maşını gəldi. Meyidi müayinə edən həkim onun keçindiyini təsdiqlədi. Hər şey gün kimi aydın idi, səfil donvurmadan keçinmişdi. Ancaq nə polislərə, nə həkimlərə, nə də adamlara aydın olmayan onun sinəsinə sixdiyi bahalı qadın ətri idi. Heç kim bu qaranlıq məqama aydınlıq gətirmək qüdrətində deyildi. Nə qədər çalışalar da, ətir şüşəsini sinəsindən ayıra bilmədilər. Şaxta qollarını sinəsinə, əllərini isə ətir şüşəsinə pərçimləmişdi. Köməkləşib meyidi təcili yardım maşınınına

qoydular. Bu zaman dünyyanın ən qarayıgval adamının ruhu göylərin yeddinci qatında dünyyanın ən qaragözlü qadınının ruhu ilə təzəcə qovuşmuşdu. Yer üzündə danışa bilmədiklərini danışıldilar bir-birlərinə. Ölüb qovuşduqlarına körpə uşaq kimi sevinirdilər. Sonra nə oldusa, qar dənələri kimi ruhlarını bir külək ayırdı bir-birlərindən. Qaranlıq bir tunelə düşdülər. Qaranlıq tuneldən keçib, işığa çatdlar. Qəfil həkimin səsi eşidildi:

– Bacım, gözünüz aydın, oğlunuz oldu!

...Yaz və yay keçmişdi. İndi dünyaya payız hökmranlıq ediridi. Doğulan uşaq isə məmləkətin ucqar bir kəndində hər gecə yuxularında “qulyabani” görən uşağın təzəcə doğulmuş qardaşı idi. Dünyanın ən qarabəxtli adamı indi də dünyanın ən qarasevdalı adamı kimi qayıtmışdı dünyaya.

Yandakı palatada isə başqa bir həkim başqa bir doğusu qəbul edirdi. Çox keçmədən həmin palatadan başqa bir həkimin həyəcanlı səsi eşidildi:

– Bacım, gözünüz aydın, qızınız oldu...

Doğulan körpənin gözleri “Füzuli”nin canını tapşırıldığı o şaxtalı gecə kimi qapqara ididünyanın ən qaragözlü qadınının gözleri kimi. Dünyanın ən qaragözlü körpəsi doğulmuşdu.

Bir neçə saat sonra hər iki körpəni çızmışdır, bələyib yan-yana qoymuşdular. Hər ikisinin hafizəsini Tanrı yuyub təmizləmişdi. Hər iki körpə hafizənin üzərində yalnız Tanrıının görə biləcəyi kövrək bir yaşantının – sevgi qoxulu kövrək bir xatirənin kölgəsinin izi qalmışdı. Bu körpələr böyüyəcək, yenidən tanış olacaq, bir-birlərinə yenidən aşiq olacaqdılar. Nə vaxt dünyadan köçəcəkləri bizə məlum olmasa da, Tanrıya və insan oğluna gün kimi ayındır ki, onların sevgiləri ölməyəcək, hər dəfə yeni insan kimi doğulub, yeni sevgililər kimi bir-birlərinə aşiq olacaqdılar. Bəli, bu, insan sevgisidir. Bu sevgini insan oğlu qiyamətə kimi daşımalıdır. Nə bilmək olar, bəlkə də, elə bu sevgi mərhəmət və su cilдинə girib qiyamətin dəhşətlərinin üzərinə səpi-ləcək. Beləliklə, kainatda, insan və sevginin əbədi hakimiyyəti bərqərar olacaq...

Vasif ƏLİHÜSEYN

BİZİM UŞAQLIQ XATIRƏLƏRİMİZ

İçimizdə o qədər böyümək həvəsi var idi,
həmişə böyük adamların əyninə paltar alırdıq.
Evdə deyirdilər ki, gələn il də geyərsiniz...

Əynimizdəki köynəklərin qolları qısalıqca
biz də böyüyürdük,
bir az da ömrümüz qısalırkı, köynək qolları
kim...

Nə yaxşı həftəsonu var idi,
dəyişəyi olmayan paltarları yumaq üçün...

Yazlıq anamın dırnaqları su çəkmışdı
paltar yumaqdən,
bir də palçığa bələdiyimiz "darosqa"ların
üstündə
rezin çəkməylə "şaqt" eləyirdi yazlıq qadın...

İndi o "darosqa"ların üstündə
o qədər iz var ki:
bizim uşaqlıq xatirələrimiz
və bir də anamın ayaq izləri...

ONDA DAHA BÖYÜK GÖRÜNÜRDÜK

Gözəl uşaqlığımızvardı
kəndimizdə.
Park nə idi, bilmirdik,
qoyun nobatında
oxuyardıq dərsimizi.

Onda nənəm, babam sağ idi,
o qədər qoca vardı
kəndimizdə;
qocaların hesabına
uca idi kəndimiz də...

Onda pulsuz vaxtlarımız var idi...
Bizə də öyrətmışdilər
cibi boş kişilərin
nisyə siqaret almağını.

Onda daha böyük görünürdük,
atamız, anamız arxamızda gizlənəndə,
işıq pulu yığanlara:
- Evdə heç kim yoxdu - deyəndə.

Atamın sağ əli üçün
aldığı təqaüd də bir işə yaramırdı,
deyirdi, bu nə puldu
tək qolla yaşayan adam üçün?..

İndi hamımız təkik,
atamın sol əli kimi...

QADINSIZ KİŞİLƏR ÇƏKDİYİ

Arvadı ölmüş kişilərin
başına daş düşüb kəndimizdə...

Oturub məzar başında
qadınını vurduğu
əlləriylə silərlər göz yaşlarını...

İndi bilərlər
qadını ölmüş evlərdə
kişilərin lazımsız olduğunu...

dünyanın ən böyük işgəncəsidi...
bir qadını ölmüş küçənin
evin və bir də kişinin çəkdiyi...

SƏN ƏN BÖYÜK TƏSƏLLİMSƏN

Sən ən böyük təsəllimsən,
gəlmisən məni sevməyə.
Axı nə yaşın vardı
mənimlə dərd çəkməyə.

Bir qucaqlıqdi boyun,
saçın nə gözəl ətirdi.
Təkliyimdən gileyləndim,
Allahım səni gətirdi.

Belədi dünyanın işi,
hönkürüb ağlamaq olur,
kimisə itirəndə
kimisə qucaqlamaq olur.

BIRCƏ SƏN OL YANIMDA

Sən heç kimə oxşama,
necəsən, elə də qal.
Üşüyürəm soyuqda,
mənə bir cüt əlcək al.

Heç kim bilməz bu zülmü,
ömrüm sənə sürüñür.
Evdə hər şeydən yaxşı
sənin yerin görünür.

Nə ad qoysun adamlar
mənim kimi axmağa?..
Bir cüt göz saxla mənə,
darıxanda baxmağa.

Qoyma qoltuqda qalım,
kiməsə möhtac olum.
Bircə sən ol yanımda,
raziyam ki, ac olum.

QATARDA YOL GEDƏN KOR SƏRNİŞİNƏM

Əllərin buzдуму, belə soyuqdu,
donub qollarında o buza qalib.
Deyirlər, sabah da günəş çıxacaq,
hamının ümidi ulduza qalib.

Nədir cəriməsi sənə baxmağın,
adam da qəbrinə aparır ağın.
Suları üstündən gedən torpağın
indi hər tərəfi qır duza qalib.

Bir ocaq da yoxdu dondum, isinəm,
çalın-çarpaz dağdı dağ görən sinəm.
Qatarda yol gedən kor sərnışınəm,
ümidim bircə yol o qızə qalib.

SƏNİN DUALARIN

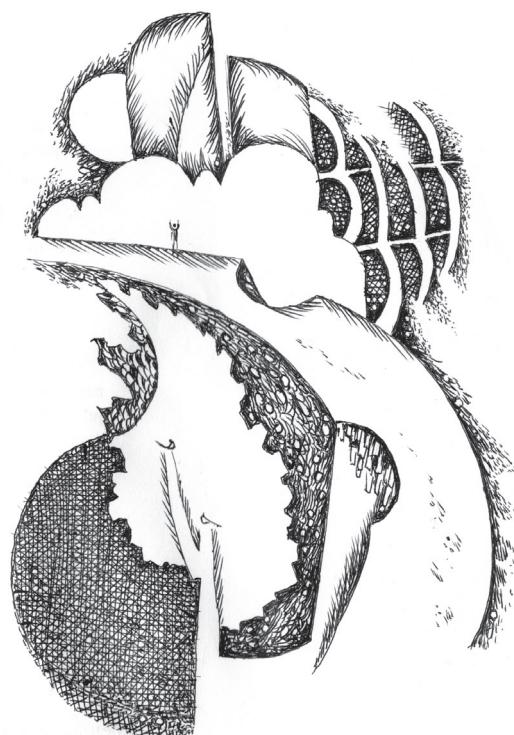
Əsgər oğluyla
eyni saatda oyanar
kəndimizdə anam.

Cəbhədəki atışma səsləridi
ürəyindəki çırpıntılar.

Səngərlər insan boyunda qazılmış
alın yazılışı –
kimi ölümə gedər,
kimi evinə.

Anaların namaz üstə olduğu
bir vaxta
yayınar gülələr.

Sənin duaların
düşməni cavab atəşiyilə
susdurmaqdı, ana!

Sər və K

Fərid HÜSEYN

(Moldovanın “Mileștii Miçi” şərab anbarı haqqında “poetik reportajın bədii nəsrlə şərhi”)

Kəmali-hüsн veribdir şərabi-nab sana,
Sana həlaldır, ey müğbeçə, şərab sana.

Məhəmməd Füzuli

Bu, dibaçeyi-məhdudiyyətdir və səbəbi-təlifi-hekayətdir...¹

Say, hesab, rəqəm, sən demə, çox vacib nəsnələrmiş... Minin, milyonun, milyardın, trilyonun öz hikməti, öz mənası varmış. Amma o hikməti anlamaya, o mənanı tutmaq, o əhatəni görmək üçün iti göz, sərrast baxış, “ağrı qaradan seçmək” bacarığı, bir də “vicdan barometri”, “ədalət tərzisi” lazımdır ki, düzgün görə, dəqiq çəkə, qədərini gərəyincə biləsən. Əks təqdirdə, o rəqəmlərin hamısı uşaqların əlində gündə dəfələrlə düzülüb-dağilan say çöplərinin “hərəkətləri”ndən ötə bir şey ifadə etməyəcək. Böyük rəqəmlər bizə həm də saysız-hesabsızlığı, qədər-qəsəmsizliyi, geniş miqyası, ən əsası, onların mahiyyətini öyrətmək üçündür. Məsələn, deyək ki, şərab dəlisişən, axı o şərabdan lap istəsən belə, nə qədər içə bilərsən ki? Üçünü, beşini, minini... Bəs sonra? Lap deyək ki, əşyəvilik xəstəliyinə tutulmusan, həvəskarı olduğun əşyadan nə qədəri sənin ola bilər? Onu, yüzü, mini... Paltar xəstəsi, qadın, yaxud kişi düşkünlü, var-dövlət aşığı, şöhrət xəstəsi... Sırani, siyahını bəsdir deyincə artırmaq da olar. Axı dünyadakı bütün paltarları alıb geyə bilməzsən, axı hər cür var-dövlət bir adamın ola bilməz, axı bütün

qadınların, bütün kişilərin öz “xəstə”lərinə nəsib olması mümkün süzdür. Şöhrətli bir insanı götürək, bir yerdə çox sevilib, digər bir yerdə heç kim ola bilər, qara qəpiyə də dəyməz üstünlükleri, haralardasa tanınmağı və sair və ilaxır. Yəni Allah dünyani bunca böyük, illəri bu qədər çox, insanları saysız, əşyaları bir belə hesabsız yaradıb ki, insan onlardan özünə çatacaq qədərini seçsin, hər şeyi qamarlamaq, sahiblənmək iştahasının qarşısında əli soyusun, gücsüzlüyü anlasın. Ancaq nəyinsə, kiminsə azarına yoluxmuş, həvəskarına çevrilmiş insan özü üçün Allahın qoyduğu bu həddi, miqdarı, sayı bəzən itirir. “Hədd hissi”, hara qədər getməyi duymaq bacarığı, özünə “dayan” demək iradəsi isə insana verilmiş ayrı bir xoşbəxtlikdir. Nizami Gəncəvi yaradıcılığını həm də buna görə sevirəm. Çünkü Nizami insana həm də özü-özünə bəs etməyi öyrədir, tamahdan yorulmayı təlqin edir. “Sirlər xəzinəsi”ndə Nizami özü həqiqət axtarışından, ədalət aramaqdan yorulur, “Xosrov və Şirin”də Xosrov müharibələrdən yorulur, “Leyli və Məcnun”da Məcnun çox erkəncə maddi dünyadan yorulur, “Yeddi gözəl”də Bəhram şah eyş-işrətdən yorulur, “İsgəndərnamə”də İsgəndər əbədiyyət tamahından – dünyani tutub durmaq arzusundan yorulur. Nizami əvvəlcə özü

¹ Bu, məhdudluq haqqında girişdir (başlangıçdır) və əhvalatın yazılıma səbəbidir.

yorulur, sonra qəhrəmanları... Yorulmaq, dayanmaq, toxtamaq ən əsası özünə gəlmək əlamətidir, fani olduğunu anlamağın göstəricisidir. Yorulan kəs "ahəstəcə" öz istəyindən əl çəkir, iddialarından yaxa qurtarır. Ancaq həyatda həris adamlar yorulmağın fərqində olmur, daim səfərbər, şövqlü, qıvraq olur, ona görə də dünyadan dördəlli yapışır, "əsrlərə siğmaz planlar" qurur, xəstələnmək, yataq dustağı olmaq, vaxtsız əcəl, qəfil ölüm, dayandığı mərtəbədən enmək ehtimalları yadlarına düşmür, ağıllarına gəlmir. Mən bu qədər uzun girişi, "dibaçə"ni hecdən, bihudə yazmiram, ona görə qələmə alıram ki, danişdığım məkanı görəndə mən də özümə sual elədim: "Bir ömür bunlardan nə qədərini içə bilərsən?" Cavabım gecikmədi: uzağı burdakı bir neçə "şərab oyuğu" - şkaflara doldurulmuş şüşələrdəki qədər. Say çoxluğu, rəqəmlərin böyük-lüyü qəlbimdə həmişə fanilik duyğusu oyadıb. Özgəsinə məxsus trilyonlarla əşya, varlıq, tanımadığımız milyardlarla insan...

Bu əzəl "Mileștii Miçi"yi-həzinin dilindəndir...² (sətri tərcümə)

Mileștii Mici – yəni mən, "o yerəm ki, artıq adım 2005-ci ildən Ginnesin rekordlar kitabındadır.

Adım "Dünyanın ən böyük şərab kolleksiyası" kimi "rahatlıq tapıb".

Hazırda anbarlarında 2 milyondan çox şərab qorunur...

² Bu əzəl kədərli Mileștii Miçinin dilindəndir.

Sərablarımın 70 %-dən çoxu qırmızı, 20 % -i ağ, 10 %-ə qədəri isə desertdir.

Hər qiymətə məndə şərab tapa bilərsiniz, 3 evrodan tutmuş, cibinizin bərəkətinə qənim qiymətlərəcən...

Ən bahalı şərablarım isə hələlik 480 evrodur, Onların qədimliyinə görə bu pulu verməyinizə dəyər.

Onların istehsal tarixi "yaddaşında yanılmırımsa" 1973-1974-cü illərə təsadüf edir.

Mileștii Miçiyəm, amma bəzi bahalı şərablarımın hüquqları Yaponiyaya məxsusdur, onları ancaq yaponlara sata bilərəm...

Bu, Fəridi-biçarənin şərab anbarına üz tutduğudur və şəraba sevdasının artdığıdır...³

Moldovada "Dünya şairlərinin avropa baharı" adlı ədəbiyyat festivalında iştirakımın ikinci günü idi, qonaq şairləri çağırıb, Azərbaycan manatının məzənnəsiylə hesablaşsaq, 60 manat pul verdilər. Kağıza qol çəkib götürdüük, izah elədilər ki, bu pula gedəcəyiniz yerdən şərab alarsınız. Düzü, informasiyanın qitliği "icazə vermədi" əməllicə anlayım ki, bu pul məsələsi nə deməkdir və niyə həmin pula məhz şərab almaliyiq? Sonra avtobus gəldi və Kişinyovdan xeyli uzaqlaşdıq.

Avtobusda zarafat edən kim, mahni oxuyan kim, bir-birini sorğu-sual edən kim. Qarmaqarışlıq şairlər "məclisi". Mənim yerim yaxşı idi, yanında Moldova Yazıçılar Birliyin sədri Arkadi Suçevyanı əyləşmişdi, onun da yanında xanımı. Məni danişdirdilər, Baki haqqında, yaşayışımız barədə və Azərbaycanın gözəllikləri xüsusunda... Arkadi bəy ötən il Bakıda olmuşdu, paytaxtimizi çox bəyənmişdi və şəhərimiz barədə verdiyi suallar da elə tərzdə idi ki, bunu "xoş şeylərdən danışaq tələsi" də saymaq olardı. Arkadi və xanımı son dərəcə sadə və səmimi insanlardırlar, buna görə də söhbətimiz yaxşı alınırdı...

³ Bu, Fəridin şərab anbarına getməsi və orada şəraba olan həvəsinin (sevgisinin) daha da artmasıdır.

Şərab qalereyasının həyətinə daxil olduq, gördüyüm ilk mənzərə məni heyrətə saldı: "Cənnət"... Bir tərəfdə qırmızı şərab bulağı qaynayır və şərab fontanı nəhəng badələrə axıb, ordan da yerə töküür. Digər tərəfdə də ağ şərab fontanı... o da eyni cür... Hə, onda cibimdəki "pul tərpənməyə başladı" və agah oldum ki, deməli, bayaq iştirakçılara pulu bura üçün "cənnətxərciliyi" veriblərmiş. Neynək, "bəy verən atın dişinə baxmazlar". Sonra yolumuz qaranlığa düşdü...

Bu, şərab anbarının pəyami-əhvalidir və bizlərə dəfi-məlalıdır...⁴

Məndə – bu şərab qalereyasında çalışan ustaların "əl işləri" indiyə qədər 76 medala layiq görünlüb. Baxmayaraq ki, Moldova dadınadoyulmaz, şirəsi bol üzümlərin vətənidir, bu sarıdan korluğumuz yoxdur, amma bəzi məqamlarda kənardan da bura məşhur üzüm sortları gətirilir. Şərabın yaxşı olması üçün əsas səbəb üzümün "ibtidai dadi"nın – ilk tamınınitməməyidir, bunu qoruya bildinsə, afərin, deməli, tutuzdurdu, bazardan cibi dolu, rəqabətdən qalib qayıdacaqsan, qapında növbəyə düzülən sıfarişçilərin sayı çox olacaq. Yox, əgər "hər nədirə, odur", yaxud "olanımız budur" əlacsızlığı, həvəssizliyi ilə bu işə qol qoyma, onda ölüm-dirim savaşı gedən, rəqabəti ölçüyəgelməz nəhəng şərab bazarlarında barmağını soracaqsan – əlibos qala-caqsan. Ona görə üzümlərin ilk – təbii dadını saxlamağa üstünlük verir və buna əksərən də nail oluram. Burda əsas xammal mənbələri "Traminet", "Muskat", "Rislinq", "Dnestr", "Milestko", "Kodru", "Puncar", "Auri" və "Kahor"dur. Yadımdan çıxmamış özüm – anbar – qalereya, – haqqında bir uğurumu da xatırladım. Mən dünya şərab sənayesinin "Qızıl kolleksiya"sına sahibəm. Bura ölkənin hər yerindən ən yaxşı şərablar gətirib saxlayıram, eyni zamanda burada istehsalım da var, müxtəlif şirkətlərdən üzüm alaraq şərab hazırlayıram.

2002-ci ilin sentyabr ayında Avropa Parlamentindən 500 nəfərlik nümayəndə heyəti Strasburqdə keçirilən görüş zamanı mənim – "Mileştii Miçi"nin qızıl fondunu görmək üçün

rəsmi təqdimat masasına əyləşmişdilər. Həmin süfrədə başqa şərablar da vardı, rəqiblərim bəs qədər idi, amma o görüşdən sonra Moldova şərabının adı "şərabçılıqda beynəlxalq keyfiyyət standartı" kimi təsdiq olunub. Bunu nəyə görə xatırladım, çünki elə uğurlar var, onun haqqında gərək özün danışasan ki, kimsə nağıl eləyəndə nəyisə əskildib-çoxaldır, düzü düz, ayrıni ayrı deməyə can çəkir. Deyəsən, özümüz çox təriflədim, eybi yox, qoy bu da mənim fəxriyyəm olsun...

Bu, Fəridin bahar əyyami seyri-anbar etdigidir və orada muradına yetdigidir...⁵

Adı çəkilən şərab anbarı Moldovanın paytaxtı Kişinyovdan 18 km aralıdır. Şirin söhbət yolu qısaltır, kəsələşdirir, elə hey şair həmkarlarla yol uzunu nədən gəldi danışırıq. Paytaxtın insan sıxlığından, izdihamından uzaqlaşdırıcı kəndin havası, balacalaşan evlər, artan ağaclar göz oxşayır. Moldovadakı yaşıllıq insanı gözəlliyyin əsirinə çevirir, Allah burdan təbiətin möhtəşəmliyini əsirgəməyib, yaşamaqdan əyri inənən adam belə bu ecəzkarlığı görsə, şükür edər, dünyadan dördəlli yapışar.

"Mileştii Miçi" kəndinin əhalisi azdır, elə evlərin sayından, yolda adamların gözə seyrək

⁴ Bu, şərab anbarının əhvalini danışması və dərdini bizimlə bölüşməsidir.

⁵ Bu Fəridin bahar çağında şərab anbarına getməsi və orada arzusuna çatmasıdır.

dəyməsindən də bunu görmək olur. Deyilənə görə, burada adamların sayı heç 4000-i aşmır. Hərəni də öz qayğısı qanadının altına alıb, işləyən kim, əli əkində “eşələnən” kim, nəsə daşıyan kim... Gördüyüümüz adamlar isə əksəri əliqabarlı, əməksevər, varlığını öz zəhmətiylə ifadə edənlərdir. Yaxşı da edirlər, əbəs yerə deməyiblər ki, “yolu xəyal ilə süpürmək olmaz”,⁶ gərək işləyəsən, çalışasan ki, arzularına yetə biləsən – “bulud ağlamasa, çəmən gülərmi?”⁷

Uzun illər burada yaşayan camaatın çörək pulu, sözün həqiqi mənasında, daşdan çıxmış. Yəni əhali yeraltı qazmalardan qaynar həvəslə ağ daş çıxarıb həm özləri satarmış, həm də təyinatı üzrə istifadə edərmişlər. “Nizəni dariya saplayan”⁸ bu zəhmətkəş camaat bu gün də eyni dərəcədə səriştəylə öz işində-güçündədir. Sadəcə dünən bir şey üçün lazım olan daş anbarları, karxanalar bu gün başqa məqsəd üçün istifadə edilir. O vaxtlar dərinlikdə olan qazmalarda yaranmış quyularda həm də şərab saxlaymışlar. Deyilənə görə, indi şərabların olduğu ərazidə qədimlərdə Sarmat dənizi olub. İndi də “şərab dənizi” var. Boğulan boğulur, qədərin bilən də kef çəkir bu “dəniz”də...

200 km-ə qədər uzanan bu quyuları görməyə, demək olar, güzari Moldovaya düşən əksər turistlər təşrif gətirirlər. Tüstünüň saxlanılan şərablara ziyanı var deyə, turistlərə burada

siqaret çəkmək qadağandır. Ciyəri “odlanmaqdən” sarı yanalar, tüstünü sinəsinə çəkmək üçün əldən-ayaqdan gedənlər buradakı məşhur restorana gedə, orada rahatca siqaretlərini çəkə bilərlər. Turistlər, adətən, beş nəfərlik qruplar şəklində bu gözəl məkanı seyrə çıxırlar, bircə bazar günü 15 nəfərlik qrupların gəzintisinə icazə verilir. Həftənin ara günləri qonaqlar, adətən, saat 17:00-dan sonra qəbul edilir, bazar günləri turist turları yataqdakı iş saatlarına uyğun təşkil olunur. Bir sözlə, burada çalışanlar öz işlərini möhkəm tutublar, anbarın işini heç bir turistin səfər rejiminə uyğunlaşdırmayıblar. Bəlkə də, yaxşı edirlər...

Təmamiyi-Süxən⁹

1969-cu ildən bəri şərabsevərlərin xidmətində olan “Mileştii Miçi” tunel tripli anbardır. Anbar tunellərdən ibarətdir, burada işıqlı yollar azdır. Burada elə üzüm növləri var ki, onların saxlanması üçün bu cür mühit və şərait “havasu kimi” lazımdır, əks təqdirdə məhsullar zay olar. Anbarın dərinliyi 30-85 metr məsafədə dəyişir və şərablar isə 12-14 C və 85-90% nisbi rütubətdə qorunur. İşçilər “kaprizli üzümlər”in, şərabların nazi ilə oynayırlar və doğrudan da, şərabın qadına bənzədilməsinin real əsası da məhz bu məqamda mənim üçün tam aydınlaşdı. Burda geniş prospektlər və küçələr var. Küçələrin heç də hamısı yüksək səviyyədə işıqlandırılmayıb, ancaq par-par parıldayan “mərkəzi küçələr” də yox deyil. Anbarın içərisində maraqlı bir “süni şəlalə” də var ki, bura da turistlərin baş çəkdiyi sevimli ünvanlardan sayılır. Qalereyanın “Qızıl fond”nda ayrı-ayrı dövrlərə aid şərab şüşələri var. Onlardan adı “dillər əzbəri” olan, səhrəti ellər dolaşan “Codru”, “Negru de Mileştii Miçi”, “Tranafirul Moldovei”, “Auriu”nun adını xatırlamaq olar.

⁶ Nizami Gəncəvinin sözləridir.

⁷ Misra Nizami Gəncəviyə aiddir.

⁸ Azərbaycan xalq məsəli. Adətən, bacarıqlı adamlara aid edilir.

⁹ Fikrin sonu (yekunu)

Bu, Fərid Hüseynin vadisi-şərabda sərgərdanlığıdır və dequstasiya zalında canfəşanlığıdır¹⁰

Unutdum deməyi, avtobusumuz şərab anbarının həyətinə daxil olanda beş dəqiqəyə yaxın bələdçini gözlədik, axır ki, gəlib yetişdi. Sonra biləcəkdir ki, bəs qədər bilgin, savadlı xanım bələdçinin ad-soyadı Viktoriya Şarcaneondur. Avtobusa minən kimi əvvəlcə hansı dildə danışacağını müəyyənləşdirmək üçün seçimi şairlərin öhdəsinə buraxdı və güc yenə də, bütün zamanlarda olduğu kimi, çoxluğun əlində idi, avtobusdakıların çoxu moldavan-rumın olduğunu görə xanım bələdçidən rumın dilində danışmasını istədilər. Gərək Allahla deyəsən, heç nə başa düşmədim... Amma gərək orasını da deyəsən ki, hər dəfə avtobusdan düşüb hansıa şərab küçəsini, yaxud bölməsini təqdim edəndə bələdçi xanım özü mənə yaxınlaşışib ingilis dilində də müfəssəl məlumat verirdi və sonradan mənimçün informasiya ilə zəngin bir buklet də tapıb gətirdi. Bu anbar haqqında reportaj yazacağımı biləndə isə təklif elədi ki, facebookda dost olaq, nə sualımlı olsa, çatdan yazım. Vədələşdiyimiz kimi də oldu, sonradan məni maraqlandıran suallara Viktoriya xanım kifayət qədər əhatəli, tutarlı cavablar yazdı. Sanki həmin cavabların "marşrutu" ilə də bu nəhəng, ucsuzbucaqsız anbarı addimbaaddım gəzmiş oldum.

Gəzib-gəzib gəlib çıxdıq dequstasiya zalına. Amma hara gəldiyimizi heç özümüz də bilmirdik. Bir də gördüm ki, Viktoriya xanım əlində bir bardaq mənə yanaşdı və dedi ki, qarşısında gördüyüün dörd böyük çəlləkdən hələ heç kəs şərab içməyib, buyur bu bardağı, çəlləyin kranını açıb dadına bax. Viktorianın gözəlliyyinini, şərabı ilk dadmaq ekoistliyinini, yoxsa içimdəki uşaq paklığıını, deyə bilmərəm, güdazına getdim. Başladım kranı açmağa, burduqca gördüm ki, kran sola doğru gedir və çəlləklər bir-birindən ayrılır. Sən demə, o çəlləklər şərab çəlləkləri deyilmiş, sadəcə qapıların tayları imiş, kranı açanda, əslində dequstasiya zalının - restoranın qapısını açmış olursanmış. Bu da əksər turistlər üçün qurulmuş əla bir "tələ gülməcə"dir. Qapı açılan kimi isə qapının arxa-

sındakı musiqiçilər milli mahnilər oxumağa başladılar. Həzin musiqi sədaları altında hamiliqla dequstasiya zalına daxil olduq. Stolun üzərində qırmızı, ağ və qara şərablar qoyulmuşdu. Uzağı hərəsində iki qurtumluq şərab idi. Oradakıların hamisinin dadına baxmalısan. Sonra yenə də üç cür şərab süzürlər və yemək gələnə qədər altı növ şərabdan içib, ağız dadına ən uyğun olanı seçirsən və yemək boyunca xidmətçilər sənə həmin şərablardan süzürlər. Orada şairlərlə şam yeməyi yeyib, xeyli toast dedik və badələr hər təmsilçinin timsalında bir xalqın və onun poeziyasının şəninə qaldırıldı. Süfrəyə yeməklərlə bərabər, həm də gözəl üzüm növləri qoyulmuşdu. Üzümlərə baxa-baxa Jean Anthelme Brilliat-Savarinin məşhur bir fikrini xatırladı: "Şərab düşkünü bir adama axşam yeməyindən sonra üzüm təklif ediblər. O da boşqabı kənarə itələyərək deyib: Çox sağ olun, şərabi həb kimi qəbul eləmirəm".

Bu, ərbabi-vəfadan təvəqqeyi-qəbuli- məzirətdir və qalereyayı-şərabdan yazdığınıma görə əshabi-zəkadən təmənnayı-məğfirətdir...¹¹

"Şərab odsuz işiq və bədənsiz ruhdur" deyiblər, elə bilirəm, düz də deyiblər. Moldovanlar iddia edirlər ki, bizim şərabımızın hər damlasında yerin və günəşin qüvvəsi var. Ümumiyyətlə, bu ölkədə şərab haqqında danışanda ürəkdolusu, sanki müqəddəs bir şey haqqında söhbət gedirmiş kimi danışırlar. Hətta söhbətə bir az gec qoşulan olsa, elə bilər, hansıa mötəbər bir adam haqqında söz açılıb. Şərab Moldovanın həqiqətidir. Şərabı öyən orta çağ şairlər çox olub, amma onların əksərən şərab haqqındaki fikirlərini ədəbi tənqidçilər, daha çox iman əhli "ilahi mey"ə bağlayıb "hal-əhli"nin bu nemətdən əlini soyudurlar. Hər halda, o şeirlərdə real və rəmzi mənaların hər ikisi var. Amma Şərq şeirində də şərabın, lap elə ilahi meyin insanı həqiqətə çatdırıban nemət olduğunu bəzi məqamlarda deyiblər. Benjamin Franklin isə şərabın insanı həqiqətə çatdırmasıyla bağlı

¹⁰ Bu, Fəridin şərab vadisində sərgərdan olmasına və şərabların içilib yoxlandığı zalda canfəşanlıq etməsidir.

¹¹ Bu, səmimi dostlardan üzrümü qəbul etmək istəyimdir və şərab qalereyasından yazdığınıza görə bağışlanmaq təmənnamıdır.

fikrini kəsə və birbaşa, yozumsuz ifadə edib: **“Nuhdan əvvəl insanın içdiyi yeganə maddə su idi və su içən insan həqiqətə heç cür çata bilmirdi. O qədər sevdikləri su həmin insanlara layiq olduqları cəzani verib, onları suya qərq etdi. Bütün çağdaşlarının bu “nankor içki”ylə məhv olduğunu görən xeyirxah Nuh, suya qarşı mənfi münasibət formalaşdırırdı. Onun susuzluğununu yatırmaq istəyən Tanrı tənəkləri yaratdı və ona şərab düzəltməyin qaydasını öyrətdi. Bu mayenin köməyi ilə o günbəgün həqiqətləri gün işığına çıxardı”.** Bu fikrə əlavə izah vermədən yenə də qayıdırıq əsas məsələyə. Deməli, bu “yeraltı krallığın” şərab çəlləkləri sıralanan uzun küçələri ilə getdikcə qeyri-ixtiyari düşünürsən ki, görəsən, insanları bu qədər illərdir şərabdan uzaqlaşmamağa, əksinə, ona daha da bağlanmağa sövq edən qüvvənin adı nədir? Burada yiğilmiş şərabların çoxunun üstünü toz və hörümçək toru basıb, amma buna baxmayaraq, o şüşələri əlinə götürüb baxanda “qan qırmızı” şərabın cəzbindən toz-zad adamı qətiyyən narahat eləmir.

Bura gələn ziyarətçilərə qırmızı mum ilə möhürlənmiş şərab qalereyasının xəritəsi verilir. Açığı, mən şərablara baxa-baxa bir xeyli aralanmışdım dostlardan, həm də orada çəkiliş

aparırdım, amma o qədər qarışq, dolanbac küçələrlə baş alıb getdim ki, sonra geri qayda bilməməkdən qorxdum və şair həmkarlarının yanına qayıtdım. Gərək xəritə götürəydim...

Moldovanların şərab sevgisinin bir ifadəsi də budur ki, onların fikrincə, üzüm növləri hamısı bir-birindən fərqləndiyi kimi, şərablar da hamısı bir-birindən seçilir və bu mənada hər şərab təkrarsızdır – insan taleləri, barmaq izləri kimi... Bu fərqlər isə həm də özünü daha çox içənlərə təsirləri ilə göstərir. Təsirlərdən danışmışkən, Stefen Potterin şərab haqqındaki məşhur fikrini unutmaq ədalətsizlik olar: **“Burqundiya şərabi insanı sarsaq şeylər düşünməyə vadar edir, Bordo şərabi həmin şeylər haqqında danışdırır, Şampan isə həmin axmaq işləri gördürür”.**

Bu, Dionisin röyasında Fəridi “Mileştii-Miçi”də gördüyüdür...¹²

Bu şərab küçələrində gəzəndə tez-tez palid qozaları da gözə dəyir. Bildiyiniz kimi, şərabın ən gözəl saxlanma yerlərindən biri də, heç şübhəsiz, palid ağacından hazırlanın çəlləklərdir. “Moldova de Lux” şərabının köpüyü isə sözən zaman çox adamların ağızının suyunu axıdır və qeyd edim ki, həmin şərab da palid çəlləyində xüsusi şəraitdə saxlanılır. Əbəs yerə Moldovaya “Şərab cənnətinin qapısı açıq olan ölkə” demirlər. Buradakı restoranda vegetarianlardan tutmuş, hər cür yemək kaprizləri olan müştərilərəcən hamiya mükəmməl qulluq var. Şərab qalereyasının çıxışında isə böyük bir Muzey-mağaza var ki, oradan müxtəlif qiymətlərə şərab, yaxud şərabla aid suvenirlər, badələr, mini çəlləklər də ala bilərsiniz. Burda hər gün onlarla tur təşkil edilir. Turları idarə etmək üçün dünyadan, demək olar ki, aparıcı dillərinin hamisində danışa bilən peşəkar bələdçilər tapmaq mümkündür. Tur sifariş verən qrupların maşınlarının hündürlüyü isə 2,7 metrdən çox olmamalıdır.

Mən – Dionis göylərdən yerə baxaraq bu şərab səltənətini – “Mileştii “Miçi”ni daimi bərqərar görürəm, bura təşrif gətirən gənc şairinsə yolunu hamar görürəm...

¹² Bu, Dionisin (şərab allahı) röyasında Fərid Hüseyni “Mileştii Miçi”də (şərab qalereyası) görməsidir.

İndi xatirələr qapı dalından
boylanır, üzü yox, evinə dola.
Mənim əllərimi tutan əlinin
ətiri ovcundan cibinə dola.

Çırpıb xatirəmi əyninə geyin
mən alan o qara xətli köynəyi.
Sənin arvadının barmaqlarında
yuyulur qəlbimin sevgi göynəyi.

Daha qurumağa asılım gərək
mixlanan ən uzun paltar ipindən.
Mənim əllərimi tapacaq bir gün
xanımın köhnələn köynək cibindən.

Bütün gecələrin yuxusu qaçıb,
Bütün səhərlərin yuxusu gəlir.
Hardasa nəm çəkir bir qara köynək,
Burnuma ayrılıq qoxusu gəlir.

Yığıb ulduzları qır qazanından,
Sönük xatirəmə ilmə çəkirəm.
Düzüb damcı-damcı göz yaşlarını,
Sənin köynəyinə düymə tikirəm.

Əzilən ağ-qara, ütüsüz xətlər
Sənin əllərində mənim telimdir.
Sizin asılqanda asılan köynək
Yarı qız qarıyıb, yarı gəlindi...

Bütün gecələrin yuxusu qaçıb,
Bütün səhərlərin yuxusu gəlir.
Hardasa nəm çəkir bir qara köynək,
Burnuma ayrılıq qoxusu gəlir.

ÇAY DAŞLARI

Sel ağardan çay daşları,
Sizdən də ev tikdilər.
Sizi böyüdüb-böyüdüb,
Başdaşıtək əkdilər.

Firəngiz SABİRQIZI

İki qolun arasında
Qucaq boyda olursuz.
Yetim qalan adamlara
Oyuncaq da olursuz.

Ən sərin kölgə sizsiniz,
Ən qaynar günəş işığı.
Boylanır qəbir daşından
Ən sərt daşların baxışı.

Mamırları ələm-ələm,
Balıqların piri daşlar.
Sükutu da sözlə dolu,
Adamlardan diri daşlar.

Telim kimi ağ-qarasız,
Yaraşmir boyaq da sizə.
Sığal çəkir incə-incə,
Dalğalı daraq da sizə.

Doyun sudan, quru daşlar,
Mənimçün də böyüyüñ.
Yerimizi dəyişməyə
Torpaq altda sürünen.

Sel ağardan çay daşları,
Sizdən də ev tikdilər.
Sizi böyüdüb-böyüdüb,
Başdaşıtək əkdilər.

Bahəddin SALMAN

Qorbelin son duası

Aynadakı əksim mənə ötkəm, qətiyyətli adam kimi görünürdü. Qorxu deyilən bir şeyi elə bil unutmuşdum. Həyatın dolanbac yollarının adımlarımı nə vaxtsa zəiflədəcəyi vecimə də deyildi. Uşaqlıqdan bəri daim mənəvi gücümü tükədən qış fəslinin yağışa bulaşmış həyasız tufanı, havanın tutqun rəngi ilk dəfəydi ki, məni yora bilmirdi. Barmaqlarımın arasında bıçaq kimi fırlatdığım məktubu burnuma yaxın tutub, dərin-dən qoxladım və sonra – “İnsan özü üçün lazım olan hər şeyi öz gücünə etməlidir!” – deyə inamla piçildədim. Bu sözlərdən gücüm bir az da artdı.

İxtisasca vəkiliydim və dövlət qulluğuna verdiyim imtahanın nəticəsinə əsasən işlə təmin olunmuşdum. Zərfin içindəki bu xəbər o qədər dəyərliydi ki, ömrüm boyu nifrət etdiyim eybəcər burnumun məktuba uğursuzluq qatacağını düşünüb, onları bir-birindən tez araladım. Axşamdan hazırladığım çəmodanımı da götürüb, evdəkilərin xoş dualarıyla Bakı qatarına mindim və yola düzəldim. Yol boyu işimlə, onun mənə bəxş edəcəyi imkanlarla bağlı saysız-hesabsız xəyallar qururdum. Peşəmi o qədər çox sevirdim ki, hansısa kənar qüvvənin xoş ovqatımı poza biləcəyinə inanmirdim. Məsələn, biri elə uzundraz, yekəpər, sizanaqlı üzü, seyrək saqqalı, sarı bığlı və səliqəsiz geyim-kecimi olan oğlan – yol yoldaşım.

Üstündən artıq illər keçib, amma hər dəfə toyuq əti yeyəndə o oğlanı xatırlayıram. İlahi, siz təsəvvürünüzə gətirə bilməzsınız ki, qatar bir-birinə söykənmış dağların arasından keçdikcə tutqun səmanın rəngini bir anlığa dəyişərək içəri düşən günəş işığı onun soyutma toyuq tikələrini qurdalayan kobud əllərini, çirkli dırnaqlarını, üzündəki sizanaqları necə göstərirdi! Bütün bunlar azmiş kimi, bu heyvərə qarnını doyuran dan sonra adamı hövsələdən çıxaran murdar hərəkətlərə başladı: öncə yeməyini yarımcıq kəsib, baş barmaqlarını sümürdü; sonra əllərini dizlərinə sürtüb, üzünü pəncərəyə tutdu və dərindən ah çəkdi; lap axırdı da çənəsindəki sizanağı qəfildən qurdalamağa girişdi. Barmaqları çənəsində qurdalandıqca o gah gözlərini yumur, gah da əcaib səslər çıxarırdı. Fikrimcə, yol yoldaşım ya məni adam yerinə qoymurdu, ya da utanmaq hissindən məhrumuydu. Bu, həyasızlığın, nəzakətsizliyin son həddiyidi! Daha bundan o yanısı yoxuydu!

Yol boyu bir kəlmə də söhbət etmədik. Belə kobud rəftara görə, yəqin, ikimiz də günahkarıydıq. Qatar Bakı vağzalına çatanda dişlərini sümürərək çəmodanını eşələyən yol yoldaşımı kuponin qapısı ağızında iki-üç saniyə süzüb, sağıllaşmadan çıxdım. Taksiyə oturanda artıq onu unutmuşdum, amma kəndlə oğlan hədsiz iyrənc hərəkətləriylə ömrüm boyu unuda bilməyəcəyim portretini yaddaşima həkk eləyə bilməsdi. Kaş biləsiz, cavanlığımin buxarlanıb havaya sərılduğu sonrakı illərdə mən nə qədər iyrənc simalar gördüm! Odur ki, o heyvərəyə “sağ ol” demədiyim üçün indiyəcən peşmançılıq çəkirəm.

Tələbə yoldaşlarından savayı Bakıda tanışlarım yoxuydu. Taksi sürücüsünün köməyilə bir müddət kirayə qalacağım, əzazıl kədərin lövbər saldığı o evi tapdim. Paytaxtin ən ucqar rayonlarından birində yerləşən ikiotaqlı mənzilə ayaq basanda “Cəhənnəm, bu gecə qalım, səhər normal bir ev tapıb, burdan əkilərəm” deyə düşünürdüm. Köhnə tikili olan dörddəhlizli, üçmərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində yerləşən bu evdə mən gələnə qədər səkkiz nəfər artıq yaşamaq uğrunda qətiyyətlə mübarizə aparırdı. Mən doqquzuncu oldum. Çünkü yekəxanalıqla donquldansam da, ertəsi gün cibimə uyğun gələn normal ev tapa bilmədim.

Kirayə qaldığım mənzili bütün incəlikləri-nəcən xatırlayıram. Darışqal otaqlardan dəhlizə, ordan da mətbəxə qədər üzlüyü çat vermiş tavanın hər tərəfindən kiçik, ağ qırıntılar qopub adəmİN üst-başına, ayagının altına düşürdü. Bəzən tavanda firavan yaşayan hörümçəklərin ən asta tərpənişi belə onları yerindən qoparmağa bəs eləyirdi. Az qala bir-birinə pərcimlənmiş otaqlar göy, ya da ağ başlıqlı, sovetdənqalma dəmir çarpayıllara doldurulmuşdu. Cır-cır cirildayan bu çarpayıllara qarşı nifrətim hər gün bir az da güclənirdi. Hətta mürgüləyən adamların dərin-dən nəfəs alması belə onların uzunmüddətli cırılıt çıxarmasına yetərliydi. Bu çarpayıllara uzandınmı, vəssəlam, gərək tərpənməyəydi, yoxsa bütün gecəni onların vay-şivəninə qulaq asmalıydı.

Evdən həmişə pis qoxular gələr, mətbəx də im çirk içində olardı. Təsəvvür edin ki, iyrəndiyimdən mən bu evdə bir dəfə də yemək yemədim. Evə gəlməzdən öncə şəhərin təmiz kafelərindən birində şam eləyər, sonra yatmaq üçün dəymədüşər çarpayıma tələsərdim.

Yox, o, çarpayı deyil, müəllim idi. Hə, hə, gülüb eləməyin, düz eşitdniz - müəllim! Özü də müəllim deyirəm a sizə, elə-belə yox e, lap belə kefin gələnindən. Elə bir müəllim ki, ən qısa müddətdə ta səhərəcən yalnız bir pozada yatmayı mənə öyrədə bilmişdi. Amma, sən demə, onun şagirdlərinin mən ən pisiymişəm. Sonralar bildim ki, bu sərt, güzəstsiz müəllimin "mənim üstümdə necə yatmaq olar" adlı təhsil programını kirayənişinlər arasında ən gec mənimsəyən mənəm. Zavallı kirayənişinlər taleyin hökmünə boyun əyərək üstündə yatdıqları çarpayıllara sözsüz itaət edirdilər. Deyəsən, içinin diribaşı yenə də özümüydüm. Məndən başqa burda yaşayınların hamısının həyat gözəlliklərini duymaq baxımından ilhamı çıxdan sönmüşdü. Onlar yaşamır, ölməmək üçün vuruşurdular. Çəkdikləri həyat yükünün ağırlığına dizlərinin tab gətirmədiyi üz-gözlərindən aydın oxunurdu.

Bizdən bir mərtəbə aşağıda yaşayan ev sahibi adambaşına üç manat kirayə pulunu aylıq yox, gündəlik alırdı. Haqqında dərin məlumatım olmasa da, mənə elə gəlirdi ki, o ahil qoca çox tənhadır. Pul məsələsində biz onu incitməz, yatmadan qabaq qapısını döyüb, kirayə haqqını ödəyər, bununla da öz çarpayımızın bir gecəlik sahibi olardıq. Qocanın həyatdakı yeganə

rahatlığı, bəlkə də, bu pulu vaxtlı-vaxtında almasıydı. Gündəlik kirayə haqqı çox deyildi, amma kirayənişinlərin bəziləri onu ödəməkdə çətinlik çəkirdi. Onlardan biri zibil qutularından dəmir pivə, şirə qabları yığan qozbel kişi, digəri isə yatanda da, aylıq vaxtı da öz-özünə deyinən xəstəhal yaşı qadınıydi.

Qozbel ilk günlərdən diqqətimi çəkmişdi. Belinin ortasındaki donqar çox böyük olduğundan onun öz boynunu sağa-sola çevirməsi mümkünsüz görünürdü. Yeriyəndə güclü təngnəfəs olduğundan ağızı daim açıla qalar, dişsiz olduğu görünürdü. Bir də görürdün ki, gecənin bir aləmi yan-yörədəkilərə məhəl qoymadan uca səslə Allaha dua edir. Onun dualarının müddəti, vaxtı, səsinin tonu, tembri hər gün bir cür olurdu.

Kirayənişin həyatının ikinci gecəsiydi. Nə evə, nə onun içindəki ab-havaya, nə də çarpayımın zəhlətökən cırıltısına öyrəşə biləcəyimə hələ inanmirdim. Nə qədər eləsəm də, gözümə yuxu getmir, bezgin, yorğun adamların qulaqbatarıcı xorultuları da yatmağımı bir yandan mane olurdu.

Hə, bunu deməyi unutmuşdum, evin qapısı daim açıq olurdu. Qəfildən bir mərtəbə aşağıda yaşayan ev sahibinin mənzilinin açıldığı və bir neçə saniyə sonra qulaqbatarıcı səslə çırılıqla örtüldüğünü eşitdim. Ardınca pilləkənlərə döyəclənən dəmir səsləri bütün dəhlizi başına aldı. Səs anbaan yaxınlaşırıldı. Bir dəqiqə kecməmişdi ki, əsəblərimi yerindən oynadan bu kobud səsi elə bil kimsə var gücüylə dəhlizin döşəməsinə çırıldı. Özümdən asılı olmadan çarpayıda qəzəblə dikəldim! Lənət şeytana, indi də çarpayının həyasız şivəni baş qaldırmışdı! Hələ ki kimliyi bilinməyən birisi it ləhləməsini xatırladan təngnəfəslik içində, axsaq addımlarla mətbəxə gedirdi. Mən bunu onun addımlarının tonu və yönündən bilmədim. Şuşə stəkana süzülən və hərisliklə içilən su şırıltısı qəzəbimi son həddə çatdırıldı! Bu evdə qalanların hamısını guya tanıymış kimi mədəniyyətsiz adamın kimliyini bilmək üçün cəld otaqdakı çarpayıllara göz gəzdirdim. Önümüzəki çarpayı boş olsa da, mənə narahatlıq verən adəmin yan otaqdakı dörd nəfərdən biri olması fikrindəydim. Əsəbimi birtəhər cilovlayıb, yerimə uzandım - pusquya çəkilmişdim. Qəribədir, görəsən, mən onda niyə belə elədim? Əgər adəmin kim olduğunu öyrənmək istəyirdim, mətbəxə keçib, hər şeyə aydın-

lıq gətirə, ya da alov püskürən şikayətimi son kəl-məsinəcən onun üzünə deyə bilməzdimmi? İndi o anı yada salanda özümü qəzəblənib çarpayıa uzanan, sus-pus oturan qorxağa bənzədirəm.

Az sonra dəhlizi bürüyən səs-küylə bərabər, o adam da mən yatan otağa girdi. Özümü yuxulu göstərib, böyrü üstə çevrildim ki, içəri girənin kim olduğunu görə bilim. Ünvansız qəzəbimin ünvanı indi düz gözümün qabağındaydı. Mətbəx-dən düşən işiq nə qədər zəif olsa da, onun üzünün bütün cizgilərini göstərirdi. Birinci gecə evə çox gec gəldiyimdən və bu vaxt hamı yatdığından ona diqqət yetirməmişdim. Səhər saat 10-da mən işə gedəndə isə evdə artıq heç kim yoxuydu. Çünkü kirayənişinlər arasında ən gec mənim işim başlayırdı.

Qısa boylu, ağılı-qaralı saçları boynunun dəlinə tökülen, az qala dodaqlarını görünməz edən six saqqallı, açıq alınlı, indicə ağılayacaqmış kimi sulu, iri gözlü və öz sahibini çox sevimli göstərən xırda burunlu bu adam, həqiqətən də, it kimi ləh-ləyirdi. O, içi dəmir qablarla dolu ağ torbanı çarpayışının altına birtəhər soxandan sonra çəkmələrini çıxarmağa başladı. Torbanın içindəkilərin dəmir qablar olduğunu mən tam dəqiqliyi ilə sonrakı dəqiqlərdə başa düşdüm. Bilirəm, inanmağınız gəlməyəcək, amma zərrə qədər də şisirdib eləmirəm, onun çəkmələrini çıxarması ən azı on-on beş dəqiqə çəkdi. Zavallı kişi bilmirdi ki, nəfəsini dərsin, yoxsa çəkmələrinin düyun düşmüş bağını açsın. Elə bil bir udumluq havanı da hardansa, kimdənsə uğurlayırdı. Düyüñ çəkmənin yuxarısında olsa da, o, aşagını dartışdırır, dırnaqlarıyla didiştirirdi. Yalnız gözləri zəif görən adam özünü bu cür çətinə sala bilərdi. Axi-ri zülmə də olsa, çəkmələrini çıxara bildi və yerinə uzanıb, böyrü üstə çevrildi. İndi biz üz-üzəydi.

O, üzünə su vuracaqmış kimi əllərini ovuc-layıb, sifətinə yaxınlaşdırıldı. Bu hərəkətin nə demək olması önce məni düşündürmədi. Sonrakı dəqiqlərdə bildim ki, sən demə, qoca dua etmə-yə hazırlaşmış. Zavallı bir qocanın daxili sar-sıntılarından doğan dualarına qulaq asacağımdan xəbərsiz, başına çəkdiyim yorğanın arasından onu izləyirdim. Xırıltılı səslə dua edən kişinin gözlərində qəribə bir məmnunluq vardı:

– Allahım, sənə hədsiz minnətdaram. Doğru-dan da, sən mənim dualarımdan xoşal olursan.

Bu gün məndən ötrü zibil qutularına qoyduğun, küçələrə səpdiyin ruzinin hamisini yiğdim. Sən məni bu gün də ac qoymadın. Çox sağ ol ki, top-ladığım dəmir qabları baha qiymətə satacağım yeri mənə deyən o cavān oğlanı qabağıma çıxar-dın. Şükür olsun, şükür olsun sənə!!!

Yalvarıram, ya Rəbbim, keçmiş günahlarımı bağışla. Mən səni çox istəyirəm! Mən nə edirəm-sə, səni başımın üstündə görürəm. Yalvarıram, məni tək qoyma. Hərəkətsizlik adamın axıdır. Hərəkət etmək üçün mənə güc ver, İlahi! Mənim qəddar adamlardan mərhəmət umacaq qədər zə-ifləməyimə imkan vermə. Məni şirin kətəyə, av-tobus puluna, ev puluna görə heç kimə möhtac qoyma – anidən baxışlarını ayaqlarına tərəf yönəltdi – Allahım, nə olar, ona da güc ver, yalva-rıram. Amin! Amin! Amin!!! – deyib gözlərini yumdu.

Elə bildim ki, qoca yuxuya gedib, amma o, beş-altı saniyə sonra gözlərini açıb, təkrar dua edirdi:

– Şükür olsun, şükür olsun, şükür olsun ki, sən bu gün o maşının məni vurmasına imkan vermədin. Çox sağ ol, Rəbbim! – dedi və gözləni təkrar yumdu.

Bir neçə saniyə sonra gözlərini açıb, əllərini təkrar birləşdirdi. Elə bil yatdığı yerdə kimsə onu silkələyirdi ki, “Dur, yaddan çıxardığın bir-iki mə-sələ barədə Allaha şükür elə” və o da itaetlə gözlərini açır, əllərini birləşdirib, yarımcıq qalan duasını tamamlamağa çalışırdı:

– Şükür olsun, şükür olsun ki, Rəbbim, məni soyuqdəymədən, qızdırmadan qoruyursan. Yox-sa mən neyləyərəm?! Mənə kim baxar?! Həqiqətən də, məni sən yaratmışan. Gütümün haracan çatdığını da hamidan yaxşı sən bilirsən. Allahım, çox sağ ol, şükür olsun, – dedi və əllərini sinəsi-nə sıxıb, gözlərini yumub, axır ki, yuxuya getdi.

Özümdən asılı deyildi, qocanın səmimi dualarından sərməst olmuşdum. Onun şükranlıq do-lu dualarının ahənginə qapılıb, axır ki, yuxuya getdim.

* * *

Çalışdığını məhkəmədə yeni olsam da, ertəsi gün bir neçə möhürlənmiş sənədin Gəncə şə-hər məhkəməsinə çatdırılmasıyla bağlı tapşırıq aldım. Mənə bəslənən ümid, güvən əhvalımı xeyli yüksəltmişdi. İstəyirdim ki, mənimlə qürur duysunlar. Dəstəyi götürüb, evimizə sevincək zəng

vurdum. Telefon a tam cavab verdi. Xırda uğurum barəsində hər şeyi ona birnəfəsə danişdim. Bəlkə də, kişi bu xəbərə bərk sevinmişdi. Amma tövlənin qapısını açıq qoyan qardaşımın başısoyuqluğu üzündən kisinin anama bağıraraq dediyi "Görmürsən, inək daraşib ot tayasına!?" sözündən başqa heç nə eşitmədim. Yox, adamın başının üstündə Allah var, axırdı "Böyük uğurdur, amma pis vaxtda zəng eləmisən, sonra danişarıq" da dedi. Amma daldan-dala deyilən bu sözlər pərtliyimi aradan qaldıra bilmədi.

"Yəqin, o qədər də böyük uğur deyil" deyə düşünüb, üz-gözümdə zəhrimar evə yollandı. Günortaydı, evdə heç kəs yoxuydu. Ən xoşladığım qara rəngli kostyumumu geyindim. Bu an tavandan qopan qırıntı qara pencəyimi ağ günə çıxarmaq üçün ilk həmləsini elədi. Olan olmuşdu, təmizləsəydim də, ürəyimə yatmayacaqdı. İşdəki böyük uğurdan sonra elə bil pis gözə gəlmış, qara zolağa düşmüştüm, qanqaraldıcı olaylar bir-birini dabanqırma əvəz eləyirdi. Seçimim azıydı. Qara kostyumu dəyişməyib, ev sahibinin yanına tələsdim. Olmayıacağım iki günün pulunu artıqlamasıyla ödəyib, boş qalan çarpayıma heç kimi buraxmaması, əşyalarından göz-qulaq olmasıyla bağlı xahiş edəndən sonra yola düşdüm. Geri qayıdanda kefim köküdü. Karyerama müsbət təsir göstərəcək adamlarla tanış olmuşdum. Məni savadım və dərin mədəniyyətimə görə xeyli tərifləmişdilər. Başlangıç üçün bu, böyük uğuruydu.

Bakıya çatanda səhər saat təxminən altının yarısıydı. Evə bir az qalmış ayaqla getmək istədim dən yol haqqını ödəyib, taksi dən düşdüm. Hava çox sakitiydi. Məhəllələrin arasında addımlayırdım. Sakitlikdən ayağım altında qalan qum zərrələrinin xışlıtı eşidilirdi. Hələ göy üzünü demirəm... Səmada bircə bulud parçası belə yoxuydu. Ətrafa səpələnmiş ulduzların ayın nuruya birləşməsinə baxanda mənə elə gəlirdi ki, onlar Allahın danişdiyi hansısa nağıldan məst olublar...

Yerdəki kölgəmə baxa-baxa gedirdim ki, səsliyin qəfildən pozulduğunu eşidib, ixtiyarsız səs gələn tərəfə çevrildim. Beşmərtəbəli binaların ortasındaki mağazanın qabağında gördüyüüm iki nəfərdən biri, qaranlıq da olsa, mənə tanış gəldi. Hə, hə, özüdür ki, var, o, iki günlük işgüzərlili-

ğimla bağlı unutduğum qoca qozbeliydi. İkincini - yaşılı qadını isə tanımadım. Aramızda xeyli məsafə olsa da, sakitlik olduğundan qadının qəribə hərəkətlərindən vahimələnirdim. Məni görməsinlər deyə, onları yaxından izləyə biləcəyim binalardan birinin dəhlizinə qıslıdım. Yaxşı mövqe tutmuşdum. Mağazanın qapısı üstündə yanan böyük lampanın işığı onları rahatca görməyimə kömək edirdi. Ayağındakı qaloşları, gen, qara donu, qısa, boz gödəkçəsi, belinə doladığı sarı şerfi, qulaqlarını, saçlarını gizlədən qara papağı və yeri süpürən Qozbelə - "O uşağı da süpür, bax, bax, o alçaq gör necə gizlənib, onu da süpür, süpür, süpür! - deyə tez-tez əcaib göstərişlər verməsi qadının nəsə qeyri-adiliyindən xəbər verirdi. Bütün bunların nə demək olduğunu qətiyyən anlamırdım. Vahimədən düşüncəm keyimişdi. Qozbel yeri ağır-agır süpürdükcə qadın barmaqlarını ağızına yaxın tutub, tez-tez süpürgəyə tərəf gedir, sonra təkrar geriyə çekilir - "Ha, ha, ha, ha, bax, gör necə gizləniblər, onları da süpür, onları da süpür" - deyə gülür, dalınca da - "Ay, ay, ay, onu yavaş süpür! Gör necə qorxur, uşaqdır hə o ?!" - deyə ağlamsınırı. Təngnəfəs olmuş Qozbel dən cavab gəlmədiyi görən qadın yumruqlarıyla onun belinin donqarına həyasızcasına zərbələr endirib

- "Sən nə tərbiyəsiz adamsan?! Axi niyə cavab vermirsən?! Cavab ver də!!!" - deyə qəzəblənirdi.

Qadının hərəkətlərinə məhəl qoymadan öz işinə davam edən qocanın üzünü görə bilmirdim. Qozbeli yaxşıca əzişdirən qadın sakitcə mağazanın qapısı ağızına çəkildi, barmaqlarını bir-birinə keçirdi, indiyəcən eşitmədiyim hansısa mahnını zümrümə edərək şıltaq qızlar kimi özünü sağasola yelləməyə başladı.

Birdən nəsə oldu, qadın zümrüməni qəfildən kəsib, yaxınlıqdakı zibil qutusuna tərəf döndü, əlini qutuya saldı və ordan ağızı bağlı şüşə qab çıxardı. O, qabın qapağını açmağa nə qədər çalışıda, bacarmır, ağız-burnunu əyib, əcaib səslər çıxarırdı. Bu vaxt Qozbelin ona tərəf çevrildiyini gördüm. Kişi əlindəki süpürgəni səliqəylə səkiyə söykəyib, ağır addımlarla qadına yaxınlaşdı, heç nə demədən qabı ondan alıb, qapağını asanlıqla açdı, sonra qabı qadına qaytarıb, öz süpürgəsinə sarı yönəldi. Qadın qabı başına çəkdi...

Hərisliklə izlədiyim adamları gecənin sehrlili sükütu və Allahla baş-başa qoyub, ordan uzaq-

laşdım. İşə getməyimə hələ dörd saat vardi. Kiriyanışınlər əsnəyə-əsnəyə işə tələsirdilər. Fikrimdə bəzi suallar baş qaldırmışdı. Görəsən, Qozbel nəyə görə yer süpürürdü? Yoxsa o, süpürgəçilik eləyir? Bəlkə, süpürgəçi qadındır, Qozbel sadəcə ona kömək eləyir? Qadının "O uşağı da süpür. Qorxur, hə? Bax, o alçaq necə gizlənin" sözləri onun xəstə şüurunun məhsuluydumu? Qozbel nəyə görə qadına, onun hərəkətlərinə qarşı sözsüz itaət göstərirdi? Qadının zərbələrindən onun beli ağrımirdimi? Qozbellərin belinə bərk toxunanda, görəsən, onlara ağrı verir?.. Bu suallar içində nə vaxt yuxuya getməyimdən xəbərim olmadı. Yuxudan oyanıb işə tələsəndə beynimdə yalnız bir fikir dolaşırı - bütün bu suallara cavabı Qozbelin Allaha dualarında tapa bilərəm...

O gün axşam evə həmişəkindən iki saat tez getməyi qərarlaşdırmışdım. Saat on birin yarısı olardı. Evdə təkcə mətbəxin işığı yanındı. Ayaqqabıları çıxarıb, səliqəylə dəhlizin bir kənarına qoydum. İlk addımda ayağım altında nəyinsə xişiltisini eşitdim. Yenə tavandan döşəməyə "qar" yağımsıdı. Otağa keçməyə hazırlaşırdım ki, mətbəxdən gələn səsləri eşitdim. Bu, qadın səsiydi, özü də görünüşü və danışığının qəribəliyi ilə məni vahimələndirən o qadının səsini xatırladırdı. Dəqiqləşdirmək üçün qulağımı səs gələn tərəfə şəklədim. Hə, düz tapmışdım, özüydü ki, vardi, həmin qadının səsiydi. Bu əcaib səsi lap yaxından, axşam vaxtı, yaşıdığın evin mətbəxindən eşitmək necə də vahiməliydi! Qadın öz-özünə nəsə danışır, arada astadan gülür, sonra yenə danışır, ağlamsınır. Qozbelin evdə olduğunu bilmək üçün barmaqlarımın ucunda dəhlizdən keçib, onun çarpayısına tərəf boylandım. Otaq qaranlıq olduğundan heç nə görə bilmirdim. Əslində dəhlizin işığını yandıra bilərdim. Amma qadının mətbəxdən çıxıb, mənə tərəf cumacağını, onun qorxunc sıfətiylə üz-üzə qalacağımı düşünür və buna türək eləmirdim. Anidən içimdə bir istək baş qaldırdı - ayaqlarımı var gücümə döşəməyə cirpiram, əşyalarımı da götürüb bu evdən uzaqlaşıram! "Axi mənim bu xarabada nə ölümüm var? Adını belə bilmədiyim bir adama qarşı iki günün içində yaranan bu maraq mənə çoxmu lazımdır? Bir də ki, mən bura geridəqalmış adamların həyatını araşdırmağa gəlməmişəm axı!" -

deyə qorxu hissimi yalançı bəraətlər içində gizləməyə çalışırdım.

Hər nəsə! Kişiyə yox, uşağa yaraşan qorxumu son nəfəsinə qədər boğub öldürmək istəsem də, mətbəxə çatanda onun hələ də ölmədiyini hiss edirdim. Lənət şeytana, Qozbelin yanında gördüyü qadınla üz-üzə durmuşdum. İlahi, xırda qara gözləri anbaan dəhşət saçan bu qadının baxışları necə də nifrətəlayiq idi! Təkcə elə nazik üst dodağı bəs eləyirdi ki, adamı özündən çıxarsın. Kaş o danışanda üst dodağının necə eybəcər şəklə düşdüyüni öz gözlerinizlə görəyдинiz! Hələ indiyəcən məndə ikrah hissi doğuran ikinci belə dodaq görməmişəm.

Qadın qabağında donub qalmış gəncin qorxuya düşdüyüni anlayırdı. Məntiqsiz, rabitəsiz sözləri, əlindəki toyuq ayaqları, tez-tez gah mənə, gah da qazın üstündəki qazana tərəf çevrilməsi adamı lap çash-baş salırdı. Deyirdin ki, ya qorxutmaq istəyir, ya da qaynar suyla dolu qazanı bu dəqiqə adamın başına keçirəcək. Nə qədər çalışsam da, onun dediklərindən heç nə anlaya bilmirdim. O birdən bir neçə toyuq ayağını bir-birinin dalınca kobud şəkildə qaynar qazana atmağa başladı. Hələ də anlamıram ki, o, toyuq ayaqlarını, özü də dirnaqları üstündə necə yeyə bilirdi? Sonrakı günlərdə bazarda toyuq ayağının su qiymətinə olduğunu öyrəndim. Halbuki o, qazana vur-tut bir neçə ayaq atmışdı. Bu dəri və nazik sümük yiğinına qadın, yəqin ki, qəpik-quruş ödəyir, ya da kimsə bunları ona sədəqə verirdi. Baxanda adamın bağır-öfkəsini ağızına gətirən dirnaqlı toyuq ayaqlarını suya atandan sonra qadın daha anlaşıqlı danışmağa başlamışdı:

- Kül onun başına! Axi dedim tut əlimdən, səni dağa qaldırırm. Sözümə baxmadı, özü çıxdı, axırı da yixılıb öldü. Görmürsən, elə dirənib ki, mənimdir, mənimdir! Ay sarsaq, axı bu qəbrə görə pul vermək lazımdır. Sarsağın biri sarsaq, gedib girib qəbrə ki, öləndə orda basdırınsınlar. Gəl indi iki-üç manata görə qəbirdə gizlən ki, öləndə pulun çıxmasın. Ay camaat, görün bu sarsağın ağılı var?

O bütün bu cəfəngiyatı düz gözlərimin içində baxaraq danışırı. Kənardan izləyən olsa, güman eləyərdi ki, arvad dərdini mənə danışır. İndi onun bütün mənasız sözlərinin mənası mənə aydın olmuşdu - bu qadın dəli idi! Hə, hə, dəli idi, özü də lap əməlli-başlısından! Mən onun uzunuzadı sərsəmləmələrini də, Qozbelin dualarını da

unudub çarpayıma uzanmaq, yatmaq istəyirdim. Bu, yəqin ki, qadına qarşı duyduğum qorxunun zəifləməsindən irəli gəldi. O isə qazın sağ tərəfindəki taxta şkafa söykənib danişməğindaydı. Mən başımı gah qaldırıb, gah da endirməklə qadının dediklərini təsdiq etməyə başladım və göstərdiyim bu anlayışdan onun necə xoşhal olduğunu dərhal hiss elədim. Guya dedikləri mənə çox maraqlıydı. Ayaqları laxlayan taxta oturacaqlardan birini çəkib oturdum və qollarımı sinəmdə çarpaçlayıb, onu dirləməyə davam elədim. İnanın, qətiyyən onu ələ salmaq fikrim yoxuydu. Amma özüm də bilmirdim ki, niyə belə eləyirəm. Qadın indi sözlərin yerini dəyişməklə eyni fikri dayanmadan təkrar edirdi:

– Sığal çəkib cırmaqlayır. Cırmaqlayıb sığal çəkir. Çekir sığal cırmaqlayır...

Eyni sözlərin təkrarından təngə gəlmışdım. İmkan tapıb gözlərimi ondan ayırdım və bugلانan qazana baxdım. Tavandan qopan qırıntılar qazanın içində düşmüdü. Bu dəfə diqqətim özüm də bilmədən tavana yönəldi. Sən demə, dəli qadının yeməyindən məndən başqa da xoşlanmayan varmış. Tavanda yuva qurmuş hörümçək öz nazik ayaqlarıyla qırıntıları qazana tullayandan sonra bir göz qırpmında yoxa çıxdı. Həşəratın bu operativliyi əhvalımı yüksəltdi.

...Qadın öz işindəydi – pörşələnmış ayaqları boşqaba düzüb, həvəslə danişirdi. Onun arxası mənə tərəfiydi. Bu imkan verdi ki, hörümçək kimi mən də bir anda onun gözündən itim. Artıq çarpayıma uzanmışdım, amma o, gözə görünməz həmsöhbətiylə hələ də danişirdi...

Yaxşı xatırlayıram ki, o gün hava çox soyuydu. Külək pəncərənin çərçivəsi arasından fit çala-çala evin ayağından başına dolanırdı. Tərslikdən buxar qızdırıcıları da işləmirdi. Bir sözlə, xəstələnmək üçün evdə hər cür şərait varıydı. Çox üzüdüyümdən özümü yorğanın altında bərk-bərk basdırırdım. Belə soyuq havada Qozbelin harda qalması, xəstə canıyla buz kəsmiş evdə necə qızışacağı barədə düşünürdüm. Bu fikirlər içində yuxuya getdim...

Qozbelin dəmir qablarla dolu torbanı döşəməyə tullaması məni yuxudan oyadtı. Yorğanı azca aralayıb, onun hərəkətini izləməyə başladım. Keçən dəfəki kimi təngnəfəs halda çəkmələrini çıxarmağa indi də xeyli vaxtı getdi. Sifətindəki qəzəbqarışlıq bezginlik göstərirdi ki, iki gün öncəki xoşbəxtliyindən əsər-əlamət qal-

mayıb. Deyəsən, o da bərk üzüyürdü. Qalın gödəkçəsini, dizləri qaranlıqda belə parıldayan qara cins şalvarını, torba papağını çıxarmadan böyrü üstə uzanıb, yorğanı üstünə çəkdi. Dünənki kimi əllərini yenə də birləşdirdi. Hər iki otaqdan eşidilən xorultu onun təntik, xırıltılı nəfəsiylə müqayisədə daha incə səslənirdi. Nədənsə bir anlığa səssiz qaldı. Mən onun ürəyində dua etdiyini düşünür, nə vaxt dilə gələcəyini səbirsizliklə gözləyirdim. Qozbelin əlləri əsirdi. “Görəsən, o xəstələnib? – deyə öz-özümə sual etdim. Bu vaxt o, əllərini yorğanın altına salıb, gözlərini yumdu və xırıldayan səslə duaya başladı:

– İlahi, mən çox yorğunam. Sənə artıq dərəcədə yalvarıram, məni qüvvətləndir. Nədənsə işlər heç düz getmir. Bəlkə, bilmədən səni qəzəbləndirmişəm? Sən mənim tək sirdəşim olduğundan bunu gərək boynuma alam. Bilirəm ki, mənim həyatdan hədsiz qorxum xoşuna gəlmir. Axı mən neynəyim? Qorxuram da... Yiğdiğim dəmir qablar neçə gündür, əlimdə qalır. İşinə qarışmaq olmasın, amma çox maraqlıdır – məndən nə istəyirsən? İki gün əvvəl qabağıma çıxardığın oğlanın dediyi yerdən bir şey çıxmadi. Hara getdişə, dəmir qabları o deyən qiymətə alan olmadı. Məni ələ saldılar, dedilər, sən o alıcıları başqa planetdə tapa bilərsən. Cəhənnəm deyib, qabları əvvəller satdığım adamın yanına getdim, amma o da qiyməti birə-beş aşağı saldı. Əlacsız qalıb, hamısını su qiymətinə verdim getdi. Məni səhv başa düşmə. Yenə də sağ ol, buna da şükür olsun. Sən qabağıma çoxlu dəmir qablar çıxarı, məni gündə iki dəfə şirin kətəyə qonaq edir, maşın altına düşməkdən qoruyur, gecə bu evdə yatmağıma imkan yaradırsan. Bunlara görə sənə şükür edirəm! Amma ələ bil ki, mənə verdiyin birgünük rahatlığa görə beş gün özünü bağışlaya bilmirən. Məni sevmədiyinə yavaş-yavaş inanmağa başlayıram. Əslində bu yükü belimə qoyduğun uşaqlıq vaxtlarından sənə güvənməyə bilərdim. Amma həmişə güvənmışəm, hələ də güvənirəm və sənə şükür edirəm. Şükür olsun, Allahım, şükür olsun, şükür olsun sənə!

Qoca duasını bitirib, üzünü divara çevirdi. İndi səra onun təkrar nələrəsə görə şükür etməsindəydi. Mən Qozbelin duasından təsirlənmiş halda onun hər kəlməsini təhlil edir, bunu əlini hər yerdən üzmiş, heç kimə güvəni qalmayan bir adamın Allahla səmimi söhbəti kimi dərk edir-

dim. Bir neçə dəqiqə keçsə də, ondan səs çıxmadi. Onun Allahdan küsdüyünü yaxşı anlayırdım. Nəsə eləyib, bu adamı Allahla barişdırmaq lazımiydi. Belə qərara gəldim ki, işlədiyim yerdə onun üçün nəsə bir iş tapım. "Bəlkə, iş yoldaşlarımı onun haqqında danişsam, kömək eləyərlər" deyə fikirləşib, ümid və sevinc içində xəyalə daldım. Yalnız iş məsələsi düzələndən sonra ona bu haqda məlumat vermək fikrindəydim. Ehtiyac içində çapalayan birini sevindirmək bir yana, bu barədə düşünmək özü artıq adamın ruhunu göyün yeddinci qatına qaldırırıdı...

* * *

Ertəsi gün nahar fasiləsi vaxtı iş yoldaşlarıma Qozbeldən danişdım. Amma gözlədiyimin əksinə olaraq, onun dözülməz həyat tərzi heç kimi mütəəssir etmədi. Hamısı nə vaxtsa qarşılaşdıqları bu cür adamlardan danişib, nahardan sonra iş başına döndülər. Yaxşı xatırlayıram ki, adamların başqalarının taleyinə bu cür laqeydliyi məndə onlara qarşı necə bir nifrət oyatmışdı. İllər keçəcək, bu nifrət qığılçımı böyük kin alovuna çevriləcəkdi.

Həmin gün həmişə olduğu kimi işdən çıxıb, kafelərdən birində şam elədim. Dənizkənarı bulvarda xeyli gəzib, sixilan ruhuma azacıq da olsa, rahatlıq verəndən sonra evə yollandım. Otağa daxil olanda Qozbel artıq öz çarpayısında xoruldayırdı. Haqqında heç nə bilmədiyim o biri otaq yoldaşım da şirin yuxudaydı. Xəstəhal qadının da yeri boş deyildi, lakin o, yorğanın altında piçılıtiyla yenə nəsə danişirdi.

Əl-üzümü yuyub, yerimə uzandım. Ev dünənki kimi soyuq idi. Qozbelin tez yatması, dəli qadının susmaq bilməyən piçiltisi məni dilxor eləmişdi. Əsəblərimi cilovlayıb, qadının yorğan altında nə dediyini başa düşməyə çalışırdım. Öncə onun piçiltiləri - "Gər, gər, gər" - kimi eşidilirdi. Əgər xorultu səsləri olmasaydı, onun təkrar-təkrar dediyi sözü dərhal ayırd edərdim. Hansı mənada işlətdiyini bilməsəm də, axır ki, onun yorulmadan dediyi sözün - "Gəlir, gəlir, gəlir" - demək olduğunu anladım...

* * *

Səhər iş yerimə çatanda mühafizəçilərin öz aralarında danışğından belə anladım ki, məhkəmənin qazanxanasına işçi lazımdır. Məsələni də-

qiqləşdirmək üçün təsərrüfat müdirinin otağına yaxınlaşdım. Həyəcandan az qalırkı ki, üzərim dayana. Görəsən, iş baş tutacaqdımı? Özümü il-lər sonra səfil atasını tapmış və ona gün ağlamaq istəyən yetim cavan kimi hiss edirdim. Qapını döyüb, içəri girdim. Yeni olsam da, müdir məni tanıdı, amma mən onu ilk dəfəydi ki, görürdüm. Dedim ki, guya iş yeriyələ çox yaxın dostumun əmisinə görə maraqlanıram. Qozbelin yaşını soruştan müdirə ağlıma gələn ilk rəqəmi dedim - əlli.

- Olar, - dedi və ani sükütdən sonra əlavə etdi, - əsas odur ki, pensiya yaşını keçməsin. O adamı da götür, sabah gəl yanına.

Birdən-birə Qozbelin fiziki çatışmazlığı yadına düşdü və mənə elə gəldi ki, iş baş tutmayaçaq, amma bu barədə heç nə demədim. Güclə nəfəs alan ümidi diriykən basdırmaq ağılsızlıq olardı. İş gününün axırına yaxın məsələnin alınacağıyla bağlı qəribə bir inama qapıldım, əhvalım yaxşılaşmağa başladı.

Gözəl hava vardı. Şad xəbəri iyiyəsinə çatdırmaq üçün hələ tələsmək lazım gəlmədiyini düşünüb, xeyli piyada gəzdim. Sonra həmişə şam etdiyim kafeyə girib, bir neçə işi tikə kababı əla gürcü çaxırıyla nuş elədim və təxminən saat yarımla sonra evə yollandım. Məhləyə çatmağa az qalmış qol saatıma baxdım - saat düz on iki tamam idi. Nədənsə əminiydim ki, Qozbel evdədir.

Dəhlizin ağızında dayanmış təcili yardım məşini və etinasızcasına siqaret sümürən sürücünü ötüb, pilləkənlərlə yuxarı qalxdım. Qapı taybatay açığıydı. Hami bizim otağa toplaşmışdı. Sualedici nəzərlərlə ətrafdakılara baxaraq otağa girdim. Kirayənişinlər Qozbelin başına yiğmişdilər. Onu kürəyi üstə çarpayıya uzatmışdılar. Qəribə görünürdü - elə bil belinin altına paltar yüklü çemodan qoyulmuşdu. Çox çətinliklə nəfəs alındı. İlahi, onun bu cür sakit nəfəs almasından sa, həmişəki səs-küylü təngnəfəsliyini o anda necə arzulayırdım! Gözləri açıq şəkildə tavana zillənmışdı. İstər-istəməz yuxarı baxdım - tavanın qopub düşməyə hazır qırıntıları hörümçək toruna ilişib qalmışdı, hörümçəyin özü isə ağır-ağır o baş-bu başa gedib-gəlirdi...

Hiss olunurdu ki, Qozbel getdikcə çətin nəfəs alır. Deyingən çarpayı o anlarda nə qədər xoşbəxt görünürdü! Elə bil öz qoynunda ancaq ölü arzulayırmış. Olduqca iri cüssəsi, girdə sıfəti, iri

burnu və çal qaşlarıyla diqqətimi çəkən həkim qeyri-adi laqeydliklə soruşdu:

– Xəstənin adı, soyadı nədir?

Həmi bir-birinin üzünə baxır, həkimin verdiyi sadə sualı heç kim cavablandırma bilmirdi.

– Burda heç kim otaq yoldaşının adını bilmir? – deyə həkim təkrar, lakin bu dəfə ucadan soruşdu.

Nəhayət ki, ev sahibi dilləndi:

– Məndə onun şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti var, gətirim, həkim?

– Əlbəttə, aqsaqkal, özü də mümkün qədər tez! – deyə həkim narazı ədayla başını yırğaladı.

Ev sahibi sənədi gətirmək üçün otaqdan çıxan kimi bayaqdan öz çarpayısının üstündə dinməz-söyləməz oturan qadın qəfildən əllərini dizlərinə çırpıb ayağa qalxdı və cəld Qozbelin yanına gəldi. Həmi, hətta soyuqqanlı həkim də onun bu ani hərəkətindən diksindi. Qadının taxta döşəməyə döyəclənən ayaqları ona qorxunc bir görkəm verirdi. O, əllərini belinə qoyub, başını aşağı elə əydi ki, burnu az qala Qozbelin gözünə girəcəkdi. Sonra yavaş-yavaş qəddini düzəldib, mənə tərəf çevrildi, əllərini çənəsində yumrulayıb, asta, lakin hamının eşidəcəyi səslə gözlərimin içində baxdı və dedi:

– Gəlib, gəlib, gəlib. Demişdim, hə?! Gəlib! Ölümdür, bax! – sonra əliylə Qozbelə işaret edib, sözünə davam etdi:

– Ölüm, ölüm! Ölüm onun bədəninə sığal cəkəndə cirmaqlamağı da unutmur! – qadın bunları deyib, asta addımlarla yenidən öz çarpayısına qayıtdı. Mən dəhşət içində ona baxırdım. Çarpayışında oturub gözlərini döşəməyə zilləyən, özünü yırğalayan qadın piçiltili səslə “Ölüm, ölüm, ölüm, ölüm sığal çəkib, cirmaq vurur...” deyə eyni sözləri təkrarlayır, çarpayı da özünün həmişəki cirıltısıyla onun bu iztirabını, ağrısını təsdiqləyirdi.

Çaşbaş qalmışdım. Bir gün əvvəl “Gəlir, gəlir, gəlir...” – deyə piçiltıyla yorğanın altında boş-boş deyindiyini sandığım qadın ölümün bu evə gələcəyindən, mənim onun nə danışdığını müəyyənləşdirməyə çalışdığınımdan, doğrudanmı, xəbərdarıydı?! Məndən savayı bu qadının sözlərinin cəfəngiyat olmadığını kim anlaya bilərdi?!

Gözümü qadından ayırib, Qozbelə baxdım. Onun hələ də yaşadığını göstərən iki faktvardı xırıltısı və enib-qalxan qarnı. Donmuş baxışlarımın o üzündə kəndimizdəki evimizdən iki tin

aşağıda yerləşən qəssab dükəni, kəsilən heyvanların qanı axıb qurtarıncaya qədər xırıltı içində enib-qalxan qarınları canlanırdı. Özümə gələndə xırıltı kəsilmişdi. Qozbelin qarnı artıq enib-qalxmırıd...

Ev sahibi axır ki, otağa girdi, eynəyini taxıb, titrək əlində tutduğu şəxsiyyət vəsiqəsini gözünə yaxınlaşdırırdı və oxudu:

– Hacıyev Ruxbər Məsud oğlu.

Otaqdakıların hamısı kimi, mən də Qozbelin əsl adını onun cəsədi önungə öyrəndim. Az sonra sahə polisləri gəldi. Meyit ekspertiza üçün morqa aparılmalıdır. Mən Qozbelin hörümək toruna zillənmiş gözünü bağladım və qulaqlarına piçildədim:

– Salam. Mənim adım Turqutdur. Yəqin, siz indi bütün şükranlıqlarınızı birbaşa Allahın üzünə deyirsiniz. Bəlkə də, onunla artıq barışmışınız. Mən sizi tanıldıgımı çox şadam. İnanıram ki, artıq yaxşısanız.

Gecə saat üçün yarışıydı. Bir kəlmə belə söhbət edə bilmədiyim Qozbel üçün, onun duaslarını dinləmək üçün hədsiz darixmağa başlamışdım. Hər dəfə yerimdə sağa-sola çevrildikcə onun yoxluğununu göstərən boş çarpayısından ürəyimə ifadə olunmaz bir sıxıntı çökürdü. Qəribəliyinə şahid olduğum bir adam üçün belə xiffət duymağım, görəsən, nəylə bağlıydı?..

Bu sıxıntıdan çıxmışın bircə yolu vardi. Çarpayımdan qalxbı, əynimi geyindim, əşyalarımı çəmodanıma yiğib, evdən sakitcə çıxdım. Çöldə bərk tufan başlasa da, məhəllənin mərkəzindəki mağazanın işığı hələ də yanındı. İçəri girib, dəmir qabda pivə aldım. Pivədən bir neçə qurtum içib, qalanını yerə boşaltdım və boş qabı var gücumlə göyə tolazladım. Külək onu sağa-sola çəkib, asfalṭa çırpdı. Boş pivə qabı məhəllə boyu yerlə süründükcə Qozbelin səs-küyünü eşidir, onun Allaha indi bu cür dua etdiyini düşünürdüm. Bu, onun son duasıydı. Mən Qozbeli indinin özünəcən də belə xatırlayıram...

Zindanı – məcrası, məlul gölmüşəm...
Kimsələr duymaz ki inləyəndə mən!
Təklikdən özümü iki bölmüşəm,
Danışan da mənəm, dinləyən də mən.

Göylərə üz tutur ümid duası,
Sözlərim qayıdır özümə dəyir.
Könlümdən keçsə də vətən havası,
Qürbətin küləyi üzümə dəyir.

Özüm də bilmirəm... hayana yönüm?
Hardayam, dünyanın heç harasında?
Bulud da deyiləm yağışa dönüm,
Dolmuşam gecənin bir yarısında...

GEDƏCƏKSƏN...

Gedəcəksən, kövrələcək
Oxuduğum şeirlər...
Yenə qurbətə dönəcək
Yaşadığım bu yerlər.

Saralacaq gül bənizi
Çicəklərin, otların...
İzlərini axtaracam
Sevindiyim vaxtların.

Sənsiz şəhər boşalacaq,
Qəm gözümü yumacaq.
Həsrətimdən bixəbərlər
Məndən ağıl umacaq...

Afaq ŞİXLI

Xəstəxana pəncərəsindən
Dünya daha işiqli,
Həyat daha maraqlı,
İnsanlar daha xoşbəxt...
Səma daha mavi,
Günəş daha parlaq,
Ağaclar daha comərd görünür...

Yarpaqların yaşılına zümrüd,
Sarısına qızıl,
Qırmızısına yaqut demək istəyirsən.
Əl atıb bir yarpaq qoparmaq,
Üzünə sürtmək istəyirsən.

Demək,
Gözəlliyi duymaq üçün
Ona uzaqdan,
Əlçatmazdan baxmaq gərəkmış –
Xəstəxana pəncərəsindən!

* * *

Bu yerlərin axşamları yaman olur...
Ayaz olur,
duman olur...
Bəzən elə zaman olur
göynəyirsən...
Qucaqlamaq, əzizləmək istəyirsən
yaxın, doğma adamları...
Yaman olur bu yerlərin axşamları!

Xoşa gəlmir səssizliyi...
Xoşa gəlmir səs-səmiri...
Gün görməyən günlərinin
şad keçmir heç yüzdən biri.
Buna həyat demək çətin!
Elə bil ki,
dəfn olmusan diri-diri!
Qara batmış arzuların
qabar olur ürəyində.
Yada düşür öz yerlərin,
güneylərin,
qüzeylərin...
Qubar olur ürəyin də!
Yaşayırsan – gözdən uzaq, ada kimi.
Əriyirsən
boşluqdakı bir mənasız səda kimi.

Sevindirmir ürəyini
nə payızı,
nə baharı...
Yaman olur,
yaman olur bu yerlərin axşamları!

QÜRBƏTƏ GEDƏN KİŞİ

...Səni kimdən soruşsun
yaziq ağıbirçək anan –
o gözüyaşlı qadın?
Evdə hər gün, hər saat “ah”la çəkilir adın.
Hər dəfə söz düşəndə
qohumlara, yadlara nə cavab versin axı
yarıtmadığın yarın?
Gözləri yolda qalıb
bir günahı olmayan körpəcə balaların!

Yad ellərdə puç olub, alışmamış həsrətə,
səni gözləyənlərin

nisgili, intizarı çevrilməmiş nifrətə
qayıt!
Olma veyil sən!
Peşiman olanlardan
nə birinci deyilsən,
nə sonuncu deyilsən!
Keçib daha səninki, ömrün payız ayıdır...
Köçəri quşlar belə
bir gün geri qayıdır! –
Budur dünyanın işi!
Qayıt öz ocağına,
qürbətə gedən kişi!

* * *

Bir görüşdən yadigar
Üç qızılıgül var idi.
İkisi al qırmızı,
Biri bəyaz qar idi.

Gizli bir məhəbbətin
Nişanıydı o güllər.
Onlar da sevinərdi,
Sevinsəydi könüllər.

Narın-narın yağmada
Qar – göylərin ağ eşqi,
Güllər ələ verməzmi
Yasaqdan yasaq eşqi?

Bu zərif çiçəklərə
Qismətmiş qışın qarı.
Bir evi süsləməyə
Yoxmuş ixtiyarları;

Şaxtalı qış gündündə
Amansız gileyidilər,
Bir heykəlin önündə
Bəxtə boyun əydilər.

Gərəkli ola-ola
Gərəksizmi oldular? –
Öpülüb oxşanmadan
Daş üstə qoyuldular!

Nə verən əl bəxtiyar,
Nə alan əl sevindi.
Olsa-olsa yağan qar,
Bir də heykəl sevindi...

* * *

Zaman! Tələsmə, dayan!
Dayan, üzündən öpüm.
Var olan, yar olmayan
Soyuq izindən öpüm.

Sən – bir şaxtalı sabah,
Sən – bir bahar axşamı.
Dünyanın işinə bax,
Səni axtarır hamı.

Az belə tufan qopar,
Həsrət bir günün olsun.
Gedirsənsə, al, apar,
Qurbətim sənin olsun.

İşimi qoyma şansa,
Sürətim oxdu, demə.
Əgər adın Zamansa,
Zamanım yoxdu, demə.

Eşit, ruhum nə deyir,
Yanıltma gümanımı:
Ürəyimə bir od ver,
Amma yaxma canımı.

Əl tut gözdən itənə,
Bu tənhalıq – pis yuxu...
Məni yetir vətənə,
Mənə bir qismət oxu.

Zaman, tələsmə, dayan,
Əylən, üzündən öpüm.
Qar ələnmiş saçından,
Qəmli gözündən öpüm...

MƏNİM MARAQLI İNSANIM

Görəsən, indi hardadır
Mənim maraqlı insanım?
Hər fəsildə yaz gözləyən,
Həmişə haqlı insanım?

Yəqin, yenə gileylənir
Küləkli boz havalardan,
Yenə qaçıր söz üstündə
Düşən yersiz davalardan...

Yenə də mahni dinləmir,
Susur sükan arxasında,
Yenə sürür həyatını
Od ilə su arasında...

Yenə donub yalanlardan,
Qalın geyinir əynini,
Onun olmayan dünyada
İtmış sayır əməyini...

Yenə qatib-qarışdırır
Nisgilini zarafatla,
Barışmayıb bu vaxtadək
Onu üzən boş həyatla...

Görəsən, hardadır indi
Mənim maraqlı insanım?
Hər yerdə düzlük axtaran
Əliçiraqlı insanım?..

Emil RASIMOGLU

Ağrılar sevdalısı

Həə, əziz oxucu! Bir az vaxtını alıb "Nəsimi il"ndə sənə

"Hamı iftar açır günah içində...
Al, xışla hamını, al, xışla, Allah!
Sənin sağlığına içmişəm, Allah...
Bağışla, sən Allah, bağışla, Allah!"

- deyib Nəsiminin Allahının yox, peyğəmbərin Allahının sağlığını içən, bu günə kimi də sağ qalıb-qalmamasından xəbəri olmayan, öz qəbrinə qıslan Əlisəmid Kürdən danışacağam. Deyəsən, tanımadın axı... Kür Əlsəmidi deyirəm də, alnının qırışından taleyin suvarı keçən, elobası qan tər-içində olan, bu şəhərdə bütün dilənciləri tanıyan, qolları üstündə can verən, balabançı kor Əlisəmidin dostu Kür Əlisəmidi...

...Demək, yay aylarındı... Günlərin bir günü özü ilə döyüşə-döyüşə ölümünə doğru gedən bu şərablar Tanrısi ilə bu şəhərdə qəfil rastlaşırıq. Üzdəki qırışlara salam verirəm... Nə başını ağrıdım... Stolu, stulu özümüzə tabe edib bir ağacın kölgəsinə bürünürük... Baxıram, qarşimdakı bu səhra adamına, tənhalıq aşiqinə... Yenə barmaqları saçlarında qaçışır, Allah boyda susqunluq ağuşunda dərin-dərin nəfəs alır...

mənsə bu an Məmməd Arazi xatırlayıram; içində dünya müharibəsi, çölündə qurtula bilmədiyi sükut... Amma bir fərq var idi ki, onun sükütu təbiətin hökmü idi, önumdəki bu şərablar Tanrısinin sükütu isə öz xarakterinin hökmü...

Qayıdırıam müşahidəmi davam etdirməyə... gözləri havaya dikilib, qarşısındaki çay dolu stəkan da "Sonrası, sonrası nə ola, ola..." - deyib, ürəyi yana-yana qurbanlıq quzutək bir ovcuna siğınib.

...Və özümü daha da toplayıb, yolumu taleyindən salıram bu susan köynəkli çovğunun. Başlayıram sükuta gullə ata-atə, xərif-xərif, oğrun-oğrun addımlaya-addımlaya ad günü keçirməyən həbsxanaların, 2400 kilometrlik həsrətin, köhnə divar saatında kəfkirdə yellənən qızın yanından keçməyə...

Bircə onu görürəm ki, hər sual verdikcə suallarımın əlindən tutub, gözündən öpüb gedir lap ömrünün unutduğu fəsillərinə.

Uzaqlaşdıqca dabani yeyilmiş çəkmələrinin boğuş, kədərli səsini eşidirəm...

Zaman keçir... çay üzüyür... Daha sual da vermirəm... Elə bil ömrü bu saat bitəcək, eləcə ara vermədən özü danışır... Gah həyatdan, gah ömürdən... gah da şeirdən... gözləri qızarır, dodağı səyriyir, nəfəsi təngiyir... siqaretlərin naləsi ərşə qalxır... və birdən dediyi bir neçə cümlənin içindən bir söz çıraqıq daş kimi gözümə düşür: "Bax, gör nə deyirəm, ay Emil. Bilirsən, hazırlıçı çağımızda Salam Sarvan da şairdi, Ramiz Rövşən də, Rüstəm Behrudi də... Amma mən onları taleyimlə yemişəm, taleyimlə!"

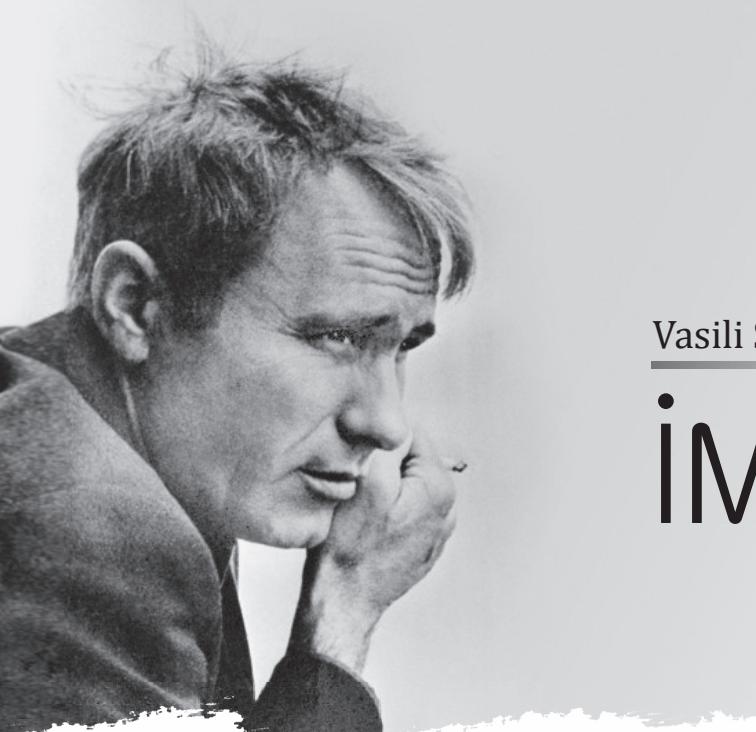
Aman, Tanrım!!! Qəfil gözlərim titrəyir... "Taleyimlə yemişəm"... - bu sözün enerjisində özümü bir canavar dışındə hiss edirəm bu taleyi canavar adamın qarşısında... Bəli, taleyi canavar adam!

...Əlisəmid Kür şəhər-şəhər, içki-içki, diləngi-diləngi, şeir-şeir, yalquzaq-yalquzaq azan səsində öz taleyinə təslim olmayı bacardı, öz taleyinə uduzmayı bacardı, amma taleyi yenə qələbə çala bilmədi ki, bilmədi bu qəribə və bir az da qərib adamın.

...Həə, əziz oxucu! Bilirsənmi, bu il həmin o ağrılar sevdalısının, şərablar Tanrısinin, SÖZ səhrasının 65 illiyidir. Heç, bəlkə, özünün də xəbəri yoxdu. Çünkü o, dünyanın əqrəbləri itmiş saatıdır... Ehh, nə bilim e... Görsən, bircə deyərsən ki, "niyə dəyişmədin, Cəfərin oğlu?!"

Vasili ŞUKŞİN

İMTAHAN

hekayə

– Niyə gecikmisiniz? – professor ciddiyətlə soruşdu.

– Bilirsinizmi... Bağışlayın, xahiş edirəm... Birbaşa işdən gəlirəm, təcili sifarişim vardı... – xoşsifət, ucaboy tələbə auditoriyanın qapısı ağızında dayanmış, içəri keçməyə ürək eləmirdi. Oğlanın ağıllı gözləri onun doğru dediyini ifadə edirdi.

– Bilet götürün. Hansı nömrədir?

– On yeddi.

– Hansı suallardır?

– “İqor polku dastanı”, bu, birinci sualdır. İkincisi...

– Yaxşı biletdir. - Professor bayaqkı ciddiliyiň nə görə bir qədər utandı. – Hazırlaşın.

Tələbə kağızin üzərinə əyilib fikirləşməyə başladı.

Professor onu bir xeyli süzdü. Onun gözləri qarşısından uzun illər ərzində minlərlə belə cavın oğlan gəlib keçmişdi: o, tələbələr haqda qisaca düşünməyə adət etmişdi. Amma bu minlərlə ordu sırasından biri digərinə bənzəmirdi. Hərəsi bir cür idi.

“Hər şey dəyişir. Keçmiş professorlar şagirdlərinin olduğuna görə özlərini müəllim adlandıra bilirdilər. Bu gün isə biz yalnız professoruq” – deyə o düşündü.

– Mənə sualınız yoxdur ki?

– Xeyr, yoxdur.

Professor pəncərəyə tərəf getdi. Siqaret yanındı. Keçmiş professorlar barəsindəki düşüncələrini davam etdirmək istədi, amma bunun əvəzində diqqətlə bayırə tamaşa etməyə başladı.

Şər qarışındı. Küçə adı həyatını yaşayırıdı – səs-küylü idı. Tramvay gedirdi. Döngələrdə onun xətlərindən qığılçımlar töküldürdü. İşıqforun qarşısında xeyli maşın dayanmışdı. İşıqfor yanıbsöndükə hamısı hərəkətə başlayırdı. Səki ilə adamlar gedib-gəlirdilər. Tələsirdilər. Maşınlar da, adamlar da tələsirdilər...

“İnsanlar daim tələsəcəklər. Səsdən sürətli tezliklə yerlərini dəyişsələr belə, yenə tələsəcəklər. Nə olub axı bunlara, hara gedirlər belə?..”

– Hım... – tələbə qımäßigandı.

– Hazırınsız? Başlayın. – Professor ona tərəf döndü. – Eşidirəm.

Tələbənin yoğun, kobud barmaqları arasında tutduğu ensiz kağız parçası – bilet azacıq titrəyirdi.

“Həyəcanlanıb, – Professor onu başa düşdü.

– Eybi yoxdur, qoy həyəcanlansın”.

– “İqor polku dastanı” gözəl əsərdir, – deyə tələbə sözə başladı. – Bu əsər şah əsərdir... İyirminci əsrin sonuna aiddir... Hım... müəllif burada öz arzularını ifadə etmişdir...

Professor oğlanın ciddi, möhkəm üz cizgilərinə baxa-baxa “Dastan”ın müəllifinin nədənsə gənc, lap gənc olmasını düşündü.

– ...Knyazlıqlar bir-birindən ayrılır və... Ümmiyyətlə, rus dağlımış icmalara bölünür və qıpçaqlar rusun üzərinə hücum edirlər.

Tələbə dodağını dişlədi, üz-gözünü turşutdu: yəqin, maraqsız, pis danışdığını özü də anlayırdı. Azacıq qızardı.

“Oxumayıb. – Professor diqqət və qəzəblə tələbənin gözlərinə baxdı. – Bəli, oxumayıb. Elə

müqəddiməni başdansovdu gözdən keçirib. Lənətə gələsiniz! Bu da qiyabi təhsilin nəticəsi!" Professor qiyabi təhsilin əleyhinə idi. Bir vaxt bu barədə qəzətdə məqalə ilə çıxış etmək istəmişdi, çap etməmişdilər. "Siz nə danışırsınız?!" – demişdilər. "Bu da mənim dediyim! Bu da dağlımış icma knyazlıqları!"

– Oxumusunuz?

– Baxmışam... Hım...

– Ayıb deyilmə? – professor son dərəcə arxa-yınlıqla soruşdu və sualının cavabını gözləməyə başladı.

Tələbənin üzü qıpçırmızı oldu.

– Çatdırı bilmədim, professor. Təcili işim oldu, təcili sıfariş...

– Sizin sıfarişiniz məni az maraqlandırır. Bilmək istəyirsinizsə, məni böyük milli əsəri oxumağa vaxt tapmayan adam, xalis rus maraqlandırır. Məni maraqlandıran budur! – Professor hiss edirdi ki, bu sağlam tələbəyə nifrət etməyə başlayır. – Siz oxumağa özünüz gəlmisiniz?

Tələbə qəmgın baxışları ilə professora baxdı.

– Əlbəttə, özüm gəlmişəm.

– Oxumağı necə təsəvvür edirsınız?

– Nə?

– Təhsili. Adam arasına çıxməq istəmirsiniz, eləmi?

Bir müddət bir-birlərinə baxdılar.

– Lazım deyil, – tələbə astadan dedi və başını aşağı saldı.

– Nə lazım deyil?

– Belə danışmaq lazım deyil...

– Bu lap ağ oldu ki! – professor səsini qaldırıdı, əlini dizinə çırkıb ayağa qalxdı. – Bu lap ağ oldu. Yaxşı, belə danışaq, sizinçün ayıbdır, ya yox? Bu məni çox maraqlandırır.

– Ayıbdır.

– Şükür sənə, İlahi!

Bir anlığa susdular. Professor lövhənin yanında gəzişir, başını bulayırıldı. O sanki hirsindən bir qədər cavanlaşmışdı da.

Tələbə hərkətsiz oturmuş, qarşısındaki bilətə baxırdı. Bu bir dəqiqə ağır və üzüntülü oldu.

– Başqa bir şey soruşun. Mən ki hazırlaşmışam.

– "Dastan" hansı əsrədə yaranıb? – Professor hirsənəndə uşaqlıq, şıltəqlıq edirdi.

– On doqquzuncu əsrədə. Əsrin sonunda.

– Doğrudur. Knyaz İqorun başına nə gəlmişdi?

– Knyaz İqor əsir düşmüştü.

– Düzdür! Knyaz İqor əsir düşmüştü. Ah, lənətə gəlmış! – Professor əllərini sinəsində çar-

pazladı, onun simasında sanki knyaz İqorun əsir düşdüyüünü, başlıcası isə bu söhbətin ugursuz alındığını ifadə edən bir peşmançılıq yaranmışdı. Onun danışığında istədiyi rişxəndli ahəng alınmamışdı, o, doğrudan da, hirsənmişdi və bu cavan oğlanla birgə özünü də uşaqlıq oyununa bənzər bir masqaraya qoyduğuna görə dilxor olmuşdu. Onun tələbəyə ürəyi yanırdı və elə buna görə də ona daha çox acığı tuturdu. Qəribə idi! – Ah, peşmançılıqla bir bax! Knyaz əsirliyə necə düşmüştü?

– Mənə neçə verirsiniz, verin, mənə görə əzab çəkməyin. – Tələbə bunu sərt, qətiyyətli bir ahənglə deyib dərhal ayağa qalxdı.

Onun bu hərəkəti professoru sakitləşdirdi. O oturdu. Oğlanın qətiyyəti onun xoşuna gəlmişdi.

– Gəlin knyaz İqordan danışaq. O özünü orada necə hiss edirdi? Əvvəla, oturun.

Tələbə ayaq üstə qalmaqdə idi.

– Mənə iki yazın.

– Knyaz İqor əsirlikdə özünü necə hiss edirdi? – Professor yenidən qəzəblənərək, demək olar ki, qışqırdı. – İnsan özünü əsirlikdə necə hiss edir? Doğrudanmı, siz bunu da başa düşmürsünüz?

Bir müddət anlaşılmaz tərzdə ayaq üstə qalan tələbə aydın, boz gözleri ilə qocaya baxırdı.

– Başa düşürəm, – dedi.

– Belə. Nəyi başa düşürsünüz?

– Mən özüm də əsirlikdə olmuşam.

– Belə deyin... Necə yəni, əsirlikdə olmusunuz? Harda?

– Almanın əlində.

– Siz müharibədə olmuşunuz?

– Bəli.

Professor tələbəni diqqətlə süzdü və yenidən nədənsə "Dastan"ın müəllifinin mavi gözlü gənc olması xəyalına gəldi. O, qətiyyətli və qəzəbli bir gənc idi.

– Əsirlikdə çox qalmışınız?

– Üç ay.

– Nə olsun ki?

– Nə?

Tələbə professora, professor tələbəyə baxmağa başladı. Hər ikisi hirsənmişdi.

– Oturun, ayaq üstə niyə durmusunuz? – professor dedi. – Əsirlikdən qaçmışınız?

– Bəli. – Tələbə oturdu. Bileti yenidən əlinə alıb ona baxmağa başladı. Buradan elə tez durub getmək istərdi ki...

- Necə qaçmısınız? Danışın görək.
- Gecə vaxtı.
- Ətraflı danışın, - professor əmr etdi. - Danışmağı öyrənin, cavan oğlan! Axi bu da lazımdır. Necə qaçmısınız? Xüsusişlə, mənə bu işin texnikası maraqlı deyil, psixoloji məqamı bilmək maraqlıdır. Özünüüz necə hiss edirdiniz? Əsirliyə düşmək çox ağırdır axı? - Professor hətta üzgözünü turşutdu... - Necə düşmüşdünüz əsirliyə? Yaralanmışdır?

- Yox.

Susdular. Bu sükut belə bir söhbətin mövzusunun tələb etdiyi fasılədən uzun çəkdi.

- Bəs necə olmuşdu?
- Mühasirəyə düşmüşdük. Bu, uzun söhbətdir, professor.

- Danışın, xahiş edirəm, bu necə iş idi?
- İş deyildi, bir...
- Dəhşətli idi?
- Bəli, dəhşətli idi.
- Bəli, elədir. - Bu cavab nədənsə professorun çox xoşuna gəldi. O, siqaret yandırdı. - Siz də çəkə bilərsiniz. Düzdür, auditoriyada buna icazə vermirlər, amma eyb etməz...

- İstəmirəm. - Tələbə gülümsünsə də, dərhal ciddiləşdi.

- Kəndiniz, ananız yadınıza düşürdümü?..
Neçə yaşıınızvardı?

- On səkkiz.
- Kəndinizi xatırlayırdınız?
- Mən şəhərliyəm.
- Belə de! Mən nədənsə elə bildim ki, siz kənddənsiniz. Həə.

Yenə susdular. Tələbə hələ də bu uğursuz bilətə baxırdı: Professor kəhrəba müşlüyü arabir oynada-oynada tələbəyə tamaşa edirdi.

- Siz orada öz aranızda nədən danışırdınız?
- Harada? - tələbə başını qaldırdı. Bu söhbət açıq-aşkar onu üzürdü.

- Əsirlikdə.
- Heç nədən. Nədən danışmalıydıq ki?
- Lənət şeytana! Doğrudur. - Professor həyəcanlandı. Ayağa qalxdı. Müştüyü bir əlindən o birinə keçirdi. Kafedrada gəzinməyə başladı. - Doğrudur. Adınız nədir?
- Nikolay.
- Doğrudur, başa düşürsünüzmü?
- Nə doğrudur? - Tələbə nəzakətlə gülümsədi. Biletini yerinə qoydu. Söhbət tamam qəribə şəkil alır və o özünü necə aparacağını bilmirdi.

- Düz eləyib susurdunuz. Nədən danışasan ki! Düşmən yanında susarlar. Bu, ən ağıllı hərəkətdir. Siz Kiyevə getməli olmuşdunuz?

- Yox.

- Orada bir bölgə var, adı Podoldur, həmin yerdə bir təpənin başına çıxıb üzüsağı baxmaq olur. Qəribə bir mənzərə görünür. Hər dəfə o təpənin başından üzüsağı baxanda mənə elə gəlir ki, nə vaxtsa orada olmuşam. Hətta öz həyatında deyil, lap çoxdan olmuşam. Başa düşürsünüzmü? - Professorun simasında qəribə ifadə əks olundu, o sanki bilmədən ağızından qəfil bir məxfi söz qaçırmışdı və indi, birincisi, başa düşülməyəcəyindən ehtiyatlanırdı. İkincisi isə ağızından söz qaçırdığına görə özündən razı deyildi. O, tələbəyə həyəcanla, tələbkarlıq və bir qədər də hiylə duyulan baxışlarla baxmaqdır idı...

Tələbə ciyinlərini çəkib dedi:

- Asan deyil, bilirsinizmi?

- Əlbəttə! Asan olmayan nə idi ki? - Professor yenə auditoriyada tez-tez gəzinməyə başladı. Onun özünə acığı tutmuşdu, amma artıq susa da bilmirdi. O, bərkədən və aydın danışmağa başladı: - Mənə elə gəlir ki, mən bir vaxt oranı gəzmisəm. Çoxdan. İqorun zamanında. Əgər bu mənə indi, son illər belə gəlsəydi, düşünərdim ki, bu, qocalıq əlamətidir. İş burasındadır ki, cavanlığımızda da belə hiss edirdim. Neyləməli?

Üzücü bir sükut yarandı. Bu iki nəfər bir-birinə baxa-baxa qalmışdı və indi hər ikisi xüsəsnən nəyi aydınlaşdırmağın tələb olunduğunu anlamırdılar.

- Sizi bir qədər yaxşı başa düşmədim. - Tələbə ehtiyatla dedi. - Podolun bura nə dəxli?

- O dəxli var ki, sizin susmağınız barədəki mülahizəniz mənə çox təbii göründü. Mən əsirlikdə olmamışam, ömrümdə heç vuruşmamışam da, amma orada, Podol yaxınlığında müharibəyə aid olan hər şeyi dərk edirəm. Belə hesab edirəm ki, əsirlikdə susarlar. İstintaqda yox, mən bu barədə çox şey oxuya bilərəm, məhz əsirlikdə öz aralarında susmaq məsləhətdir. Mən orada çox şeyi öyrənib dərk etmişəm. Məsələn, belə bir sual üzərində çox düşünmüşəm: növbətçiləri necə məhv etmək olar? Mənə elə gəlir ki, onları qorxutmaq lazımdır.

Tələbə təəccübə professora baxdı.

- Bəli. Gizlicə, sürüñə-sürüñə gəlib lap asta-dan bir söz soruşmaq olar. Məsələn: "İndi saat neçədir? Xahiş edirəm, deyəsiniz." Əsgər ilk an-

daca çəşib qalacaq və o dəqiqə sən onun üstünə atıla bilərsən.

Tələbə gülüb başını aşağı dikdi.

– Səfəh söz danışıram, eləmi? – Professor onun gözlərinin içində baxdı.

Tələbə tələsik dedi:

– Yox, niyə ki... Mənə elə gəlir ki, sizi başa düşürəm.

“Yalan deyir. Xətrimə dəymək istəmir”, – professor başa düşdü. Və pərt oldu. Bununla belə, yenə nəsə əlavə etməyə ehtiyac duydu.

– Bu ona görədir ki, bizim ölkəmiz çox vuruşub. Bu, demək olar, həmişə xalq müharibəsi və xalqın ağrı-acısı olub. Və hətta müharibədə bila-vasitə iştirak etməyən adam belə, həmin hissələlə, xalqın yaşadığı həmin qayğılarla yaşayır. Mən bunu heç bir kitabdan oxumamışam, özünüz bəsa düşərsiniz. Sadəcə, hiss edirəm və buna inanıram.

Yenə bir xeyli susdular. Əsas məsələyə, “İqor polku dastanı”na qayıtməq lazımdı, o dastana ki, bu əzəmətli əsəri tələbənin oxumaması ayıb idi. Lakin professor özünü saxlaya bilməyib sonuncu iki sualını da verdi:

– Əsirlidə tek qalmışınız?

– Yox, yeddi nəfər idik.

– Yəqin, fikirləşirsiniz ki, bu qoca da qırsaq-qız olub, məndən əl çəkmir. Eləmi?

– Nə danışırsınız! Mən heç də elə düşünmürəm. – Tələbə elə qizardı ki, sanki onun lap elə bu fikrini tutmuşdular. – Düzdür, professor, mənim üçün çox maraqlıdır.

Qocanın ürəyi əsdı.

– Bu, yaxşıdır, əsgər. Yaxşı ki, məni başa düşürsünüz. Dastanı, əlbəttə, oxumaq lazımdır. Özü də dəfələrlə. Mən bu kitabı sizə bağışlayıram. Lap elə yanımda biri var... – Professor portfelindən “İqor polku dastanı”nı çıxarıb fikrə getdi. Tələbəyə baxıb gülümsündü. Kitabın cildinə cəld nəsə yazıb onu tələbəyə verdi. – İndi oxuyın. Evdə oxuyarsınız. Görürsünüzüm, mən bu dəqiqə pərt olmuş adaxlı kimi özümü itirmişəm.

– Professorun səsi də, üzünün ifadəsi də qüssəli, qəmgin idi. – Belə olanda çətin olur.

Tələbə deməyə söz tapmadı. Qeyri-müəyyən tərzdə ciyinlərini çəkdi.

– Sizin yeddiniz də sağ-salamatsınızmı?

– Bəli.

– Bir-birinizə məktub yazırsınız?

– Yox, bilirsinizmi, bu...

– Əlbəttə, bilirəm. Əlbəttə. Bütün bunlar, əzizim, rus oyunudur. Siz isə Dastanı hələ də oxumaq istəmirsiniz. Bu ki əsl rus mahnisıdır, adamı məftun edən bir mahni!

Professor barmağını yuxarı qaldırmışdı, sanki bu qəribə mahnının əriməkdə olan son sədalarını eşidirdi. – Qiymət kitabçanızı bura verin. – O, kitabçaya qiymət yazıb onu örtdü, tələbəyə qaytardı. Quru tərzdə: – Xudahafiz, – dedi.

Tələbə auditoriyadan çıxdı. Alnının tərini sildi. Bir müddət yerindən tərpənməyib bomboş dəhlizdə ora-bura baxmağa başladı. Qiymət kitabçası əlində idi, elə bil ona baxmağa qorxurdu. Qorxurdu ki, orada ya “yaxşı”, ya da bundan da betər, “əla” yazılmış olsun. O xəcalət çəkirdi.

“Heç olmazsa, bir “kafi” yazayı, bəsimdir”, – deyə düşündü.

Auditorianın qapısına tərəf boylandı, bir-dən qiymət kitabçasını açdı. Küt nəzərlərlə ona tamaşa etdi. Sonra yenidən qapiya boylanıb astadan güldü və çıxıb getdi. Kitabçada “pis” yazılımışdı.

Küçədə kitab yadına düşdü. Açıb oxudu: “O-xu, əsgər. Bu da asan iş deyil. Prof. Qriqoryev”. Tələbə institutun pəncərələrinə tərəf boylandı və ona elə gəldi ki, pəncərələrin birində professoru gördü.

...Professor, doğrudan da, pəncərənin yanında dayanmışdı. Barmaqları ilə şüşəni taqqıldada taqqıldada bayırı baxırdı, fikrə getmişdi.

*Tərcümə edəni:
Zeynəb ƏLİQİZİ*

Gülay TAHİRLİ

Daha ağrı yoxdur...
Daha sancı yox...
Anladım ki, ürəyin
bu ağırlardan bir qazancı yox.
Daha göz yaşı yoxdur.
İynəsiz-sapsız tikdim
Ruhumdakı yaraları mən.
Yetişməmiş dərdim
içimdəki qoraları mən.
Daha ağrı yoxdur.
Mən qalib gəldim, Tanrı!
Zəfərim sənədir, sənə!
Parçaladığın "Mən"lərdən min heykəl
düzəldim.
Sənin bir yaratlığından
mən min yaratdım, Tanrı!
Heç birinin ağrısı yox...
Hər heykəl bir buza dönüb,
Tüstüsü yox, yanğısı yox...

İçimdə "Mən"lərdən bir ordu var,
Silahı daş olan ordu...
Sən uduzdun, Tanrı!
Ağrıların uduzdu.
Uduzdu ürəyimin daşlarına...
Daha ağrı yoxdur.
Ağrı yoxdur, Tanrı!

Daş olub eləcə yağır başıma
Sənə uzatdığını güllər, çiçəklər.
Tanrıının da hər gün çıxır yadından
Bu sevən ürəklər, yanınan ürəklər.

Öpdüyüün yerlərdən dəndlər boy atır,
İndi həsrət gəlib oxşayıր məni.
Nə zaman qolumu açsam yoluna,
Sanki qolların da ox sayır məni.

Daha qanadların quşları yoxdur,
Ağacsız qalibdir indi budaqlar.
Məndən yaranmışdı, məni öldürdü,
Sinəmdə yurdsuzdu indi bu dağlar.

Mən sənin üçün gerçək yox,
xəyal olmaq istəyirəm...
Bir gün adiləşir gerçəklər.
Getdikcə boğulur rəngi,
Saraldıqca saralır.
Bir də görürsən,
o çox sevdiyin adam
köksündəcə daralır.
Bir zaman onu düşünüb
“görən, necədir?” dediyin qadın,
O çırpındığın, arzuladığın qadın
Bir də görürsən, yanındadır.
Yanındadır və bilmirsən necədir...

Möcüzə deyil bu həyatda heç kim!
Heç kimin xoşbəxtliyi
əbədiyyət gətirmir!
Nə bilirsən, bugünkü işıq
sabah zülmət gətirmir?

Mən sənin gerçəyin yox,
mümkünsüzün oluram...
Bax elə bu gün,
Bax elə bu an...
Elə bu gedişimlə
mən sənin əbədiyyətin oluram.
Mən sənin yanında yox,
yadında məskən salıram.
Mən sənin özün oluram,
Sönməyən közün oluram.
Heç vaxt dodağına qonmayan,
Ürəyində boğulan sözün oluram.

Bəlkə, özün də bilmədin,
Bəlkə, Tanrı da görmədi bunu.
Amma sən...
Sən ən çox mənə qovuşdun, mənə!
Mümküsüzünə...

Ən çox səhvini sevməliydin sən bu qadının.
Səhvindən qucaqlamalıydın
Saçlarını qucaqlayantək...
Qadınlar uşaq kimidir, adam!

Hər yaşda,
Lap belə saç ağarsa da başda,
İçindən bir dillənməyi olur.
Gah gülür, gah ağlayır,
Bütün rəngləri unudub
Ancaq qaralar bağlayır.
Bir az səsin yüksəlsə,
Bir də baxırsan ki, titrəyir qadın...
Qadınlar ölürlər, adam!
Bir bal arısı kimi
incitdiyi anda ölürlər qadın.
Adamlarsa yaşayırlar...
Ağrılardan azalır, yavaşayırlar...
Sonra unudulur hər şey.
Hər şey qaydasındadır.
Fəqət qadın yoxdur...
Öldü, adam!
Gecdir daha...

Nizami TAGİSOY

Qloballaşma və ədəbiyyatımızın çağdaş durumu

Qloballaşma lap geniş mənada bəşər övladının dilindən, dinindən, ırqindən, milliyətindən, ictimai düşüncəyə münasibətindən, sosial-mənəvi statusundan asılı olmayaraq, milli mədəniyyəti ümumi dünya mədəniyyətinin köməyi ilə zənginləşdirib, öz etnik mədəniyyətinin özünəməxsusluğunu və təkrarolunmazlığını qorumaq kimi başa düşülməlidir. Düzdür, onu başqa cür izah etməyə meyillilərin də sayı az deyildir. Lakin biz qloballaşmaya məhz bu rakursdan yanaşmayı daha məqbul hesab edirik.

Ədəbiyyatın materialında, məzmununda və mahiyyətində milli özünəməxsusluq qorunub saxlanılsa da, burada onların bir sıra sabit ümumi xüsusiyyətlər qəbul etməsi də mümkün və zəruri olur. Belə vəziyyət o zaman baş verir ki, ədəbiyyat nümayəndələri, bir tərəf-

dən, öz milli ənənələrinə söykənir, digər tərəfdən, tamamilə fərqli zaman və məkanlarda olan ədəbi ənənələrdən istifadə etmək istəyində bulunurlar. Belə olduqda ictimai şüurda və bədii ənənələrdə ümumbəşəri dəyərlərin təsdiqinə daha çox can atılır. Milli özünəməxsusluğun dərki həm də ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirilib dərinləşdirilməklə xeyli digər yeni kefiyyətlər əldə edir.

Tamamilə fərqli məişət, adət, ənənə və mədəniyyətlərdə olanların məişəti, adət, ənənə və mədəniyyəti ilə geniş oxucu auditoriyasının tanış edilməsi mümkün olur. Digər ədəbiyyatlar da özünə yer etmiş bədii təcrübə və məharət doğma ədəbiyyata integrasiya edilir və s. və i. a. Şərq-Qərb (Asiya-Avropa), Şimal-Cənub (Avropa-Afrika-Atlantik Okean hövzəsi və Avropa – Şimali və Cənubi Amerika, Avstraliya, Yeni

Zellandiya) arasında ədəbi düşüncənin bədii sintezinə can atılır.

Burada ədəbiyyata, inkişafa, prosesə infomasiya texnologiyalarının da birmənalı təsir göstərmədiyi vurgulamalıq. Belə halda vəziyyət o həddə gəlib çatır ki, bədii məhsulların xeyli qismi digər əvvəlki örnəklər əsasında (mövzu, süjet, obraz, hadisələrin axını, qəhrəmanlar, bədii tipajlar və s.) yaradılır. Onlarda ikinci və üçüncü növ məhsulun da ortaya çıxmına zəmin hazırlamaqla, bir tərəfdən, ədəbi prosesin inkişafına, digər tərəfdən, aşağı əyarlı örnəklərin ədəbi dövriyyəyə buraxılmasına səbəb olur. Bu da ədəbiyyatşunaslığın, nəzəri-estetik problemlərin çözülməsinə neqativ təsir göstərir. Onun şaquli və üfüqi planlarda inkişaf etməsini əngəlləyir. Ən böyük bəla isə o zaman baş verir ki, ortabab, yaxud ondan lap aşağı əyarlı yazıçılardan bəzilərinin «əlləri uzun» olduğundan onların ədəbi tənqid məsələləri ilə məşğul olanlara təsir mexanizmləri yetərincə güclənir. Belələrinin gündəlik mətbuatda, media orqanlarında, kitab dövriyyəsində ədəbiyyatşunaslar tərəfindən rol və mövqeləri (buna heç bir ehtiyac olmadan belə) qabardılır, gözə soxulur, təqdir edilir. Səriştəli tənqidçilər belə olduğu halda məsələnin məğzindən xəbərdar olsalar da, susmağa daha çox üstünlük verirlər. Zay ədəbi məhsullar bədii-estetik baxımdan zövqsüz olmasına baxmayaq, oxucunun gözünə dürtülür. Oxucu isə belə əsəri əlinə alar-almaz onu yerə qoyur, digər əsərlərə vaxt sərf etməyi daha üstün tutur. Bunu biz az qala gündəlik həyatımızda hiss etməkdəyik.

* * *

Artıq neçə onilliklərdir ki, ali məktəb auditoriyalarındayıq. Burada tələbələrin mütləkə etdiyi ədəbi nümunələr və isimlər arasında Azərbaycan ədəbiyyatı nümayəndələrinin əsərlərini az gördükdə və ya heç görmədikdə təəssüf hissi keçiririk. Əlbəttə, ədəbi nümunələrin gözə soxulması ilə onların həqiqi dəyərinin verilməsi arasında xeyli məsafə vardır. Axi ədəbi tənqid bəzi hallarda özünü aldatsa da (bu, xeyli hallarda bilərəkdən baş verir), oxu-

cunun aldadılması heç də asan başa gələn bir şey deyildir. Çünkü oxucuya həqiqətən maraqlı bədii məhsul gərəkdir. O, ceynənmiş, döyülmüş, onu bezikdirən nümunələrdən zövq almır.

Bunları ona görə söyləyirik ki, sanki oxucunun zövqünü oxşayan yenə də klassik ədəbiyyat qalır. Bulver Leytton vaxtı ilə deyirdi: «Elmdə yeni, ədəbiyyatda köhnə kitabları oxu; klassik ədəbiyyat yeni ədəbiyyatdır». Neçə illərdir ki, biz tələbələrin Qərbi Avropa və rus klassikasını daha çox mütləkə etdiyini görürük. Bu mövzuda məqalə yazmaq barədə düşünərkən Bakı Slavyan Universitetində Azərbaycan və rus filologiyasında təhsil alan tələbələr arasında onların hansı ədəbiyyatı və hansı müəllifləri oxuduqları ilə bağlı üç qrupda sorğu aparlıq. Bundan başqa mühəzirə zamanı onların masa üzərində qoyduqları bədii əsərlərə də nəzər saldıqda tələbələrin daha çox Avropa müəlliflərini mütləkə etdiklərinin şahidi olduq. Onların sırasında – Aqata Kristi («On zənci balası», «Ölümlə görüş»), Paolo Koelo («Kimyagər»), Sara Cio («Duzlu külək», «Mart bənövşələri», «Min bir sıfətlər arasında», «Böyürtkənli qış»), Mark Levi («Başqa xoşbəxtlik»), Veranika Rot («Devergent»), Con Faulz («Kolleksiyaçı», «Fransız leytenantın məşuqəsi»), Oskar Uayld («Dorian Qreyin portreti»), Qiyom Müssə («Burada və indi»), Con Kexo («Şüuraltı hər şey edə bilir»), Teodor Drayzer («Maliyyəçi», «Titan», «Amerika faciəsi»), Cek London («Bə-yaz diş»), Bernard Şou («Piqmalion»), Ellis Makkinli («Edelveyisin ətəklərində»), Jorj Sand («Konsuelo»), Tomas Mayn Rid («Otseola-Seminolların rəhbəri»), Stefan Sveyq («Naməlum qadının məktubu»), Remark («Üç yoldaş»); Robin Sharma («Ferrarisin satmış Rahib») və baş-qaları ilə yanaşı, həm də rus müəllifləri F.M.Dostoyevski, Valeri Sinelnikov («Məqsədin gücü»), Mixail Bulgakov («Köpək üzəyi») qırğız ədəbiyyatından Çingiz Aytmatov («Əsrə bərabər gün» və «Ölüm kötüyü»), Azərbaycan ədəbiyyatından Elçin («Baş»), Çingiz Abdullayev («Qərb istisi») və «Mənəviyyatsızlıq»), Türkiyə ədəbiyyatından Əlif Şəfəq kimi müəlliflərin romanlarının tələbələrimiz tərəfindən maraqla mütləkə edilməsini gördük. Tələbələr tərəfindən bu

gün daha böyük istəklə oxunan digər azərbaycanlı müəlliflərin də bu sırada adlarını çəkmək maraqlı olardı. Bu siyahıda ön planda, əlbəttə, Elçin Səfərli qeyd edilməlidir. 306-cı qrupda keçirdiyimiz sorğudan məlum oldu ki, 34 tələbənin ən azı yarısından çoxu məhz bu müəllifin («Əgər sən bilsəydi», «Səni mənə vəd etmişdilər», «Bosforun şirin duzu», «Mən qayıdacağam», «Mən qayıdanda evdə ol», «Oraya - qayıtmamaqla», «Sənsiz xatirələr yoxdur», «Onun dəyirmi evinin bucağı», «Xoşbəxtlik resepti», «Bosfor əfsanəsi», «O yerdə ki olmalıdır» və s. (hamısı rus dilində) 3000 tirajdan 50.000 tiraja qədər çoxsaylı nüsxələrdə oxuculara əsasən Moskvanın «Drofa» nəşriyyatı tərəfindən təqdim edilmiş və bestsellerə çevrilmiş romanları gənclərimiz mütaliə etməkdədir. Tələbələrimizin digər bir azərbaycanlı müəllif Elxan Elatlinin əsərlərini oxumalarını da qeyd etməliyik. Tələbələrin maraq dairəsində əfqan mənşəli amerikalı müəllif Xalid Hüseyninin «Minlərlə bərq vuran günəş», «Külək dalınca qaçan» kimi romanlarını oxuma istəyi bu yazıcıının oxucunu öz arxasında apara bilmək məharətindən xəbər verməkdədir.

* * *

Biz qloballaşma şəraitində mövcudluğunu qorumağa və yaşatmağa cəhd edən ədəbiyatımızın və onun nümayəndələrinin vəziyyətinə hər hansı korporativ istək mövqeyindən yox, onların mövcud mərhələdə durumunu göz önündə canlandırmaq mövqeyindən yanaşırıq. Belə olduqda bir sıra hallarda konkret nümunələrə söykənilməyib özünəməxsus mülahizələrin ortaya qoyulması, ədəbiyatımızın durumu ilə bağlı adekvat mənzərəni eks etdirməsi tamamilə mümkünüsüzdür. Analoji soruları digər ali məktəblərin humanitar, ya-xud sırf filoloji fakültələrində təhsil alanlar arasında da aparmaq olar. Belə olduğu təqdirdə ədəbiyatımızın digər ölkələrdə yox, lap elə Azərbaycanda nə dərəcədə təbliğ olunduğu, oxunduğu ilə bağlı doğru-dürüst təsəvvürlər yaranar. Lakin bu heç də belə bir anlama gəlməməlidir ki, Azərbaycan müəllifləri nəinki

Azərbaycanda, həm də onun hüdudlarından kənarda oxunula biləcək əsərlərin yaranmasına can atmamalıdır. Çünkü ədəbi-bədii fikrin özü bunu bugünkü qloballaşma şəraitində israrla tələb etməkdir.

Ədəbiyyatın özünü konyuktura ağuşuna aldığı kimi, ədəbiyyat nəzəriyyəsində, ədəbi tənqid sahəsində də vəziyyət heç də deyilən qədər ürəkaçan deyil. Bəzən nəzəri və elmi baxımdan kondisiyadan aşağı olan nümunələrlə bağlı bol-bol məqalələr, monoqrafiyalar yazılır, verilişlər təşkil edilir, onlar televiziya ekranlarından öylülür. Bu artıq elə bir həddə çatıb ki, onun qarşısında tablamaq getdikcə çətinləşir. Bəs belə olduğu təqdirdə vicdanlı ədəbi tənqid hansı mövqə sərgiləməlidir?! O hər şeydən öncə bədii-estetik dəyəri yüksək olan əsərlərin təbliği və təhlili ilə məşğul olmalı, onun tərxi, ictimai, sosial, siyasi, estetik, etik, etnik-milli mahiyyətini doğru-dürüst metodoloji mövqedən açmalı, belə əsərlərin konkret məqamlarını oxucu ictimaiyyətinə adekvat çatdırılmalı, əsərin milli-mədəni, etnik-tarixi ənənələrimizlə nə qədər yaxından bağlı olduğunu və digər cəhətləri ortaya qoymalıdır. Bu kontekstdə son illərdə yazılmış və ədəbi dövriyyədə qala biləcək Anarın «Ağ qoç-qara qoç», Elçinin «Baş», Elçin Hüseynbəylinin «Yovşan qağayılar» romanlarını göstərmək olar.

* * *

Globallaşmanın milli-ədəbi sərhədin toxunulmazlığına neqativ təsirini, söylədiyimiz kimi, nəzərdən kənarda saxlamaq olmaz. Bu gün bizim ədəbiyyatda Qərbi Avropa modelinə üstünlük vermək dəbdədir (Yeri gəlmışkən, bildirək ki, bu, təkcə Azərbaycan ədəbiyatının yox, Türkiyə, rus, gürcü, Ukrayna, Belarus və digər ədəbiyyatların da söykəndiyi örnəkdir). Burada da müsbət məqamlarla yanaşı, mənfi amilləri də nəzərə almaq gərəkdir. Roman ünsürlərinin bir sıra modellərini, yazı texnologiyalarını, müxtəlif tipli qeyri-adi gedişli mətn strukturlarını mənimşəyib tətbiq etmək səmərəli ola bilsə də, mənəvi-əxlaqi baxımdan milli, oriyentirlərin dəyişməsi, fikrimizcə, məqbul hesab edilə bilməz. Çünkü Qərq dəyərlərinin

kalka şəklində bizim mühitdə nə təbliği, nə də tətbiqi mədəniyyətimizin və ədəbiyyatımızın inkişafında müsbət nəticələrə gətirib çıxara bilməz.

Çağdaş dövrdə qloballaşma ilə bağlı fikirlər irəli sürmək yetərincə dəbə, zövqə xidmət edən bir şeydir. Çünkü bu terminoloji vahid həyatımızın bütün sahələrini – iqtisadiyyatı, siyaseti, tərbiyəni, estetikani, fəlsəfəni, psixologiyani, etik problemləri, mədəniyyəti, təhsili və s. öz ayaşuna aldığı kimi, ədəbiyyatı da çərvələməkdədir. Azərbaycanın ikinci dəfə müstəqillik əldə etməsi onun fərqli və şərəfli tarix səhifəsidir. Bu zaman həm də ədəbiyyatımızın Avropaya, Asiyaya yayılmasını ölkə intellektuallarının köməyi ilə həyata keçirmək zəruridir. Bu kontekstdə, düşünürük ki, bu tipli intellektualların elələri ortaya çıxmışdır ki, (məsələn, Ç.Abdullayev, Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyovlar, Elçin Səfərli və başqaları) onların sırasında öz ana dilində yazıb-yaratması, danışması ilə yanaşı, həm də rus, ingilis, alman, italyan, ispan, fransız, portuqal dillərində fikirlərini geniş auditoriyalara sərbəst çatdırıb-lənləri olsun. Onların hazırlanmasına daha çox səy göstərilməlidir. Nümunə üçün deyək ki, Azərbaycan Dillər Universitetində, Bakı Slavyan Universitetində, Qərbi Kaspi Universitetində belə mütəxəssislər hazırlayan fakültə və ixtisaslar mövcuddur. Sadəcə olaraq onların daha hərtərəfli hazırlanmasına böyük qayğı göstərilməli və dəstək verilməlidir.

Qloballaşma təkcə kənar nümunə, element və ünsürlərin ölkəmizə importu yox, həm də bizim dəyərlərimizin digər xalqların həyatına (mədəni, fəlsəfi, ədəbi, estetik, etik və s.) daxil edilməsinə müvəffəq olmağa can atma və bu kontekstdə gözlənilən səmərənin əldə edilməsi kimi başa düşülməlidir. Biz əlimizi yanımıza salıb yalnız kənardan qəbul edilənlərin köməyi ilə ədəbiyyatımızı zənginləşdirməyi məqsəd kimi diqqət mərkəzində saxlamamalıq. Bu, geriləmə, yaxud staqnasiya olarıdı. Milli mədəniyyətimizin çoxsaylı nümunələrinin burada örnek kimi götürülüb bədii mətnə çevriləməsi, işlənilməsi və təqdir edilməsi mümkündür və zəruridir. Fikrimizcə, bütün bunları əngəlləyən bir əsas məsələ də vardır. Ortaya çıxarı-

mış bədii nümunələrin və müəlliflərin layiq olub-olmamasından asılı olmayaraq, təqdirdə edilməsinin qarşısının alınması gündəmə gətirilməlidir. Gəlin etiraf edək ki, son onilliklərdə çəşidli çap məhsullarının sayı ağlaşılmaz dərəcədə artıb. Lakin bu kəmiyyət göstəricilərinin özünü keyfiyyətdə necə ifadə etdirməsi kifayət qədər təəccüb doğuranacidir.

* * *

Qloballaşma dövründə tərcümənin (bizim kontekstdə bədii tərcümənin) rolu daha böyükdür. Bu baxımdan ədəbiyyatımızın digər xalqların dillərinə tərcümə edilib yayılması və təbliği zəruridir. Bu iş heç də pərakəndə və sistemiz aparılmamalıdır. Onu fundamental magistral üzərinə qoymaq üçün plan, konsepsiya hazırlanmalıdır. Bəlkə, bəzi ölkələrdə bu tipli əsərlərin prezantasyasını keçirmək qloballaşma şəraitində ədəbiyyatımızın, onun ayrı-ayrı nümayəndələrinin əsərlərinin təbliği istiqamətində əhəmiyyətli rol oynaya bilər. Elə milli örnəklərimiz vardır ki, onların yayılması, digər xalqların dillərinə çevrilməsi əks-səda doğura bilər. Bizim örnəklərin çoxu buna tamamilə layıqdir. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanları bu baxımdan ən yaxşı nümunədir. Onun əvvəllərdən mövcud V.Bartold (filoloji), P.Antokolski (sətri), V.Kafarov (natamam) və A.Axundova tərəfindən tərcümələri hələ də indiyə qədər bu əsərin uğurlu qəbulu baxımından günün tələblərini ödəmir. Alla Axundovanın tərcüməsi da-ha önəmli olsa da, burada mütərcimin bədii effekt qazanması nəinki leksik vasitələrdən, həm də daha çox sintaktik vahidlərdən istifadə hesabına başa gəlmişdir. Buna görə də hesab edirik ki, eposun tərcüməsinə daha səriştəli mövqedən yanaşılmalıdır. Nə üçün gürcülər «Amirani», ermənilər «David Sasunski», karelo-finlər «Kalevala», kalmıklar «Can-qar»ı və başqa xalqlar bu tipli öz örnəklərini rus və digər dillərdə layiqincə yaya biliblər, biz dünyaçaplı eposumuzu daha adekvat şəkildə rus, yaxud alman, fransız, ingilis, italyan, ispan dillərinə tərcümələrini həyata keçirə bilməmişik?

Qloballaşma yalnız kənardan gələn nümunələrin hesabına milli ədəbiyyatın zənginləşməsi yox, eləcə də doğma nümunələrin digər xalqların dillərində yayılması, bədii faktə çevrilməsi kimi dərk olunmalıdır. Qloballaşma həm də ədəbi-mədəni nümunələrimizə daha çox bağlılığımızda özünü göstərməlidir. Bu, ədəbiyyatımıza, bədii nümunələrimizə dəyər verməklə ortada olmalıdır. Bu istiqamətdə Xalq yazıçıları Anarın əsərlərinin Yunanıstanda, Avstriyada və digər ölkələrdə, Elçinin pyeslərinin Londonda ingilis rejissorları tərəfindən səhnəyə qoyulması, «Mahmud və Məryəm», «Ağ dəvə», və «Ölüm hökmü» romanlarının Berlində nəşri və s. təqdir ediləsi örnək kimi dəyərləndirilməlidir.

Qloballaşma müasir dövrdə, hər şeydən öncə, özünü postmodernist mədəniyyətin və yanaşmanın köməyi ilə də araya gətirir ki, bu da postmədəniyyət anlayışı ilə ortaya atılır. O, ənənəvi mədəniyyətdən, ənənəvi dəyərlərin devalivasiyası ucbatından fərqli olub, hər hansı ruha malik deyil. Postmodern mədəniyyət özünün identifikasiyasını, özünün müəyyənliliyini itirməyə gətirib çıxarmağa meyilli olmasına

na baxmayaraq, milli ədəbiyyatımız özünü belə təhlükədən daim qorumağa çalışmalıdır. Postmodernizm dekonstruksiya olunmuş simulyakr işarə sənəti olmaqla, indi dünya ədəbiyyatını başına alıb getməkdədir. Burada sonsuz mətn aləmi kimi mətn fəlsəfəsi müxtəlif yönlərdən interpretasiya olunsa da (Anarın «Ağ qoç-qara qoç», Elçinin «Baş», K.Abdullanın «Yarımçıq əlyazma» romanlarında obrazların və hadisələrin gedişinə nəzər salsaq, bu elementlər daha çox göz önünə gəlməkdədir), gerçəklik bu çoxluğun vahidlərindən biri kimi ortada dayanacaqdır. Lakin bunu da nəzərə almalyıq ki, postmodern yanaşmada gerçəklilik, yaxud həqiqətin aradan götürülməsi, dünyanın və varlığın müxtəlif rakurslardan, saysız-hesabsız tərəflərdən açılması və izahi «Allahın ölümü»nə gətirən metaforik rəng ala bilir. Bu da «intermətn» və «intermətnlik» anlayışlarının ortaya gəlməsinə, daha doğrusu, mətnin poststrukturalist nəzəriyyəsinin inkişafına rəvac verməsində özünü göstərir. Rolan Bartın «Mətn» nəzəriyyəsinə görə, mətn yalnız diskursda mövcud olmaqla, ən mümkün ola biləsi mədəni kodları özündə reprezentasiya edir. Buna görə də milli mədəniyyətimizin, söz sənətimizin müəyyənləşdirilməsində çağdaş mərhələnin özünün möhürünu vurmağa ehtiyac vardır. Bu mərhələdə ədəbiyyatımız etnik-millili dəyərlərimizin hər kiçik faktını qoruyub saxlamağa, onu zənginləşdirməyə çalışmalıdır.

Əlbəttə, qloballaşma özü ilə qlobal problemlərin ortaya çıxmasına impuls verir. Bu elə bir prosesdir ki, milli sərhədləri bağlamaqla onun qarşısını almaq, kənardə saxlamaq da mümkün deyil. Belə cəhdələr hər hansı çabalarla da səmərə verə bilməz. Bütün xalqların, ölkələrin, dövlətlərin onun təsirinə məruz qalacağı şübhəsizdir. Bununla belə, milli-mənəvi-ədəbi-estetik modeli kifayət qədər oturraqlaşmış ədəbiyyatımızın mümkün olduqca yad nəfəslərdən, təsirlərdən ağıllı şəkildə qorunmasının qeydinə qalmaqdan başqa yolu muzun olmaması haqqında da dərindən düşünməyə ehtiyac vardır.

Pərviz AXUND

QÜSSƏLİNİN *daftər-qələmi*

Qüssəli səhər açılanda yatmağa getdi. Gecə oyaq qalıb "Qarabağı azad etməliyik!" adlı poemasını yazıb bitirmişdi. Çok yorğun idi. Buna baxmayaraq, halından məmnun görünürdü. Bir şair kimi öz vətəndaşlıq borcunu layiqincə yerinə yetirmişdi: yazdığı 222 bəndlik poemasında xalqı qəflət yuxusundan oyatmağa çalışmış, birlikbərabərlik amallarına sahib çıxmaga səsləmişdi.

Otağı tərk edəndə dəftəri ilə qələmi masanın üstündə qaldı. Onları yanından heç ayrmazdı. Ağlına harda şeir gəlsə, çıxarıb tezbaazar yazardı. Özü də onun bir şakəri vardi: şeiri bitirmədən başqa iş görməzdi. Düşünürdü ki, şeiri bir qələmdə, yəni təbin gəldiyi həmin anda yazmaq lazımdır. Yoxsa ilham pəriləri pərən-pərən düşər.

Qüssəli otaqdan çıxandan sonra çox qəribə bir hadisə baş verdi. Belə şey mümkün deyildi. Axi dəftər də, qələm də cansız əşyalardır. Necə ola bilər ki, onlar gözlənilmədən dil açıb danışınlar? Amma bu, xülya deyildi, həqiqətən də, onlar dilə gəlib bir-biri ilə söhbətləşməyə başladılar. Qüssəlinin yaradıcılıq enerjisini tablaşa bilməyib dil açmışdır. Qüssəli bu gecə onları çox incitmişdi, nəfəs almağa macal verməmişdi. İkisi də son dərəcə əzgin halda idi. Əvvəlcə dəftər öz narahatlılarını dilə gətirdi:

- Sənə keçən dəfə dedim axı, üstümdən çox basma. Canım ağrıyır, başa düş.

- Dostum, inan ki, günah məndə deyil. Hər şey Qüssəlinin ucbatından olur. İlhamı təpəsinə vuranda məni götürüb başlayır yazmağa. O hər dəfə məni əlinə götürəndə bədənim zağ-zağ əsir, dodağım ucuqlayır. Elə bil qasırğadır. Adam da yazını elə sürətlə yazar?! Bir dayan, fikirləş, götür-qoy elə...

Dəftərin dərdi təzələndi:

- Özü də hər sətrin üstündən götürüb nəsə yazmasa, ürəyi soyumaz. Guya düzəliş verir. Yazdığı sözləri pozub daha ağrılı, daha kədərli sözlər əlavə edir ki, camaat onun halına daha çox acısın, daha çox ağlaşın. Camaati da tanıyor axı. Bilir ki, hamı ağlamaq üçün himə bənddir. Fərqi yoxdur, nəyə ağlayırlar, oxuduqları bayağıdır, yoxsa yox, əsas odur, ürəklərini boşaltsınlar. Axırda da olan mənə olur. Başına gətirdikləri azmiş kimi, hələ məni qatlayıb cibinə qoyur. Qol-qabırğamı xurd-xəşil eləyir.

Keçənlərdə məni özüylə bir toya aparmışdı. Masabəyi onu möhkəm təriflədi, elimizin obamızın böyük şairi, sözləri muncuq kimi ilham sapına düzərək böyük hikmətlər xird eləyən əvəzolunmaz qələm sahibi adlandırıb uzun-

uzadı mədh elədi. Bunun ardından çıxış etmək üçün onu mikrofona çağrırdı. O da dişinə çəkdiyi toyuq budundan bir dişlək alıb boşqabına qoydu. Yağılı barmaqlarının uclarını tək-tək ağızına salıb sümürdü və eposunun təlqin elədiyi ağayanalıqla ağır-agır ayağa qalxb, səhnəyə yaxınlaşdı. Çeçələ barmağını ağızına soxub arxa dışındə qalan ət qırıntılarını təmizlədikdən sonra nitqinə başladı:

– Cox hörmətli və səxavətli, o cümlədən cəsarətli və məharətli xanımlar və bəylər, xalqımızın səadət bəxş edən duyğulu bəşər övladları, bu toya gəlişinizlə etik səviyyənizi, estetik yüksəkliyinizi göstərərək öz kontekstinizdən xoş gəlib səfalar gətirmisiniz! Mən bəylə gəlinin könül mülkündə əlvən şəfəqlərin parlamasını, günəşin fövqündə qövr edərək yüksək vüsət almasını bütün qəlbimlə arzu eyləyirəm. Xoşbəxtliyin zirvəsində qəlbinizin səsini dinləyərkən kədər göz yaşlarından uzaq durmaq fürsəti... xoşbəxt olasınız.

Adamlar onu diqqətlə dinləyir, belə bir dahi şairin, məharətli natiqin çağdaşı olmaqdan qürur duyurdular. O, nitqini bitirdikdən sonra təzə yazdığı "Təbrik" şeirini oxumaq üçün məni döş cibindən çıxartdı. O anda üz qabığım sizim-sizim sızladi, vərəqlərim ufuldadı. Cox vaxt onun cibində saatlarla o vəziyyətdə qalıram.

– Tazə bəy, – Qüssəli dedi, – bu şeiri sənə həsr etmişəm:

*Bu gün sənin əziz günündür, a bəy!
Mən səni ürəkdən təbrik edirəm!*

– Ardını oxumaq lazımdır, – qələm dəftərin sözünü kəsdi, – o şeir yadimdadır. Həmin toyda mən də səninlə üzbəüz cibdə idim. Onu alqışlayırdılar. Hami bir ağızdan deyirdi: "Qələminə qüvvət! Qələmin var olsun!" O anda necə qürurlandığımı təsəvvür edə bilməzsən. Axi o şeiri mən bax bu diyircəyimlə, mürəkkəbimlə yazmışdım.

– Hə, bilirəm. Şeir başdan-ayağa nidalarla dolu idi. Sən dənidən elə basirdın, elə bil mənə biçaq sancırdın. İnan, o nidaların həyəcanı, siziltisi hələ də canımdan getməyib. Həyəcan demişkən, o nəydi, keçən dəfə vərəqimin birini pis günə qoymuşdun? İndi o yaralarımı kim sağaldacaq?!

– Məsələ sən bildiyin kimi deyil, kolleqa. Mən sənə yaxşılıq eləmək istəmişdim.

– Budur sənin yaxşılığın?!

– Qulaq as, deyim. – Qələm izah eləməyə başladı. – Deməli, həmin gün qərara gəlmışdım ki, mürəkkəbimi sıxıb saxlayacam, heç nə yazmayacam. Əmin idim ki, Qüssəli mürəkkəbimin qurtardığını görüb məndən əl çəkəcək. Onda sənin də canın rahat olacaqdı. Sən demə, işləri daha da korlayıbmışam. Qüssəli mənim heç nə yazmadığımı görüb diyircəyimi sənin o yazıq vərəqinin qulağına sürtməyə başladı. Bir tərəfdən də belimi möhkəm sıxmışdı. Başım gicəllənirdi. Qorxurdum ki, qol-qabırğamı xurd-xəsil eləyəcək. İlhamı təpəsinə vurmüşdə, nəydi, mütləq məni yazdıracaqdı. Gördüm hərif əl çəkən deyil, yazmağa məcbur oldum. Ondan bəri sənin yanında yaman xəcalətliyəm. Əlimdə əlacım olsayıdı, heç gözünə görünməzdim. Görürsən, indi nə vəziyyətə düşmüşəm? Son bir neçə ayda xeyli mürəkkəb itirmişəm, başım üstündə durmur. Barı mürəkkəbim biryolluq qurtarsayıdı, bilərdim ki, artıq son nəfəsimdir. Mən ölüb canımı qurtarardım, sənin də canın rahat oları.

Cox tez yaşlandıq, dostum. İstehsaldan çıxdığımız hələ bir il deyil, əməlli-başlı qocalmışıq. Bu müddət ərzində başlığımı itirdim, taxılqanım sindi, üstümün boyası cızıldı, hər yerim çapıq-çapıq oldu. Gör bundan sonra başıma nələr gələcək...

– Rahatlığın nə olduğunu guya mən bilirəm ki... – Dəftər onun sözünə qüvvət verdi. – Budur, iki-üç vərəqim qalıb. Onları da yazsa, mən olmuş sayılıram. Yazılıb bitmiş bir dəftər bundan sonra kimin nəyinə lazımdır! Hələ bu Qüssəlidi, cüssəlidi, nədi, nə qədər vərəqimi cirib atıb zibil qabına. Hərdən vərəqlərimi o qabda elə boynubükük, bir küncdə qırılıb duran görəndə bağrimonın başı od tutub yanır. Kişi şair olub mənimcün. Şeiri yazır, yazır, xoşuna gəlməyəndə vərəqi cirib atır. Yeddi dənə kitabı çıxıb, heç birində dişə dəyməli bir şey yoxdur. Hələ bir şeirində götürüb gör nə deyir:

*Şeir yazmadığım günlər
Dərixir dəftər-qələmim.*

Adama deyərlər, yalançının boynu altında qalsın elə. Onun şeir yazmadığı gün olur ki! Səhərdən-axşamacan durmadan yazır. Görəsən, hansı nadan onu şair olduğuna inandırıb. Bəzən

təsəvvürünə gətirir ki, böyük bir tamaşaçı kütləsinin qarşısında çıxış edir, hamı onu alqışlayır, qüdrətli kəlmələrini böyük fərəhlə qarşılıyır. Əgər Qüssəlinin bu xülyaları uzun müddət davam etsə, vətənpərvərlik ruhunda yazdığı 333 bəndlik poemasını birnəfəsə əzbərdən deyər. Onun çox güclü yaddaşı var. Bütün şeirlərini əzbər bilir. Gecənin bir aləmi yuxudan oyadıb istənilən kitabının istənilən yerindən bir şeirini soruş, o saat deyər. O yaddaş məndə olsaydı, vərəqlərimin sayı-hesabı olmazdı. Heyif ki, o beyini boş-boş sayıqlamalara xərcləyir. Ən pisi də odur ki, bütün şeirlərini ən yüksək sənət incisi hesab edir. Puldan basıb, şeirlərini müğənnilərə, aşıqlara oxutdurur, disk çıxartdırır. Kimdən gözləsəm də, bu qədər bayağı şeirləri Cənub aşıqlarının oxumasını, üstəlik, disk çıxardırmamasını heç gözləməzdəm. Onlar Tu-farqanlı Abbası, Dirili Qurbanını qoyub, niyə bu mənasız adamın motivsiz şeirlərini oxusunlar ki?! Yanına hansı qonağı gəlirsə, tezbazar həmin diskı qosub dinlətdirir. Deyir, guya onun bu diskdən xəbəri olmayıb, guya aşıqlar onun şeirlərini əl-əl axtarırlar. Ondan xəbərsiz disk çıxardıblarmış, sonra da çəkinə-çəkinə ondan halallıq alıblarmış. Hamısını gözünün içində qədər yalan deyir. Onun necə saxtakar olduğunu çox yaxşı bilirəm.

– Yadıma, bilirsən, nə düşdü? – Qələm acı təbəssümlə dedi. – Deməli, bir dəfə Qüssəli Azərnəşrdən çıxıb evə gedirdi. Evi də yaxındı axı ora. Yolda buna ilham gəldi, nə gəldi. Tez məni cibindən çıxarıb yazmağa başladı. Onda sən hələ gəlməmişdin. Bir dəftərcəsi vardı. O dəftərcəylə xeyli yoldaşlıq eləmişdi. Axırda Qüssəli nəyəsə əsəbiləşib onu sobaya atdı. Gözümün qabağında kül olub getdi zavallı. O anda xeyli kövrəldim, diyircəyimin ucundan bir gilə mürəkkəb axdı. Sözüm onda yox. Deməli, Qüssəli səkidə çöməlib dəftərcəni dizinin üstünə qoydu, başladı yazmağa. Bilmədim nə qədər vaxt keçdi, Qüssəli durmadan, dayanıb düşünmədən yazırıdı. Elə bil əzbər bildiyi bir şeyi yazıya köçürürdü. Mövzusu da insanlıq, səxavət, mərdlik... Bu dəkkədə ona ortayaşlı, kasıb görünüşlü bir adam yaxınlaşdı. Salam-kələmdən sonra kişi ondan borcunu istədi. Qüssəlinin evində ustalık eləmişdi. İş başa çatsa da, hələ bir qara qəpik də ala bilməmişdi. Qüssəli onu əmin etmişdi ki, maaşda mütləq borcunu verəcək. Üstəlik, öz kitablarından birini

də onunçun imzalamışdı. Aylar keçsə də, usta Qüssəlidən xoş xəbər ala bilməmişdi. Artıq bıçaq sümüyü dirənmişdi. Ustanın çarəsizlikdən gözləri dolmuşdu. Qüssəli ustaya qəzəblə baxırdı. Onu ilhamın qanadlarından yerə çırpdığı üçün əhvali təlx olmuşdu.

– A kişi, deyirəm, imkanım yoxdur, olanda verəcəm, qaçmiram ha. Evimdə sənə çörək verdim, kitabımı bağışladım, indi bu da sağolum?!

– Alə, nə səsivi atmışan başıva! Məgər öyiyəsi ustaya çöreg vermir?! Yimişəm, yaxçı eləmişəm! O ki qaldı kitabiva, sən ölüsən, heç tualetə də yaramadı...

– Deməli, sən mənim o boyda poemalar kitabımıla belə namərdcəsinə rəftar eləmisən?! O kitabda parçalanmış Azərbaycanımı, Qarabağ dərdimi, böyük türkçülük amalımı ortaya qoymuşam, müqəddəs islam dininə, müqəddəs müəllimlik peşəsinə ehtiramımı göstərmişəm, sənsə onu tualetə qoymusan?! Allahına şükür elə ki, bu təhqiramız hərəkətinə görə səni məhkəməyə vermirəm.

– Allahdan, dinnən danışırsan, xalqa sevgidən yazırsan, amma üregində vijdan deyilən şey yoxdu. Bu ölkədə sənin kimilər yaxçı divjeniyə əliyür, mənim kimi kasıb-kusuba məhəl qoymazlar. Yeyib harınnıyırsınız. Camaat ajdığdan qırılır, vecüvüzə degil.

– Nə danışırsan, a kişi?! Xalqın rifahı biz ziyanlılar üçün ən vacib məsələdir. Məgər dövlətimizin yüksəlişinə, infrastruktur layihələrə dırnağarası baxırsan?! Bütün bunlar gəlir mənbəyidir, xalqın rifahı üçündür.

– Oyunbazlar!

Usta bunu qəzəblə deyib ordan uzaqlaşdı. Qüssəli onun arxasında məzəmmətlə baxdı. Axşam evə gələndə nadanlıq, namərdlik mövzusunda böyük bir poema yazıb bitirdi.

– Ömründə bir tutarlı cümləsi olmayan adam, – dəftər ah çəkib dilləndi, – adını şair qoyub, ömrümüzü çürüdür. İnan, yaxşı şair olsayıdı, vərəqlərimin cirilmasından, cızmaqara olunmasından qəti narahat olmazdım. Bizim işimiz nədir: canımızı müəllifin qarşısına sərmək, özümüzü sahibimizə fəda etmək. Yaxşı söz rastıma çıxanda canımı yağı kimi yayılır. Di gəl ki, Qüssəli məni bu zövqdən tamamilə məhrum eləyib.

Əkiz qardaşımın sahibi bir gənc şairdir, adı da Kənan. Keçən dəfə şairlərin yığınçığında

qardaşımı gördüm. Sahibinin yan cibindən başını azca çölə çıxarmışdı. Yanında duran qələmlə səhbətləşir, şaqqanaq çəkib gülüşürdülər. Qələm taxılqanını onun boynuna salıb dostluq ifadə eləyən tərzdə nəsə deyirdi. Hiss olunurdu ki, öz sahiblərindən çox razıdırlar. Onlara həsədlə baxdım. Dedim, kaş sən də orda, yanımda olaydın. Deyəsən, onda yenə özünü ölülüyə vurmuşdun, buna görə də Qüssəli səni evdə qoymuşdu. Aradan xeyli vaxt keçmiş qardaşım baxıb məni gördü və dərhal tanıdı. Uzaqdan- uzağa salamlaşdıq. Atamı, qardaşlarımı ondan soruştum. Dedi, heç birindən xəbər-ətər yoxdur. Bircə, hardansa eşidib ki, atamızın bütün vərəqləri yazılıb, o artıq can üstədir. Bizdə insanlardakı kimi deyil ki, aparaq həkimə, dərdini tapaq. Bizim yazılıb qurtarmağımız ömrümüzün sonu deməkdir. Xeyli kədərləndim, atam üçün Ulu Ormana dualar etdim, ona ruhlar dünyasında zəkalı bir sahib, pambıq kimi ağ vərəqlər arzuladım. Qardaşım mənə öz yaşayışından danişdi:

– Kənan yaxşı şairdir. Sözləri elə seçib yazır ki, sanki sapa mirvari düzür. Xətti çox bərbaddır. Həmişə mənim gülməyim tutur o, yazı yazanda. Qələmi üzərimdə gəzdirəndə qidiğim gəlir. – Yanındakı qələm onun bu sözünə güldü. – Amma neyləyirsən, zalmı oğlu ləl xirdalayır. Yaşılı şairlər də ondan ehtiyat eləyir. Çoxları ondan məsləhət alır.

Qardaşım onun bir neçə şeirini oxudu. Sözlər mənə inanılmaz dərəcədə xoş təsir elədi. Əməlli- başlı məst olmuşdum. Çox ehtiyacımvardı bu cür sözlərə. O anda təəssüf elədim ki, Qüssəli kimi zövqsüz, bayağı, qaraguruhçu, toyxana tama- daları kimi ağızından şorba tökülen bir adama qulluq eləyirəm.

Tədbirin ortasında Qüssəli Kənana yaxınlaşış ağıryana şəkildə dedi:

– Cavan oğlan, eşitdiyimə görə, sən dahi xalq şairlərimizi bəyənmirsən, onların şeirlərindəki dərin fəlsəfəni, inqilabi ruhu duymursan.

– Sənətkar, – Kənan saymazyana tərzdə dedi, – sən bu barədə mənimlə səhbətləşmək üçün gərək əvvəl bu pivə çəlləyinə oxşayan qarnını əridəsən.

– Yaman zarafatılsan. – Qüssəli pərtliyini gizlətmək üçün gülümsədi. Ardınca onun qılığına girməyə çalışdı:

– Bizlər hər zaman sənin kimi bir gənclə qürur duyuruq. Bizlər sənin yazdıqlarını sevə- sevə oxuyuruq. Bizlər...

– Dayan görüm, a kişi. “Bizlər”, yəni kimlər?

Qüssəli bir az duruxub dedi:

– Şəxsən mən özüm.

– Belə de də. Yoxsa durduğun yerdə kitab dilində danışıb, rəsmi-işgūzar görkəm almağına nə ehtiyac var?! Özünü ağıllı göstərməyə çalışırsan? Nədir sənin və sizlərin dərdi? Burda nə sülənirsınız?! Zəli kimi nə yapışmısınız ədəbiyyatın yaxasına?! Pul sızdır, şöhrət sızdır, kef sızdır, damaq sızdır, üstəlik, bizim bəd-bəxtliyimizə də şərik çıxmaga can atırsınız!

Kənan danışdırıqca Qüssəli gözlərini qoyun kimi döyürdü. Ortada bir bəhanə tapıb aradan çıxdı. Əmin idim ki, o, gənc şairin sözlərindən sarsılıcaq, iibrət dərsi götürəcək. Amma əclaf yenə də öz ampluasında qaldı. Evə çatan kimi gənclərin böyük-kicik yeri bilməməsinə, təribiyəsizliyin baş alıb getməsinə dair bir poema yazmağa başladı.

– Yavaş danış, – qələm həyəcanla dedi, – Qüssəli burası yaxınlaşır. Gözləri necə də böyüküb, saçları pirtlaşıq hala düşüb. Yüz faiz, vətən haqda şeir yazacaq.

– Hardan bilirsən?

– Həmişə belə olur da. Bu görünüşü alanda vətən mövzusunda yazır. Siqaret çəkib gözünün birini qiyanca müsəlmanlıqlıdan yazır. Kostyum geyib yazı masasına oturanda müəllim peşəsindən yazır. Eynək taxıb yazmağa başlayanda isə türkçülükdən yazır, özünü Cavid əfəndi kimi aparır.

– Sən canın, – dəftər fağır-fağır dilləndi, – yazanda üstümdən çox basma, diyircəyin vərəqlərimi sil-şikəst eləyib.

– Vallah, günah məndə deyil. Görmürsən, Qüssəli nə haldadı: qəzəbli, ehtiraslı, qürurlu... Səməd Vurğun olub mənimçün boynusunuşmış...

“SÖZ” yaradıcılıq birliyi təqdim edir:

Cəmil CƏMİLBƏYLİ

*BDU-nun filologiya fakültəsinin
ikinci kurs tələbəsi*

* * *

Gəldim, ana!

Özümü itirə-itirə gəldim;

Qollarımı dodaqlarının arasına yemək apara
bilməyən yaşlı adama verdim,
gözlərimi yolu əlində çəlik keçmək istəyən nur
üzlü qocaya hədiyyə etdim,
əllərim şikəst dilənçinin yanında qaldı,
ayaqlarımı əlil arabasında oturub meyvə-
tərəvəz satan xalanın yanında qoydum.

Bölgündüm, ana,

gəldiyim yolların, keçdiyim küçələrin hər
küncündə bir parçam qaldı.

Çox sadəydi əslində atom zərrəciyi kimi
bölmək, parçalanmaq.

Gəlib uzanacaqdım qəm topası ilə bir dirəyini
sındırğım çarpayımın üstə,

Qəm götürəcəkdi məni,
qəhər boğacaqdı yenə,
dərdlərin sayı çox, həlli yox.

Bax...

Özümü bütün bunlardan azad etdim, ana.
Yatağımın üstündə üzümün kədərini örtəcək
əl də yoxdu artıq,
baxıb dörd divarda bir vəfasızı görəcək göz də.
Məni bayıra çıxarıb, kədər dolu
xatırələrə aparacaq ayaqlar da
daha ağırlıq eləməyəcək çarpayıma.
Amma bir şeyin sahibini tapmadım, ana,
çıxarıb kora verəcək gözüm,
əlilə verəcək ayağım,
hər şeyim var idi, hər şeyim,
təkcə ürəyin sahibini tapmadım.
Yenə özümlə götürüb gəlmışəm ürəyimi,
bu ürəyin içindəkilər,
Onların ağırlığı təkcə
dörd ayaqlı çarpayıya yox,
bu evə, bu dörd divara,
hətta
bir ömrə belə kifayətdi, ana,
Bir ömrə belə bəs!

CANIM

İncitmə, nə olar, başına dönüm,
Görürsən, candərdi yaşayır canım.
Tənha ola-ola, tək qala-qala,
Neçə min kədəri daşıyır canım.

Soyuğu qışdadır, alovu eşqdə,
Bağlayıb ürəyin yarası neştər.
Gəlmədin, xarabam dönə behiştə,
Soyuq otaqlarda üzüyür canım.

Köksümə qıslan qurban quşudu,
Cəmilə taleyi şeytan daşdı.
Həsrətlə bir ömür yol yoldaşdı,
Sevinci biçarə boşayır canım.

Əliqulu BƏDİRLİ
*BDU-nun filologiya fakültəsinin
dördüncü kurs tələbəsi*

AYRILAQ

Daha sağollaşıb gedirsən bu gün,
Son dəfə gəl deyib-gülüb ayrılaq.
Axan yaşıımızı gülüş içində
Uzadıb əlləri silib ayrılaq.

Biz nələr düşündük, qismət nə imiş,
Sənsizlik yanında qürbət nə imiş,
Kim bilmək istəsə həsrət nə imiş,
Artıq bizə baxıb, bilib, ayrılaq.

Nə dilim get desin sənə, nə gözüm,
Nə kəlməm qurtarsın, nə də ki sözüm.
Səni ötürməyə çıxmışam özüm,
Son dəfə kədəri bölüb ayrılaq.

Sanki ayrılanə oxşamırıq biz,
Gülüşün damlaşdır, göz yaşın dəniz.
Sarıb bir- birini qalmışıq səssiz,
Buraxma, beləcə olüb ayrılaq.

Gözün ağlamasın, qəlbim qan olur,
Özümdə özümə min üsyən olur,
Baxdıqca varlığım yarımcən olur,
Daha Əzrail da gəlib, ayrılaq!

Gülməsən, bir anı gülmürəm axı,
Özgəylə sirrimi bölmürəm axı,
Mən sənsiz yaşaya bilmirəm axı,
Buraxma, beləcə olüb ayrılaq...

Bezmişəm bu sənsiz ömürdən daha,
Küsülü deyilik, deyəm, barışaq.
Bircə təbəssümün canımdan baha,
Bir az gülümsəyək, bir az danişaq.

Nə sənə gül olum, dərəsən məni,
Nə paytək kimsəyə verəsən məni,
Arada yuxunda görəsən məni,
Bir az gülümsəyək, bir az danişaq.

Dəniz kənarında gəzəndə çağır,
Əlini ümidi də üzəndə çağır,
Dünyada hər kəsdən bezəndə çağır –
Bir az gülümsəyək, bir az danişaq.

Gedək bu şəhərdən şəhərsiz yerə,
Gecəsi ulduzlu, səhərsiz yerə.
Gedək bir anlıq da qəhərsiz yerə,
Bir az gülümsəyək, bir az danişaq.

Bitməsin gülüşün, şirin sözün də,
Alışım qəlbimin yanar közündə.
Əlim saçlarında, gözüm gözündə
Qəlbin atəşinə yanaq, alışaq -
Bir az gülümsəyək, bir az danişaq.

Närminə FAZİLOVA

*BDU-nun filologiya fakültəsinin
üçüncü kurs tələbəsi*

SİZ TƏRƏFDƏN BİZ TƏRƏFƏ...

Külək əsir
siz tərəfdən biz tərəfə,
soyuqdur...
Əziyyətdən keçib,
bəlkə, durub
möhkəm-möhkəm örtəsən
pərdəsiz pəncərəni,
süzəsən əllərini,
bir sığal da çəkəsən barmaqların üstünə...
Çəkmışkən o sıgaldan
birini də çəkəsən
dağınıq saçlarına...
Oturasan yenə də ogunkü qamətinlə
piano qarşısında,
çalasan, çalasan...

Darıxmaq ətri gəlir
siz tərəfdən biz tərəfə...
Anan yemək bişirir,
ədvayıyat əvəzinə
darıxmaq ətri gəlir
o balaca qazandan...
Yeyənlər də darıxır
kimlərdənsə ötəri...

Darıxıb atan gəlir
nahar edəndən sonra
siz tərəfdən biz tərəfə...
Gözucu nəzər salıram pəncərəmdən:
əlləri cibindədir, papağı da başında...
Qısilıb paltosuna yeriyir asta-asta...
İstəyirəm,
qaldırıb başını
görsün məni,
desin ata nəvazişiyə:
“qızım, döz, azca qalıb...”
Sonra da təbəssümə
bürüyüb sözlərini
getsin düz siz tərəfə...

Qapıdan girib səni
piano qarşısında
ogunkü qamətinlə
oturub çalan görsün...
Sığal çəksin əvəzimdən
saçlarına astaca...

Bir qız, bir oğlan uşağı
qaçırdı
biz tərəfdən siz tərəfə...

Barmaqların da qəfildən
qalxıb o isti dillərdən
dəyir üzünə oğlanın,
saçını oxşayır qızın...
Öpür dodaqların sənin
o yanağı, bu yanağı...
Qalxıb yerindən tutursan
balaca, pambıq əllərdən...
O zərif ayaqlar səni
gətirir indi qaçaraq
siz tərəfdən biz tərəfə...

Ogunkü qamətinlə
dayanırsan qarşımda,
deyirəm, yol hayanadır?..
Cavabında deyirsən ki,
siz tərəfdən biz tərəfə...

Adilə HACILI

*BDU-nun filologiya fakültəsinin
ikinci kurs tələbəsi*

Mari

hekayə

- Bağışlaya bilərsən?
- Necə?!
- Hə, onu mən səndən soruşacaqdım, necə
bağışlaya bilərsən?
- Axi nəyi, kimi?
- Yəni bu qədər tez unutdun?!
- Hə, sən onu deyirsən... Bilirsin, bir gün
mən evdə oturmuşdum, heç kim də yox idi.
Hava o qədər isti idi ki, ürəyim heç nə
istəmirdi. Hətta bir anlıq mənə elə gəlmüşdi ki,
həmin an bir canı gəlsə, məni öldürüb evimi
qarət etmək istəsə, məni həmin əzablı
dəqiqlərdən qurtardığına görə ona o biri
dünyadan çox sağ ol deyəcəyəm.

Hava getdikcə qaranlıqlaşlığından evə
düşən zəif günəş işığını yavaş-yavaş zülmət

əvəzləməyə başlayırdı. Yorğun və həvəssiz
olmağıma baxmayaraq, qalxıb çarpayımın
yanındakı gecə lampasını yandırdım. İndi ora
baxma, Mari, o gündən sonra lampanı da ona
hədiyyə verdim. Düzdür, mənim ondan çox
xoşum gələrdi, qəhvəyi rəngdə, zərif, qara
naxışları... gecələr ona baxıb yatardım. Amma
nə olsun, qurban olsun onun məni sevən qara
gözlərinə milyon dənə elə lampaya baxıb
yatdığını gecə...

- Səni sevən?

- Hə. Yoxsa sən də inanmırsan? Yəqin, sən
də başqalarından eşitmisən, ona görə inan-
mırsan belə olduğuna. Hə, o gecə həm də elə
istəyirdim ki, yanında kimsə olsun, sabaha
qədər danışaq, bütün gözəl və pis şeylərdən,
lazımlı, lazımsız nə varsa, ondan... Həm də,
həm də elə hiss edirdim ki, neçə ildən sonra
sükutumu pozub danışmağa qərar verdik-
lərimdən həmsöhbətim o qədər təsirlənəcək
ki, mənə aşiq olacaq. Eh, sən haradan biləsən,
Mari, sənə nə zamansa aşiq olublar?!

- Hə, mənə, hə...

- Olmayıblar. Əgər o bütün gün yanından
arananmayan, hətta indi bizi qapının arxasında
dinləyən evləndiyin adamı deyirsənsə, onu
deyirsənsə... heç xəbərin varmı ki, o sənə?!
Bunun indi bir önəmi yoxdur...

Hava get-gedə qaranlıqlaşdıqca birdən
qapının dəstəyindən kimsə tutduğunu hiss
etdim. Yuxulu olduğumdan gözlərimi geniş
açmağa çalışsam da, yenə bağlanırdı. Amma
qapının dəstəyini, doğrudan da, kimsə
tutmuşdu, bilirdim ki, kimsə qapını açmaq
fürsət elə hey əlləşirdi. Elə bilirsən, qorxdum,
Mari? Hə, düzdür, əvvəl necə qorxdumsa,
yerimdən daha da möhkəm yapısdım. Elə bu
zaman bayaqdan ağlıma gələnlərin hamısını
yenidən xatırladım - sanki düz çıxırdı, ən
azından gələnin hansısa canı olduğu bəlli idi;
sonra biz söhbət edəcəkdik, o, mənə aşiq
olacaqdı.

Bu fikir birdən-birə özümə o qədər
hiyləgər gəldi ki, qəflətən ona yazığım gəldi,
istədim, elə tez ayağa qalxım, içəri girən kimi
onu öldürüm. Axi mən onun bu sevgisinə layiq
deyildim. O, mənimlə danışmağa gəlib, bilib ki,
təkəm, mən isə bayaqdan burada plan quru-

ram. Necə də dəhşətlidir... Nəhayət, o, içəri daxil ola bildi və bu bir anlıq olduğu üçün mən ancaq onun kölgəsini görə bildim: "İlahi, o ki, o ki... Necə yaraşıqlı idi!" Hə, əzizim, sən məndən soruşa bilərsən ki, bunu kölgədən necə bildim. Axi bəzi şeyləri bilməyə gərək yoxdur, onları gərək hiss edəsən ki, şərdir, qorxuludur, əzablıdır, çirkindir, yoxsa onun kimi mərhəmətli, rəhmdil və yaraşıqlıdır... Sonra onun nə zaman məni görüb yanımı gələcəyini gözləməyə başladım. Nədənsə o mənim yanımı bir qədər gec gəldi. Hətta, inan, Mari, o, o biri otaqları ələk-vələk edərkən mən bir az mürgüləmişəm də. Gözlərimi açanda bir neçə addım uzaqlıqda bir cüt gözün mənə zilləndiyini gördüm. Elə bu vaxt o, geriyə doğru yeriməyə başladı, təsadüfən əli divardakı işığa dəydi və budur, Mari, o necə də yaraşıqlı idi. Sənə danışmayacağam, yox, sən ona aşiq ola bilərsən, hətta o ərinin mənfur baxışlı, ağızını büzüb danışan üzünə bir də baxmazsan. Əsəbiləşmə, Mari, əsəbiləşmə. Bilirsən, bəlkə, sənə maraqlı gələr ki, o niyə üzüaçıq gəlməşdi. Məncə, o bilirdi, hətta o qədər əmin idi ki, onu görənlər hamısı yerində donub qala bilər, hətta ürəyi gedə bilər və o, ev sahibini öldürmək əzabından qurtular. O bunu bilirdi... Həmin gecə mənə heç nə olmadı, Mari. Onu görəndə o qədər güldüm ki...

Sevincdən, Mari, sevincdən... Sən hər gecə ərini yox, bircə gecə onu görsən, sevinmək nədir, göylərə, havalara uçarsan, Mari, eh...

- Salam, xoş gəlmisiniz, cənab. Buyurun, gəlin, əyləşin. Əlinizdəkiləri qoyun elə qapının ağızında, gedəndə götürüb apararsınız.

Mari, o an, o an o mənə elə baxdı ki, ömrümdə o qədər peşman olmamışdım. İncimişdi məndən, axı ona necə "gedəndə götürüb apararsınız" dedim, "gedəndə", necə yəni "gedəndə?!?", niyə getsin axı... Bilirsən, o elə bil mənim onu anladığımı duydu, gülümşədi. Necə də mərhəmətli idi, aman, Allah!.. Mari, utanıram, amma mən onu öpmək istədim. Ona doğru elə sürətlə getdim ki, az qala yixılacaqdım.

Sonra, sonra nə oldu, bilirsən?! Bilirsən, sonra nə oldu?! Nə olar, nə olar, mənə də

daniş, axı o da, yəqin, məndən sizə danişib. Mən xatırlamıram, Mari, xatırlamıram...

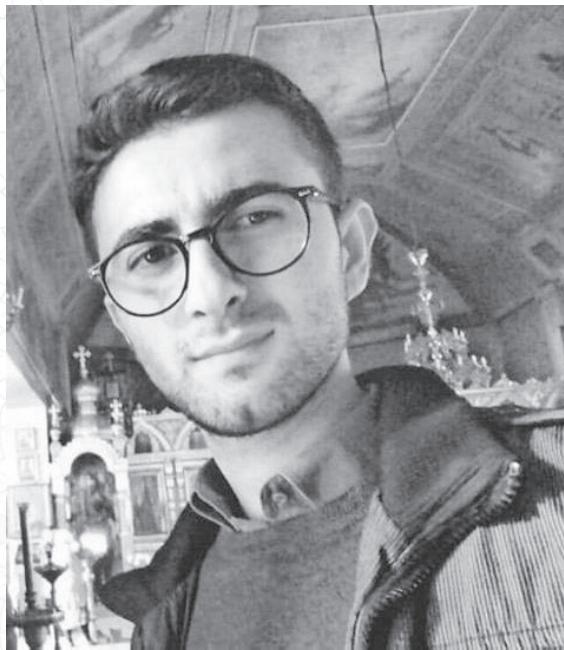
Bəzən həyatda önəmi olmur, əsl olan nədir, görəsən, baş verənlər həqiqi gerçəlikdirmi, bütün bu olanlar doğrudurmu?! Önəmi olmur, Mari, önəmi olmur...

Sən nə istəsən, o da olur; sən mərhəmət görsən, o, əlini tuta bilər; sən qorxu görsən, o qaça bilər; sən inam görsən, o, yanında qala bilər; sən firtına görsən, həmin an burulganda taparsan özünü. Mari, bəzən bu həyatda onun istədikləri yox, sənin istədiklərin olur. Bu anların hansı zamana təsadüf etdiyini, təəssüf ki, heç kim bilmir. Amma sən həmişə hər anını o an kimi yaşa. Çünkü bəzən həyatda onların istədikləri yox, sənin istədiklərin olur...

- Mari, Mari, bəsdir bu güzgülə danişdin. Bax, hamı həyətdədir, sən niyə buradasan?!

- Bilirsiniz, doktor, bu güzgü... Bilirsiniz, doktor, bəzən həyatda onların istədikləri yox, sənin istədiklərin olur, bu güzgündəki istədiklərin...

Aqil BEKIRLİ
*BDU-nun filologiya fakültəsinin
dördüncü kurs tələbəsi*

SƏNSİZ

Bir dəstə gül solur evimdə.
Solduqca güllərim, günlərim
Qəlbimə dərd dolur evimdə.
Boş bucaqlarda axtarıram özümü –
Hər bucaqda bir mən var,
Amma özüm yoxdu.
Məndə bir böyük “Sən” var,
Fəqət
sənsizliyə dözüm yoxdu.

Uzağam səndən,
Həm də elə yaxınam ki...
Ürəyimdəsən –
Hər döyüntüsündə qan olub
Axırsan damarından.
Həyat verir mənə,
Üstəlik, canımı da alırsan...
Yox, sanma ki, şikayətlənirəm,
Sanma ki, naraziyam.
Yox, əzizim, sadəcə,
Həsrətinlə qovruluram-
Sənə tamarziyam!

Bilmirəm niyə, amma
Mən sən olsam da,
Yenə sənsizəm;
Sən ürəyimdə olsan da,
Sənsizlik qurbətində
Vətənsizəm...
Və sənsizəm!

DÜŞÜNCƏLƏR

Azad olmaq istəyirəm düşüncələrdən.
Və hərdən
düşünürəm:
Necə azad olum düşüncələrdən?
Düşünürəm, düşünürəm...
Düşüncələrdən necə azad olmayı
düşünərkən belə
qapılıram düşüncələrə!..

Firuz MUSTAFA

SALİH QURTUYEVİN ƏDƏBİ BİOQRAFIYASI

Balkar xalqının taleyi fonunda

Salih Qurtuyev görkəmli balkar ədibidir, söz adamıdır, sənətkardır. O, Kabarda-Balkariya Respublikasının sayılan-seçilən, nüfuzlu simalarından biridir, Xalq şairidir.

Salih Sultanbəy oğlu Qurtuyev (Qurtulanı) lə- yaqətli və ibrətamız hayatı keçmişdir. Elə həmin səbəbdəndir ki, yaşadığı məmləkətdə onun 80 illik yubileyi təntənə ilə qeyd edilməkdədir. Şairin Nalçik şəhərində keçirilən yubiley törənində iştirak etmək mənə də nəsib oldu. Fevral ayının ortasında keçirilən tədbirdə yaxın və uzaq ölkələrin söz adamları öz qələm dostlarını təbrikə gəlmışdilər. İndilikdə isə şairin hayatı və fəaliyyəti haqda müxtəsər də olsa, məlumat verməyi özümə bılırəm.

Salih Qurtuyev 1938-ci ildə Kabarda-Balkariya Respublikasının Nalçik şəhəri yaxınlığında Aksu (Belya Reçka) kəndində anadan olub. Müharibə başlayanda cəmi üç yaşı vardi. Onun atası Sultanbəy təhsilli adam idi, Qırmızı Professora institutunu müvəffəqiyyətlə bitirmiş, bir müddət zabit kimi Bakıda xidmət etmişdi. Müharibənin ilk günlərindən ön cəbhəyə göndərilən Sultanbəydən sonra Qurtular ailəsinin bütün əzab-əziyyəti gələcək şairin anasının zərif ciyinlərinə düşür. Az sonra Stalinin tapşırığı və Beりyanın provakasiyası ilə bütün balkar xalqı sürgün olunur. 1944-cü il mart ayının 8-də balkarlar yük vaqonlarına doldurularaq Orta Asiya səhralarına aparılır. Sürgün olunanların də-qiq sayı məlumdur: 37.103 nəfər. Onların böyük əksəriyyəti yaşlılar və uşaqlar idi. Bu, o zaman idi ki, 15 mindən çox balkar əlində silah faşist-

lərə qarşı vuruşurdu. Bu, həmin vaxt idi ki, cəsur balkar oğlu, təyyarəçi Alim Baysultanov Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adını almış, ikinci dəfə Qızıl ulduza təqdim edilmişdi. Büyük balkar şairi Qaysın Quliyevin özünün ən alovlu şeirlərini yazdığı dövr də məhz həmin odlu-əlovlu illərə təsadüf edir. Amma xalq o vaxtkı siyasilərin qəzzəbinə düçər olmuşdu. Əgər çar dövründə ayrı-ayrı adamlar sürgün olunurdusa, indi bütün xalq və millətlər sürgünə göndərilirdi. Cəmi 20 dəqiqə ərzində on minlərlə insanın taleyi "həll olunmuşdu". 18 gün eşalonda yol gedən, acli-ğə-susuzluğa, əzab-əziyyətə dözə bilməyən günahsız balkarların 562 nəfəri elə bu "köç" zamanı həlak olmuşdu.

Bəli, 8 mart 1944-cü il... Həmin vaxtdan, müdhiş deportasiyadan sonra məğrur balkar xalqı Beynəlxalq Qadınlar Günü qeyd etmir... Halbuki balkarlar üçün anadan müqəddəs heç nə yoxdur.

İndi tarixçilər yazar ki, o zaman sürgün olunan əhalinin 52 faizini balkar uşaqları təşkil edirdi. Həmin uşaqlardan biri də məhz altı yaşlı Salih idi.

Sürgündən düz bir ay sonra, 44-cü il aprel ayının 8-də SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti yeni bir qərar qəbul etdi: balkar xalqının dövlə-

ti ləğv olundu. Tezliklə balkarlara məxsus etnik ərazinin bir hissəsi Gürcüstana, yerdə qalan hissə isə Kabardin Muxtar vilayətinə verildi.

Həmin dövrən başlayaraq balkarlara qarşı münasibət dəyişməyə başladı. Onların bu və ya digər sahədə yüksəlik və inkişafına açıq-aşkar maneələr törədildi. Bütöv bir xalqa qarşı (həm də təkcə bir xalqa qarşımı?) törədilən bu represiya "milli məsələlərin həlli üzrə böyük mütəxəssis" hesab edilən "ellər atası" Stalinin insanlığa nifrətinin bariz bir nümunəsi hesab edilə bilərdi.

Orta Asiyada keçirdiyi sürgün həyatı balaca Salihin tərcüməyi-halının ən agrılı dövrünü təşkil edir. Həmin illərdə gələcək şairin anası öz qayınanasını, oğlunu, qızını, iki qardaş və bacısı oğlunu itirdi. Salih və onun böyük qardaşı sanki bir möcüzə nəticəsində sağ qaldı.

Həmin dövrün bütün ağrı-acılarını balkar qadınları çəkməyə məhkum idi. Acliq, xəstəlik, səfalət... Hətta kiçik uşaqlar üçün belə hər cür iş tapılırdı; onlar öz valideynlərinə bütün sahələrdə kömək edir, samandan ev tikir, su daşıyır, əkin-biçinə gedirdilər.

Salih bəy o günləri belə xatırlayır:

– Adamlar göz qabağındaca acından qırılırdı. Bizim yaşadığımız yerin yaxınlığında bağ və əkin sahəsi vardi. Yadimdadır, bir dəfə qadınlar öz ac uçaqlarını yedizdirmək üçün yaxınlıqdakı tarladan gizlice kartof qazıb gətirmişdilər. Qəfildən qoruqçu at belində zühur etdi. Qadınlar qorxub kartofu yerə boşaldılar. Bununla iş bitmədi. Qoruqçu qamçı ilə qadınların birini vurdı. Biz ağaşılırdıq. Bu zaman cəbhədən yenicə qayıtmış, orada minaya düşüb qolunun birini itirmiş yerlimiz Dattuka Çabdarov qadını vuran qoruqçunu tək əli ilə yəhərdən sürüyüb yerə atdı, əlindəki qamçını qapıb onu əzişdirməyə başladı. Qoruqçu onun əlindən zorla xilas olub qaçıdı. Dattuka qadını evinəcən ötürüb əlindəki qamçını mənim böyük qardaşımı uzadaraq dedi ki, əgər kimsə sizin xətrinizə dəysə, bu qamçı ilə onun cavabını verərsiniz...

Müharibə başa çatdıqdan sonra belə balkarların əzab-əziyyəti başa çatmadı. Kişiin bir qismi cəbhədən geri qayıtdı. Amma Sultanbəy Qurtuyevdən bir xəbər gəlmədi. Salihin anası öz həyat yoldasını yetmiş il, yəni son nəfəsinə qədər gözləməli oldu...

Deportasiya olunanlarla bağlı 1948-ci ildə çıxan qərarsa daha sərt idi. Əgər əvvəllər sürgündəkilər hər ayda bir dəfə "komendatura-da" qeydiyyatdan keçirdisə, indi bu işi hər gün icra etmək tələb olunurdu. Adamların məhkum olduğu ərazidən bir addım kənara atmağı uzunmüddətli həbslə nəticələnirdi.

Balkarların sürgündən öz doğma vətənlərinə dönməsində bu mübariz xalqın böyük şair oğlu Qaysın Quliyevin misilsiz xidmətləri olmuşdur. Belə ki, şair və onun dostları illər uzunu o zamankı dövlət idarələrinin qapısını döyməkdən yorulmamış, nəhayət, öz ali məqsədlərinə nail olmuşdular. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 9 yanvar 1957-ci il tarixdə Kabardin MSSR və Kabarda-Balkariya MSSR-nin yenidən təşkil olunub yaradılması barədə çıxan mühüm qərarından sonra balkarlar öz tarixi vətənlərinə qayıtmaga başladılar.

Salih Qurtuyev orta təhsilini sürgünlük dövründə rus məktəbində alıb. Sürgündən sonra 1958-ci ildə Kabarda-Balkariya Dövlət Universitetinə daxil olmuş, 1963-cü ildə həmin ali məktəbin filologiya fakültəsini bitirmişdir. "Səhər" adlı ilk kitabı 1961-ci ildə nəşr olunub. Sonrakı dövrə onun "Qonaq qəbul edin", "Günorta", "Keçilmiş yol", "Ulduzların işığı", "Mənim tanındığım Qaysın" və digər kitabları da işiq üzü görüb.

Salih Qurtuyev uzun illər məsul dövlət vəzifələrində çalışmışdır. 1986-1991-ci illərdə Kabarda-Balkariyanın Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab ticarəti Dövlət Komitəsinə rəhbərlik etmiş, yəni həmin qurumda nazir postunu tutmuşdur.

Salih bəy yorulmaz bir sənətkardır. O, onlarla kitabın müəllifidir. Şeirləri dillər əzbəridir. Nəşr əsərləri oxucuların stolüstü kitabıdır. Publisistik yazılarında həmvətənlərini və təkcə onları deyil, elə hamımızı narahat edən problemlərə toxunulur. Dram əsərləri repertuarlarda özünə yer tutur. Memuarları tarixi salnamədir.

Salih bəy həm də istedadlı bir tərcüməcidir. Məhz onun tərcüməsində Şota Rustavelinin "Pələng dərisi geymiş pəhləvan" poeması, Aleksandr Puşkinin "Yevgeni Onegin" mənzum romanı, Şillerin "Məkr və məhəbbət" dramı, habelə Lermontovun, Mayakovskinin, Tixonovun, Simonovun, Yanka Kupalanın, Qabdulla Tukayın, Yevtuşenko-nun, Rubtsovun, Nazim Hikmətin, Ataol Bəhra-moğluun şeirləri balkar dilində səslənib.

Şair Azərbaycan ədəbiyyatına da yaxşı bələddir, xüsusən Səməd Vurğun poeziyasının və şəxsiyyətinin vurğunuñdur. O, bizim Xalq şairimiz Sabir Rüstəmxanının yaxın dostudur. Mənən təqdim etdiyi 5 cildlik seçilmiş əsərlərinin üçüncü cildində Sabir Rüstəmxanının poetik ya-radiciliğindən tərcümə etdiyi nümunələr topla-nib.

Tərcümələrdən söz düşmüşkən, Salih Qurtuyev türk xalqları qarşısında böyük bir missi-yanın da öhdəsindən şərəflə gəlmış, ölməz "Də-dəm Qorqudun kitabı" abidəsini balkarcaya çə-virmişdir. Onun öz əsərləri də dünyanın bir çox dillərinə (rus, polyak, serb, türk, macar, qırğız, qazax və digər dillərə) tərcümə olunmuşdur.

Dünyanın bütün böyük sənətkarlarının şəx-si həyatı mənsub olduğu xalqın həyatının bir parçasını təşkil edir. Bu mənada Salih Qurtuye-vin bioqrafiyası balkar xalqının həyatının adekvat inikasıdır. Azadlıq uğrunda mübarizə, rep-ressiya, faciə, sürgün, qayıdış, dinc quruculuq, intibah... Bütün bunlar məğrur, döyümlü balkar xalqının və şəxsən Salih Qurtuyevin son səksən illik taleyinin mühüm hissəsini təşkil edir.

Salih bəy bir sıra mükafat və fəxri adlara la-yiq görülüb. Belə ki, o, Kabarda-Balkariyanın Xalq şairi və Əməkdar Mədəniyyət işçisi, Kara-çay-Çerkes Respublikasının Xalq şairi, Tiflisin Fəxri vətəndaşı, Rusiya Poeziya Akademiyasının müxbir üzvü, Qafqaz Yazarları Klubunun fəxri prezidentidir.

Salih Qurtuyev dostluğa sadiq bir şəxsdir. Öz ustadlarını daim ehtiramla xatırlayır. Özünün bir söz adamı kimi formallaşmasında Kazım Me-çiyev və Qaysın Quliyevin müstəsna rolunu eti-rəf edir. O, bütün varlığıyla öz yurduna, öz vətə-ninə, öz ilkinliyinə sadiq bir söz adamıdır. Şair bir şeirində öz kredosunu belə ifadə edir:

*Qoy hər kəs gözləsin öz əcəlini
Doğma beşiyinin olduğu yerdə.*

Salih bəyin mənsub olduğu xalq azsaylıdır. Amma biz ona kiçik xalq deyə bilmərik. Çünkü nəhəng şəxsiyyətlər, o cümlədən Salih Qurtuyev kimi söz və fikir adamları yetişdirən xalq kiçik ola bilməz.

... İş elə gətirmişdi ki, mən cəmi bir ay əvvəl də Nalçikdə olmuş, hətta Yeni ili burada

keçirmişdim. Bir ay sonra AYB-nin sədri Anarın təklifi ilə yenidən bu şəhərə getmək ürəyimcə oldu. Çünkü Nalçikdəki Balkar Dram Teatrında mənim "Neytral zona" adlı pyesimin tamaşası hazırlanırdı. Baş rejissor Majit Janqurazovla görüşmək lap yerinə düşərdi...

Budur, yenə sevdiyim şəhərdəyəm. Başlayacaq yubiley tədbirindən əvvəl, necə deyərlər, "müsəyiatçı" Sultan Gekkiyevin təklifi ilə Elbrusa tərəf yol alırıq. Sultan gənc olsa da, məsul vəzifədə çalışır, Dövlət Universitetinin prorektoru-dur. Kanatla dağın zirvəsinə qalxırıq. Müxtəlif ölkələrdən gəlmış xızəksürənlər Elbrusun sinəsi boyunca çalın-çarpaz şırımlar açıb. Hər təraf bəmbəyazdır. Dərin dərələr qar yığınları ilə doludur. Bu anlarda öz yerlərimizi xatırlayıram. Sinix tərəflərdə, doğulduğum İsalı kəndindəki dərələrdə hətta bəzən yayda belə əriməyən bu cür qalın qar laylarına "tar"deyirlər. Şaxtdadır. Amma Günəşin şəfəqləri qar üstündə güzgündəki kimi bərq vurur.

Zirvədəki kiçik, isti kafelərdən birində atırı çay içib təzədən kanatdan asılmış kabinəyə yaxınlaşırıq. Mən zarafatla deyirəm ki, birdən bu təkxətli kanatda elektrik cərəyanı kəsilsə, nə baş verə bilər, görəsan?.. Səfər dostlarım deyirlər ki, əvvəla, bu cür hadisələr çox nadir hallarda baş verə bilər və ikinci, hətta belə bir fors-major baş versə belə, bunun bir qorxusu yoxdur, çünkü "ehtiyat enerji mənbəyi" olur. Az keçmiş arzu etmədiyimiz hadisə baş verdi: cərəyan kəsildi, kanatla şütyən kabinəmiz yarı yolda dayandı. Bir az həyəcanlısaq da, gülüsdük. Sanki "kimsə" bizim söhbətimizdəki şübhəni qar layları ilə siləbəsila dolmuş qorxunc yarganın üstündə reallaşdırımağ'a, yəni bizi sınאגa çəkməyə imkan-fürsət gəzirmiş. Deyəsan, "ehtiyat enerji mənbəyi" işə salındı, az sonra kabinə yerindən tərpəndi...

Yolda Sultana telefon zəngi gəlir. Gənc dostum kiminləsə bir qədər danışandan sonra üzünü mənə tutaraq soruşur: "Firuz bəy, Siz Rusiyadakı səfiriniz Polad Bülbüloğunu tanıyırsınız?". Təəccüblənib cavab verirəm ki, əlbəttə. Üstəlik, səfirimizin müğənni və bəstəkar olduğunu da bildirirəm. O, ciddi şəkildə söhbətini davam etdirir: "Bəs o necə, Sizi tanyırmı?" Mən zarafatla deyirəm ki, bunu onun özündən soruşturmaq lazımdır. Sultan deyir, elə isə buyurun, Polad Bülbüloğlu ilə danışın. Deyəsan, Sultan zarafat etmir. Telefonda Polad

Bülbüloğlunun səsini eşidirəm. Əvvəlcə rusca başlayan söhbət öz dilimizdə davam edir. Səfirimizlə coxdan tanışq. Vaxtilə Polad Bülbüloğlu Mədəniyyət Naziri işləyərkən mən bir müddət bu qurumun "Mədəniyyət" qəzetiñin redaktoru işləmişəm və bəzən gün ərzində onunla dəfələrlə telefon söhbətlərimiz olub. Səfirimiz onun adından yubilyarı təbrik etməyimi xahiş edir. Onu da öyrənirəm ki, Polad Bülbüloğlu Sultanın atası, Dövlət Dumasının deputati Zaur Gekkiyevin dostudur.

Axşam Salih Qurtuyevin təntənəli yubileyində iştirak etdi. Əslində bu yubiley törəni ötən ildən qeyd olunmağa başlamışdı. Belə ki, balkar xalqının böyük oğlunun şərəfinə Belarus Respublikasında, habelə Dağıstan, Kalmik Respublikalarında yubiley törənləri təşkil olunmuşdu.

Nalçikdəki yubiley şənliyində isə yaxın və uzaq xaricdən gəlmış qonaqlar iştirak edirdi. Qonaqlar arasında Boris Qusalov, Raisa Didiqova, Miyasat Muslimova, Erdni Eldişev, Maqomed Nasrulayev, Adam Axmatukayev, Suliman Musayev, Kerimxan Umaxanov kimi tanınmış söz adamlarını görmək xoş idi.

Haqqında söhbət açılan törəndə Kabarda-Balkariya Respublikasının, demək olar ki, bütün rəhbər işçiləri iştirak edirdilər. Və orasını da qeyd etmək yerinə düşər ki, gələn qonaqlar arasında ilk söz Azərbaycan nümayəndəsinə verildi ki, mən də bunu xalqımıza, ədəbiyyatımıza, mədəniyyətimizə göstərilən böyük bir diqqət və sayğı nümunəsi kimi dəyərləndirirəm.

Öz çıxışında Salih Qurtuyevin keçdiyi parlaq həyat və yaradıcılıq yolu barədə müxtəsər şəkildə

söz açdım, AYB sədri, Xalq yazıçısı Anarın təbrikini və Xalq şairi Sabir Rüstəmxanının xatirə-hədiyyəsini çatdırıldım...

Nalçikin şaxtalı havası sanki "poeziya həvəsi"nin təsiri altında tədricən isinir, səslənən şeirlərin şəfəqləri misra-misra, söz-söz könüllərə axırı... Artıq dediyim kimi, Salih bayın ilk kitabının adı "Şəhər"dir. Məclisdəki dostlardan biri zarafatla yubilyara xitabən dedi ki, Salih, növbəti kitabını hazırlayanda onu bu cür adlandırırsan: "Hələ axşama çox var..." Hami gülüşdü. Doğrudan da, hələ axşama və gecəyə çox vardi. Axi söz adımı daim səhəri və işığı gözləyir, gecəni və qaranlığı yox.

Nalçikin mənzərəli bir guşəsində yerləşən "Azimut" hotelindən Elbrusu seyr edirəm. Bu əzəmətli dağ silsiləsi mənə Qafqazın məğrur, yenilməz adamlarını, o cümlədən min cür əzab-əziyyətə qatlaşsa da, əyilməyən balkar xalqını xatırladır.

Salih Qurtuyev rus, özbək, qazax dillərini mükəmməl bilir. Bütün türk dünyasına və bütün bəşər mədəniyyətinə ehtiramla yanaşır. Amma onun üçün Allahın bəxş etdiyi ən müqəddəs ərməğan doğma balkar dilidir. O, bu dili öz varlığı qədər sevir, bu dildə yazar və yaradır. Böyük sənətkar şeirlərinin birində belə deyir:

*Doğma dilim sağdırsa, demək, özüm də sajam,
Bayraqı qoruyubsa, alay da salamatdır.*

Və nəhayət, yazımı yubileyi təntənə ilə qeyd olunan qələm dostumuzun dərin mənalı bir şeiri ilə yekunlaşdırmaq istəyirəm:

*Bu gün narahatdır dünyamız bizim,
Yolların üstünü alıb toz-duman.
Geriyə baxıram- gecəm, gündüzüm
Geyilmiş paltara bənzəyir yaman.*

*Qalsa da ömrümdə keçmişin izi,
Daşların içində almaz gəzirəm,
Mən nə yoruluram, nə də bezirəm,
Zirvədə boşluğa zillənir gözüm.*

Daim zirvələrdə qərar tutasan,
Qurtuyev Salih Sultanbəy oğlu.

favral-mart. 2019

Zəka VİLAYƏTOĞLU

Pəncərə

hekaya

O pəncərə ilin bütün fəsillərində açıq qaldı. Bircə dəfə də Lilparın aqlından keçmədi ki, çəkib örtsün, bağlaşın. Həyatda yeganə sevinci, fərəhi elə həmin pəncərəylə bağlı idi. Ayırd edə bilmirdi, ilin bütün fəsillərində açıq qalan pəncərə onun ömrünün pəncərəsimi idi, bahara açılmışdı, ya bir xoşbəxtlik pəncərəsimi idi, onun ömrünə açmışdılar. Hər necə olsa belə, o pəncərə Lilparın pəncərəsi idi. Ən qəribəsi də bu idi, qüssəli anlarında hamidian xəlvət həmin pəncərəyə yaxınlaşır, yaxın sirdəş və ya bir dərd ortağı kimi ürəyində pəncərəylə danışındı. Hərdən, az qala, onun bütün aldanişlarına səbəb olubmuş kimi pəncərəni ittiham da edirdi. Sonra alınım pəncərənin soyuq şüşəsinə dayayıb gözlərini bir nöqtəyə zilləyirdi. Qulaqlarına yenə musiqi səsi gəlirdi. Bu səsi dinləyə-dinləyə ağlayırdı Lilpar. Gözlərinin yaşı yanaqları boyu damla-damla süzülüb axırdı. Bayırda narın-narın yağan yağışın damlları pəncərənin şüşəsinə çırpılır, bu damllalar da Lilparın göz yaşları kimi şüşə boyunca süzülürdü. Sanki pəncərə də Lilpara qoşulub ağlayırdı.

İllər öncə pəncərədən bayırə axıb, ətrafa yayılan gözəl bir musiqinin sehrinə düşmüşdü Lilpar. Bütün varlığıyla əsir olmuş, tilsimlənmışdı. Bu musiqini səsləndirən kimliyini dəqiqlik bilməsə də, bu adamın öz yaxın qonşularının oğlu Mənsur ola biləcəyini təxmin etmişdi. O vaxt qarmonda kimsə gözəl bir xalq mahnisı çalırdı. Həmin musiqinin ahəngiyələ Lilpar da xəlvət-xəlvət, astaca zümrümə edir, "Sahil sakit, çəkilibdir ayaqlar..." oxuyurdu. Amma indi arabir qulaqlarında fərqli bir mahni səslənirdi: "Pəncərədən daş gəlir, ay bəri bax, bəri bax" və o daş gəlmışdı. Elə bu pəncərədən gəlmışdı. Gəlmışdı yox, əslində atılmışdı. Lilparın ömrünə ağır və qara bir daş kimi atılmışdı Mənsur. Həm

də çox soyuq bir daş idi Mənsur. Uzun illər Lilparın arzuları, sevinci, fərəhi, bütün ömrü, həyatı bu qara, ağır və soyuq daşın altında qalıb əzilmişdi. Bəzən Lilpara elə gəlirdi, bu daşın altındakı o özü yox, hansısa daha zərif, daha gücsüz və körpə bir canlıdır, çapalayır, çırpınır. Əl atıb, güc verib bu ağır daşı qaldırmaq və o canlısı xilas etmək istəsə də, gücü yetmirdi. Çox gücsüz idi. Bir yandan da elə bil qollarını kimsə bağlayırdı. Ərinin qarasınca tez-tez "Səni tapdığım günə daş düşəydi" – demək istəsə də, Lilparın aqlı bu acı sözləri onun dilindən, yaddasından silirdi. Çünkü Mənsuru tapdığı o gün çox gözəl gün idi. O günün rəngi də, ətri də tamam başqa idi. Sevgi ətrinə bələnmiş o gün ömrün bütün günlərindən gözəl idi. Hələ o güllü-çiçəkli, Günəş nəfəslə yaz! Hava necə xoş, necə ürəkaçan idi! Nağıllarda deyildiyi kimi, gül-gülü, bülbül-bülbülli çağırırdı, ya yox, bu, Lilparın yadında deyildi, amma Lilparın gənc vücudunu, ürəyini bahar nəfəсли, bahar ətirli elə bir eşq sarmışdı ki, dünya-aləm gözlərində bir ayrı biçimdə idi. Yaxın qonşularının evinin açıq pəncərəsindən bayırə axıb gələn gözəl musiqi səsi bu eşqin odunu, alovunu daha da gücləndirirdi. Hələ körpəlikdən musiqini çox sevən Lilpar indi bu gözəlliyyə, bu ecaza tablaya

bilmir, bütün varlığıyla yenilirdi. Açıq pəncərədən ətrafa baharın xoş ətri kimi yayılan musiqi səsi Lilparın qəlbində elə gözəl duyğular oydındı, indi o gözəl duyğuları xatırlayanda Lilpar içün-için göynəyir, sarsılırdı.

Lilpar adını ona atası vermişdi. Onun özünün də bu addan çox xoş gəlirdi. Əvvəl-əvvəl Lilpar adının mənasını bilməsə də, sonradan öyrənmişdi ki, lilpar adlanan bir iri yarpaqlı bitki, adətən sulu yerlərdə, bulaqların ətrafında bitir və adamlar onun yarpaqlarını bükərək, fincan kimi bir şey düzəldir, bulaqlardan su içirlər. Hətta şeir kitablarında da şairlərin, lilpar bitkisini sevə-sevə şeirlərdə vəsf etdiklərini bilirdi. Bunları düşündükcə Lilpar özlüyündə nazlanır, fərəhələnirdi. Nə yaxşı ki, onun adı Lilpar idi. Düşünəndə ki, ürəyində bu dəmlər bir eşq bulağı qaynayır, aşib-daşır, düşünəndə ki, qonşularının oğlu Mənsur günlərin bir günü, qəfildən onun bu eşqinə susayacaq, ciyərləri cayır-cayır yanacaq və o zaman Lilparı həmin lilpar bitkisi kimi götürüb bu eşqin sularından doyunca içəcək, Lilpar sevincindən bilmirdi neyləsin.

İllərin qonşusu idilər. Necə olmuşdu ki, adamayovuşmaz Mənsur bu cür gözəl qarmon çaldığını hamidan gizlətməşdi?! Axi bu uzun illər ərzində bircə dəfə də onların evindən musiqi səsi, qarmon səsi eşidilməmişdi. Hər necə isə, hər şey Lilparın könlüncə idi. Mənsurginin evinin açıq pəncərəsindən bayırə axıb gələn ecazkar musiqi səsinin sehrli axınına düşüb, bir Allah bilir dönyanın harasınasa axıb gedən Lilpar, sanki bir ana laylasına yatırmış kimi yatır, gözlərini yumur, ayılmaq istəmirdi.

Qonşunun evinin açıq pəncərəsindəki nazik tül pərdədən içəri aydın görünməsə də orda oturub böyük həvəslə qarmon çalan adamin Mənsur olduğuna Lilparın heç şübhəsi yox idi. Musiqini dinlədikcə ürəyi çırpındı. Gözlərini yummuşdu. Sanki onun öz ürəyi bir qarmona dönmüşdü. Ağ-qara dilləri vardi və Mənsurun odlu barmaqları öz qarmonunun yox, onun qarmona dönmüş ürəyinin, körük kimi yanan, enib-qalxan sinəsinin üstündə gəzişirdi. Mənsur qarmonu yox, onun ürəyini çalır, dilləndirirdi, Lilparı ayrı bir gözəl dünyaya aparırdı.

Lilparın odlu, parlaq gözləri Mənsurginin pəncərəsinə zillənib qalmışdı. Kaş Mənsur bircə dəfə pəncərədən baxıb onu görəydi. Görəydi və onun ürəyindən gözlərinən qalxıb bütün bədənini saran, yandıran alov dilimlərinin şahidi olaydı!.. Yox, Mənsurun nəinki pəncərədən baxmaq, heç bayırə çıxməq fikri də yox idi, deyəsən! Eybi yox, çıxmasın, Lilpara baxmasın, amma qarmon çalmaqdə davam etsin. Kəsilməsin bu sevgi dolu musiqi səsi.

Xəlvətdə ağlayırdı Lilpar. Sevirdi Mənsuru. Mənsurun barmaqları gecə-gündüz onun ürəyinin tellərində, ağ-qara dillərində gəzişir, Lilparın ürəyindəki eşq nəgməsini çalır. Dünya gözəl idi, həyat doyulmaz idi...

Özünü Mənsura necə göstərsin? Necə desin ki, ay Mənsur, mən səni sevirəm! Axi ölürem, səndən ötrü. Çaldığın qarmondan, sehrli barmaqlarından, musiqilərindən ötrü ruhum, canım göynəyir! Yoxa çıxıb rahatlığım, dincliym!

Bir gün qarşılaşdır Mənsurla. Mənsur ona donuq-donuq və bir az da soyuq-soyuq baxıb, dilucu salam verərək keçdi. O isə məhəbbətlə gülümsəyirdi. Ürəyindəki odun-ocağın çınlıları gözlərindən ətrafa sıçrayırdı. İstəyirdi, bu çınlılardan biri, bir neçəsi sıçrayıb düşsün Mənsurun ürəyinə. Mənsur isə yaş odun kimi idi. Ürəyinə düşən çıraqı, od bir andaca çizildiyib sönürdü. Lilpar yana-yana düşünürdü: "Yəni bu adam, doğrudanmı o cür gözəl qarmonçalan Mənsurdur?! Yəni bunun zərrəcə hissəyyatı yoxmu? Bu qədər də kütlük, soyuqluq olarmı adamda?!.. Eybi yox! Bir gün oduma elə yanarsan ki, el-aləm yiğilsa, səni bu oddan xilas edə bilməz!.."

Bir gün, doğrudan da, Mənsur ayılan kimi oldu. Elə bil gecə yatandamı, səhər oyanandamı gözlərinin qabağına baxışlarından od yağan bir cüt göz gəldi. Aylan kimi oldu. Deyəsən, içində nəsə qaynar bir hiss doğuldu, bütün bədənini gəzib-dolaşdı. Lilparın gözlərini, üzündəki, dodaqlarındaki sirli təbəssümü xatırladı. O gündən də Lilparı hər cür bəhanələrlə təkrar-təkrar və yaxından görməyə can atdı. Hamidan xəlvət bir neçə dəfə qısamüddəti görüşləri oldu. Bir-birini sevdiklərini bildirdilər və evlənməyə qərar verdilər. Hər şey elə sürətlə baş verdi ki...

Mənsurun elçiləri gələndə aləm dəydi bir-birinə. Lilparın anası heç cür razılıq vermək istəmir, "Onlar bizim tayımız deyil. Sonra peşman olacaqsan!" – deyirdi. Atası susurdu. Sonda Lilpar qalib gəldi. Lilpar sevirdi, sevinirdi. Toy gününü çox intizarla gözləyirdi. Bəzən ona elə gəlirdi, o, Mənsura yox, onun çaldığı qarmona ərə gedir. Mənsur onun gözlərində adamdan çox qarmona, adama oxşayan, yeriyən, danışan, gülən, ağlayan musiqiyə bənzəyirdi. Bir sözlə, Mənsur onuncun sehr idi, ovsun idi və o qədər çoxmənalı idi ki...

Toyları oldu. Lilpar çox uzağa yox, yaxın qonşularının evinə gəlin köcdü. Günlər keçdi kçə Mənsurun necə küt, necə hissiyyatsız, qaba bir adam olduğunu şahidi olurdu. Amma hələ inamını itirməmişdi. Qarmonla, musiqiyə bağlı Mənsura nəsə demək istəsə də, utanır, cəsarət etmirdi. Gözləri isə xəlvət-xəlvət evin, otağın künc-bucağında, şifonerin içində, üstündə, çox yerdə həmin qarmonu arayırdı. Yox idi. Sanki belə bir şey olmamışdı bu evdə. Elə bil evin, otağın hər yanı tozlanmışdı. Bütün künc-bucaqdan hörümçək toru sallanırmış kimi görünürdü gözlərinə. Hərdən Mənsurun özü də qara, iri bir hörümçəyə dönüb, elə bil onu dörd tərəfdən sariyır, toruna salıb boğmağa çalışırdı. Boğulurdu, darıxırıldı. O sehrli qarmonu görmək, səsini eşitmək istəyirdi. İçindəki sevgi hələ də o qarmona olan ümid hesabına yaşamaqdaydı. Günlər, aylar ötsə də, Mənsur nə qarmonu üzə çıxarı, nə onun sevdiyi musiqiləri səsləndirirdi. Deyəsən, heç belə bir həvəsi də yox idi. Bəlkə, Lilpar öz gəlişi, sevgisiylə ona unutdurmuşdu o qarmonu da, musiqini də?! Bəlkə, həqiqətən Mənsurdan ötrü qarmon da, ən gözəl musiqi də indi Lilpar idi?! Bu cür düşüncələr Lilpari xilas edirdi, üzüntüdən, ümidsizlikdən. Özünə güvəni artır, Mənsurun onu çox sevdiyinə özünü inandırmağa çalışırdı.

Bir gün evdə ikisi idi. Lilpar mehribanlıqla divanda əyləşmiş Mənsura yaxınlaşıb qollarını onun boynuna doladı və qıl-qılı bir səslə dedi:

-Mənsur, qarmonu neyləmisən?.. İkimizik, bəlkə, bir hava çalasan, dinləyək?!

Mənsur yerindən dik atıldı. Gözləri bərəldi. Sifətinin cizgiləri bir anda dəyişdi. Kobudcasına dedi:

-Nə qarmon, aaaz?! Başın xarab oluub?

-Necə yəni nə qarmon?.. Biz evlənməmiş-dən öncə necə gözəl çalırdın?! Hər gün açıq pəncərənizdən bayıra axıb gələn musiqi səsi adamın ağılını başından alırdı. Elə gözəl çalırdın, utanmasaydım, adamı qınayan olmasaydı, qaçıb gələr, boynuna sarılar, üzündən, barmaqlarından öpərdim!

-Azzz, sən nə çərənləyirsən? Nə qarmon, nə musiqi, nə qarmon çalmaq?.. Allah sənə ağıl versin, ağıll!.. Dəli əlində qalmışam eee!.. Ay külbaş, o qarmon çalan mən deyildim eee, xalam oğlu idi. Bir neçə günlüyü Gəncədən bizə qonaq gəlmışdi. Qarmonunu da özüylə gətirmişdi. Gecə-gündüz qarmon çalırdı... Yox, bilməmişdik, işimizi-gücmüzü atıb, bir taxtabaşdan ötrü gecə-gündüz qarmon çalacaq-mışıq!.. Bəlkə, sən də müğənnilik edəsən, gedib toylarda çalıb-oxuyaq, pul qazanaq?!

Lilpar heç bir söz demədən üzünü çevirdi. Çox sakitcə gözlərindən axıb tökülen göz yaşlarını gizlətməyə çalışdı. Ehtiyatla pəncərəyə doğru getdi. Həmin pəncərə ki, bahar vaxtı həmişə açıq olurdu və həmin qarmonda çalınan "Olma-z-olma-z" xalq mahnisinin xoş sədaları burdan bayıra axıb gedirdi. Bayırda qış havası olmasına baxmayaraq, pəncərəni açdı. İçi od tutub yanındı. Üzünə dəyən soyuq hava ona bir az toxraqlıq verdi. Bu dəfə bayırdan, həm də çox uzaqlardan bir musiqi səsi süzülüb gəlirdi. Bu səs onun öz ürəyinin səsi idi. Ürəyi yenə qarmon kimi səslənirdi. Kimsə çalırdı onun ürəyini. Hər halda Mənsurun barmaqları deyildi. Lilparın ürəyinin suları coşan dalgalara bənzəyirdi. Onun ürəyinin dillərində gəzişən hər kimsə bu sularda yırğalanan qayıq kimi idi. Lilparın ürəyi oxuyurdu:

Sahil sakit, çəkilibdir ayaqlar,
Coşan dalğa qayaları qucaqlar,
Deyəndə ki gəl, qayıqla üzək, yar,
Çatıb qara qaşlarını, nədən sən
Olma-z-olma-z, olma-z-olma-z, deyirsən?!

AĞASƏFA: “MƏN QATAR DAN QALAN DURNAYAM”

- Xoş gördük, Ağasəfa müəllim. Düzü, yaşıdagınız kəndə gələcəkdir... Qarabulağa... 11 kilometr piyada yol getsəm də, gələcəkdir, amma qəfil Bakıda - “Azərbaycan” nəşriyyatının qarşısında görüşdük. Necəsiniz? Haralardasınız? Niyə görünmürsünüz?

- Xoş gördük. Əvvəla, ədəbi mühit mənim üçün yeniyetməlik dövründən başlayır. Pionerlər Sarayı Axundov kitabxanası ilə Yaziçilar Birliyinin arasında bir həyətdə yerləşirdi. Mən beşinci sinifdən ora gedib-gəlirdim. Bizim rəhbərimiz də mərhum yazıçı Əlfəi Qasımov idi. İlk dəfə Nəbi Xəzrini, İslam Səfərlini orda görmüşəm. Bülbül orda bizim alnımızdan öpüb. Bülbülün bir sözü mənim yadımdan çıxmır. Üstündən 60 ildən çox vaxt keçib. O deyirdi ki, Azərbaycan dili gündən-günə incələşir. Sözlər qalın saitlərdən incə saitlərə keçir. Misallar çəkirdi: kadar, qədər...

O uzaq illərlə bağlı o qədər xatirələr var ki: Nəbi Xəzrinin bir sözü yadımdadı. Deyirdi, yazdığını şeiri yaz, qoy kənara, 15 gün ona yaxınlaşma, sonra elə bax ki, elə bil başqası yazıb, özün də şeirə qiymət ver. İndiyəcən onun məsləhətinə əməl edirəm. Belə adamlar qalıb yadımda. Uşaqlıq dövründə mən Mikayıll Müşfiqin “Küləklər” şeirini Əlfəi Qasımovun dilindən eşitmışəm. Əlfəi Qasımov o şeiri elə oxudu ki, heç kəs onu elə deməyib, heç bir aktyor da onu elə ifa etməyib. Mən ömrüm boyu fəhlə işləmişəm. İndi də fiziki işlə məşğul oluram. Haqqımda ilk uğurlu yolu Nəbi Xəzri yazıb. Mən kənddə 20 il müəllim işlədim. “Kirpi” jurnalında işlədiyim vaxtda həm nəşriyyatda, həm də neft buruqlarında işlədim. Nəbi Xəzri “Ədəbiyyat qəzeti”ndə mənə uğurlu yol yazdı. O vaxtlar ədəbi orqanlarda bir şeir çap olunanda böyük marağa səbəb olurdu. “Ədəbiyyat qəzeti” üçüncü

günülər çıxırdı. O qəzeti Yaziçilar Birliyinin elan guşəsindən asırdılar. Yuxudan gec ayılsan, qəzeti tapa bilməzdin. Gəlib Yaziçilar İttifaqında oxuyardıq. Ədəbi gənclik diqqətdə idi. Bir dəfə cavanlar imza topladılar - bu işdə Əkrəm Əylislinin xüsusi xidməti oldu - sonra Yazıçılara qurultayında dövlət rəhbərinə müraciət etdilər ki, çap oluna bilmirik.

Ondan sonra “Ulduz” jurnalı çap olunmağa başladı. Mən orda ilk dövrlərdən vaxtaşırı çap olundum. Mənimcün “Ulduz” ən doğma jurnalıdır. Ələkbər Salahzadə redaktor olan vaxtlarda daha çox çap olunurdum. Həm həmyaşid idik, həm də bir-birimizi anlayırdıq. Ələkbər Salahzadə, Adil Mirseyid, Allahverdi Məmmədli orda işləyirdilər. “Ulduz” bu gün də maraqlıdı, oxunaqlıdı. Hər redaktor dəyişəndə jurnalın nəfəsi dəyişir.

- Siz niyə o mühitdən uzaqlaşdırınız?

– Düzdü, bu sualı öz-özümə verirəm. Niyə kəndə qayıtdım? Görünür, qanım ora bağlıdı. Mən 40 il şəhərdə yaşamışam. 9 yaşında gəlmışəm Bakıya. Müharibədən sonra məktəbdə bir müəllim qalmışdı, bir mən. Atam məni şəhərə qoymurdu. Anam məni gizlicə şəhərə gələn bir nəfərə qoşdu, gəldim şəhərdə yaşayın dayılarımın, bibilərimin yanına. 17 nömrəli məktəbdə oxudum, ali məktəbi bitirdim. “Ədəbiyyat qəzeti”ndə, “Azərbaycan qadını” jurnalında, “Yazıcı” nəşriyyatında, “Kirpi” jurnalında işlədim. Mənə mətbuatın qurdum deyirdilər. Qərara gəldim ki, kəndə qayıdım.

- Niyə?

– Vəziyyət dəyişdi. Gördüm, bigənəlik var. Ev aldım. Sonra uşaqlarım işsiz olduğuna görə satdım. Həmişə uşaqların üstündə əsmişəm. Cox az-az gəlirəm Bakıya. Kənd havası heç vaxt beynimdən çıxmır. Yaxşı ki, getmişəm, yoxsa sümüklərim çürüyərdi. Bir də ədəbi mühitə hərdən kənardan baxmaq lazımdı.

- Elə mən də onu soruşuram. Kənardan ədəbi mühit necə görünür?

– Onlara yaxın olursan, deyirsən, bunların hamisini tanıyıram. Nə yazır, nə pozur. Amma kənardan başqa cür görünür.

- “Ulduz”u oxuyursunuzmu?

– Qızım bütün ədəbi orqanları şəhərdə alıb yiğir, şəhərə gələndə gəlib götürürəm. Abunə olmuşam, amma baxıram biri gəlir, biri gəlmir. İndi ədəbiyyata axın çoxdu. O vaxtlar bir şairin 15 şeiri birdən çap olunmurdu. İstər Xalq şairi Qabil olsun, istərsə də Ağasəfa. Heç fərq qoymurdu. İndi hər kəs çap olunur, çalışıram ki, hamını oxuyam.

- O dövrün Ağasəfası bu gün varmı?

– Əlbəttə. Hətta o dövrün gəncliyindən bədii deyim baxımından daha da mükəmməlləri var. Ramiz Qusarçaylı gözəl şairdi. Aybəniz Əliyarın “Azərbaycan” jurnalından şeirlərini oxudum. Ramiz Qusarçaylıya zəng elədim. Kitabını əldə edib oxudum. Amma əyalətdə yazüb-yaradanlar çox vaxt diqqətdən kənar qalırlar. Mərkəzdə üz üzdən utanır. Adam bəzən küsür. Göndərirsən, gözləyirsən... Yetərincə çap olunmuşam. 20-dən çox kitabım çıxıb. Bir o qədər tərcümələrim

çıxıb. 77 yaşım var, küsürəm hərdən. Satıralar yazıram. Küsürəm, hərdən üç-beş şeiri bir qəzet, jurnal çap edəndə təzədən dirilirəm. Çap olunmaq adama qüvvət verir.

- Adətən, deyirlər, ustadım olub. Bəs sizin ustadınız kim olub?

– Mənim ustadım Nəbi Xəzri olub. Düzdür, şəxsiyyət kimi adamı çox yaxına buraxmırı. Amma adama elə yaxşılıq edirdi, adamın özü bilmirdi. Qabil xoşxasiyyət idi, zarafatçı idi. Amma şeiri asan bəyənmirdi. Hərdən də adamin qolundan tutub qonaq aparardı. Onlar böyük sənətkar idi. Rəsul Rza ədəbiyyata münasibətdə üzgörənlik etmirdi. Rəsul Rza, Süleyman Rüstəm, Qabil, Nəbi Xəzri istədada heç vaxt kənardan baxmayıblar. Mən təəssüf edirəm, bəzən Adil Babayevin adı az çəkilir.

Bu il Nəsimi ilidi. Mən nəşriyyatda işləyəndə Nizami Gəncəvinin kitabının redaktoru olmuşam. O zaman klassiklərin kitablarının redaktorluğunu mənə verirdilər. Onda baş redaktor Əliağa Kürçaylı idi. Mən xoşbəxt idim ki, o zamanlar bir çox alimlərlə görüşmüştüm. Elmi redaktorlar vardı. Ziya Bünyadov, Məmmədağa Sultanov, Həmid Məmmədzadə elə səbirli, elə təmkinli insanlar idi. Mən onlardan ədəb-ərkan öyrənmişəm. Süleyman Rüstəmzadə vardı, cavan tərcüməçi idi. Öz puluna Seyid Əzim Şirvaninin kitabı tərtib etmişdi. Əzizağa Məmmədov Həbibini Türkiyədən köçürüb, gətirib çap etdirmişdi.

- Bu qədər xidmətiniz olub. Əməyiniz qiymətləndirilibmi?

– Mənim mükafatım “çox sağ ol” olub, mənim mükafatım Qabil müəllimlə dost olmağım olub. Günlərin birində Əzizağa Cümşüdülü ilə bir yerdə idik. Oğlum olmuşdu. Hələ adını qoymamışdıq. Qabil müəllim dedi: “Mən olmuşəm, oğlun adsız qalsın? Adımı verdim oğluna”. Elə ərklə dedi ki bu sözü.. Oğlum Qabil müəllimdən bir az sonra rəhmətə getdi. Evinin qabağında dədə-babadan qiblə daşı var. Hər səhər durub sağ-salamat dağlara baxa-baxa şükür edirəm. Dostlarımın çoxu rəhmətə gedib. Şair Abbasığa ilə dost olmuşam. Rəhmətlik Davud Nəsib həmişə bizə gedib-gələrdi. Mən qatardan qalan durnayam...

- İndi Bakıdan gəlib sizə baş çəkənlər varmı?

- Əvvəllər Cabir Novruz, Əlabbas Qədirov gəlirdi. Məmməd Aslan, Əjdər Ol dəfələrlə gəliblər. Zərif ruhlu şair, xeyirxah insan Ofelya Babayeva, Xatirə Fərəcli gəlib mənə baş çəkiblər.

- Kəndiniz uzaqdı?

- Müşfiq ocağı var, 11 kilometr kənddən uzaqdı. Allah heç kəsə qismət eləməsin o yolu. Mən həmişə piyada gedib-gəlmışəm... Maşın yolu yoxdu.

- Şeirlə yanaşı, nəsr kitabınız da var, hətta tərcümələriniz də...

- "Üzü divara" adlı nəsr, "Dözüm" adlı şeir, lirik poemalar kitablarım var. Ofelya Babayeva iki kitabımı çap etdirib. Sağ olsun. "Üzümü dərdə söykədim" oğlumun xatirəsinə yazdığını kitabı Qəşəm İsbəyli çap etdirib. Tariyel Ümid tez-tez baş çəkir mənə. O, Cənubi Azərbaycandan bir yaşında gəlib bura. Düz 70 ildir.

Coxlu tərcümələrim var. Sandor Petöfini neçə ildir çap etdirə bilmirəm.

- Sizin "İt"lə söhbətiniz də var. O itin aqibəti necə oldu?

- Hə. O it indi qocalıb. Yenə də mal-qaraya hayan olur. Üstəlik inək, qoyun da saxlayıram. Südü, qatığı mükafatımdı.

- Ən çox yadınızda qalan şeir varmı?

Köhnə tanışlara tanış gəlmirəm,
Baxırlar, süzürlər çəpinə məni.
Kiçildib, nazildib taleyin əli,
Döndərib bir kibrit çöpünə məni.

Sanıram bir kibrit qutusundayam,
Bir ocaq qalayan, bir siqar çəkən
Götürüb qoyacaq cibinə məni.
Tabutum bir kibrit qutusu boyda.

Bilmirəm hansı gün, neçənci ayda
Bir daşın dibinə gömərlər məni...

- Bakıya gec-gec gəlirsiniz. Gələndə kimlərlə görüşüsünüz?

- Bakıda mənim döyəcəyim qapı yoxdu. Yiğdilar Bakıdan köhnə tramvayları. Köhnə Bakı da maraqlı idi, təzə Bakı da gözəldir. Kənddə

yaşayan bir uşaq gəlib çıxır göydələnə. Göydələnlərdən baxan uşaqlara mənim yazıığım gəlir. İnsan gərək torpaqdan uzaqlaşmasın. Dünya belədir. Şəhərlər insanları udur. Adil Mirseyidin özü gərək şəhərdə yaşamayıdy. Şəhər sıxıdı onu.

- Sənətin ağsaqqalı kimi "Ulduz"a nə tövsiyə edərdiniz, bugünkü gənclərə nə arzulayardınız?

- Baş redaktordan tutmuş, işçilərə qədər hamısı mənə doğmadı. Məhsulları az olsun, amma saf olsun. Hər əməkdaşın özü bir müəllifdi, çoxu yazıçı, şairdi. "Ulduz"un məramı həmişə yaxşı olub. Bayraqı heç vaxt əyilməyiib. Hətta yaşı nəslin qabağında bayraqı ərkələ tutublar. Yaxşı yazsınlar ki, yaşı nəsil baxıb sevinsin. Adətən, ata sevinir, oğlum var, mən gedəcəm, çıraqımı yandıracaq. Gənc nəsil də ümidi ləri belə doğrultsun. Lovğalanmasınlar. Yaradıcı insanların gərək məişət qayğıları az olsun. Məişət qayğıları yaradıcı insanları üzür, sindirir. Əli qələm tutan Vətəni sevməlidir. Milli yaralarımız unudulmasın. Mən o mövzuya toxunanda bərkdən danışa bilmirəm, əzab çəkirəm. Təki Ağasəfaya qismət olsun o günləri görmək.

- 77 yaşlı Ağasəfa keçmişdəki Ağasəfa ilə rastlaştı, ona nə deyərdi?

- Dişimin dibindən çıxanı deyərəm. O qədər səhvələr var ki. O qədər boş vaxtlar ötürmüşəm. Cavanlıqdan adama yaxşı dostlar, bir də bir-iki yaxşı söz demisənsə, o qalır. 70 yaşımı kənddə ağacın dibində keçirmişəm. Hay-küy xoşlamıram. O qədər çap olunası kitablarım var. Heç vaxt yazı stolum olmayıib. Ağacın dibi, yol, iz... nə bilim. Son illər ədəbi orqanları mütəmadi izləyirəm. "525-ci qəzet"i də oxuyuram. Arzu edirəm ki, əyalətdə yaşayan yazarları unutmayasınız. Var olun ki, unutmursunuz.

- Siz var olun, Ağasəfa müəllim. 80 illiyinizdə kəndinizə gələcəyik, inşallah. Arzu edirik, yollarınız düzəlsin.

- Amin! Siz gəlməkdə olun...

*Söhbətləşdi:
Fərqañə MEHDİYEVA*

FURQAN

YIXILMAĞI SEVİRDİM

Yaşamaq yayda asan olur, qışda çetin.

Bağışlayın ki, "yaşamaq" deyirəm buna.

İyirmi il əvvəl heç kimin yuxusuna da girməzdi ki, mən bu vəziyyətə düşəcəm. Əslində quyumu özüm qazdım. Günahlarımın cəzasını çəkirəm indi. Deyəsən, ömrümün sonunacan da bu əzablarla yaşayacam, çünki heç bir ümidi yoxdu. Dedim axı, öz quyumu özüm qazmışam. Adamın özünə elədiyi pisliyi ən qatı düşmən də edə bilməz.

Mənə bir deyən lazımlı idi ki, ay bədbəxt, qumar nəyinə gərəkdi?! Heç kəs demədi. Dostlarım da.

Gül kimi ailən olsun, uşaqların olsun, işin, evin, maşının olsun, sonra qoşul gic dostlarına, qumar oyna ki, mən iş bilirəm...

Ala, bu da sənə iş. Başına dəysin dostların da, işin də.

Maşını uduz, evi uduz, kirayələrdə sürün, siqaretə başla, içkiyə qurşan.

Sonra işdən qovsunlar.

Sonra ailən dağlışın.

Kirayədən də qovsunlar.

Nə tez oldu bütün bunlar?! Axı bir dəqiqə əvvəl gül kimi ailəmvardı, uşaqlarım, evim, işim, maşınınvardı. Xoşbəxtliyimvardı. Nəyim çatış-

mirdi axı, nəyim çatışmirdi? Başımın qapazı çatışmirdi. Təpəmin külü çatışmirdi, həə. Külü qoydular təpəmə.

Bəlkə də, indi baba olmuşam, bəlkə də, indi nəvələrim bağçaya, məktəbə gedirlər. Görəsən, nəvələrim kiməsə "baba" deyə bilirlər? Görəsən, heç soruşurlarmı babam hanı? Əkiz oğlanlarım məni xatırlayırlarmı?

- Ata, ana, mənim babam hanı?

- Ölüb!

Doğrudan e, bəlkə, ölmüşəm?!

Görəsən, indi Gülnurun yadına düşürəmmi?!

- Nənə, ay nənə, bütün uşaqların babası var, bəs mənim babam niyə yoxdu?

- Ölüb, ay bala, ölüm sənin baban.

Kaş elə ölüydəm.

Quşbeyin olmaqdansa ölsəydim, yaxşı olardı.

İllərlə "dost" deyib bağrıma basdıqlarım çəkdilər məni qumara, siqareti də onlar verdilər mənə, içkini də onlar içirdilər. Qumarda uduzduğum maşında az gəzməmişdilər, qumarda uduzduğum evdə az yeyib-içməmişdilər. Burunlarından gəlsin. Bəlkə də, gəlib, nə bilim, çox-dandı görmürəm heç kəsi. O itən itdilər.

Necə idi o misra?

"Dost sözü hecaya bölünməz, qalar..."

Ömrümü böldülər mənim. Həyatım çilik-çilik oldu. Nə olsun ki, "dost" sözü hecaya bölünmür?!

Düşdüm didərgin. O küçə sənin, bu küçə mənim. O park sənin, bu park mənim. O skamyə sənin, bu skamyə mənim.

Bir də onda ayıldım ki, saqqalım möhkəm qaşınır. Öyrəşməmişdim saqqal saxlamağa, çox tez öyrəşdim. Məcburiyyət.

Öyrəndim ki, insanların nifrətini qazanmaq sevgisini qazanmaqdan qat-qat asandı. Çox tez öyrəndim.

Sonra hiss elədim ki, itirdiyim şeylərin içində ən qiymətlisi insan hənirtisidi, insan istiliyidi. Ev yox, maşın yox. İstilik, nəvaziş, səmimiyyət.

Uşaqların "ata" deməyi.

Gülnurun "çayın soyuyur" deməyi.

Qonşuların "Sabir müəllim, necəsiz?" deməyi.

Sabir müəllim e, a kişi, Sabir müəllim.

İndi kiməm?! Ölü!

- Ata, ana, mənim babam hanı?

- Ölüb!

Nə olaydı, çox istəmirəm, beşcə dəqiqə İlqarla Vüqar yanında olaydılar, başlarını sıgal-

layaydım, kürəyimə çıxayırlar, ya da əlimdən tutayırlar.

Çox şey istəmirəm ki...

Amma çox şey xatırlayıram. Xatırələr əzab verir. Əslində bu dəqiqə mənə hər şey əzab verir.

Ən çox əzab verən isə insan hənirtisinin olmamasıdır.

Keçən qışın qar yağan günlərinin birində bir şey keşf etdim. Kəşflərim də başıma dəysin.

Metrodan çıxanda sürüşüb yixildim. Özü də pis yixildim, az qala başım pilləkənin tininə dəyəcəkdi. Kaş dəyəydi, ölüm gedəydim. Amma dəymədi.

Metroya düşən bir oğlanla bir qız - yəqin ki, sevgiliyidilər - yixılmağımı görüb "vay, vaaay" elədilər, əllərimdən tutub ayağa qaldırdılar.

- Day-day, yaxşısız? - dedilər.

Yixılmağın şokundan ayılmamış ikinci şok idi bu. Neçə ildi nəvaziş görmürdüm deyə, qərib-sədim.

Cavab verə bilmədim, ikinci dəfə soruşdu qız:

- Day-day, heç nə olmadı ki?

- Yox, yox, qızım, yaxşıyam.

- Day-day, əzilən, ağrıyan yeriniz yoxdu ki? - bu dəfə oğlan soruşdu.

- Yox, oğlum, çox sağ ol, yaxşıyam.

Oğlum?! Nə dedim mən?! Oğlum?! Bəlkə, elə, doğrudan, mənim oğlum idi bu?!

Sağollaşıb getdilər. Gedəndə "ehtiyatlı olun" dedi oğlan. "Sağ olun, day-day" dedi qız.

Baxa-baxa qaldım. Kaş getməyəyidilər. Bir az da sorğu-sual tutayırlar məni. Soruşaydilar ki, day-day, niyə üst-başınız bu gündədi? Day-day, harda qalırsız? Day-day, ailəniz varmı? Nə olardı ki, soruşaydilar? Mən də bir az danışaydım, dərdləşəydim, iyirmi ildi düz-əməlli heç kəslə dərdləşməmişəm axı... Dərdləşmək necə olur, unutmuşam.

Amma sağollaşıb getdilər. Düşdülər metroya. Mən yağan qara baxa-baxa qaldım.

Qəribədi ki, o cür yixılmağın qarşısında heç bir yerim ağrımızdı. Hətta yixılmaqdan xoşum gəlmişdi. Çünkü bir insan istiliyi hiss eləmişdim illər sonra.

Niyə bunu uzun illər ərzində düşünməmişəm?!

Yixılmaq!

Həə, əlbəttə ki, yixılmaq lazımdı, bol-bol yixılmaq.

Sonra nə oldu, bilirsiz?!

Şəhərin müxtəlif yerlərində yixilmağa başladım. Metro çıxışlarında, avtobus dayanaqlarında, bazarlarda, məhəllələrdə – kefim istəyən hər yerdə.

Çox əziyyət də çəkmirdim heç. Guya ayağım harasa ilişirdi və tırtap sərilirdim yerə. Elə gözəl alındırı ki...

Tapp... Getdim ee...

“Ay Allah!” – deyib qışqırırdı kimsə.

Tapp! Bir də!

Tapp! Yenə!

“Kömək eləyin, kişi yixildi!”

Vərdiş etmişdim, yoxsa nə idisə, haramınsa əziləcəyindən qorxmurdum. Onsuz da ömrümü sərmişəm ayaqlar altına, qolum-qıçım əzilsə, nə olacaqdı guya?!

Xoşuma gəldirdi yixilmaq, yixilandan sonra tanımadiğim adamların qollarımdan tutub məni ayağa qaldırmağı, sorğu-sual etmələri və bunun kimi şeylər...

Hər dəfə ayrı-ayrı insanlarla ünsiyyətdə olmaq və bu ünsiyyətin mənə verdiyi enerji o qədər doğma, o qədər həlim idi ki, yixıldıqca yixilmaq istəyirdim.

Tapp...

Yenə iki cavan oğlan qaça-qaça gəldi, kömək elədilər, ayağa qalxdı. Deyəsən, bir az da yazıqları gəldi mənə, şalvarımı, pencəyimi cirpdılar, kefimi soruştular.

“Yaxşıyam, oğlum, yaxşıyam” dedim, “yəqin, təzyiqim düşüb”.

“Eviniz hardadı, əmi? Deyin, getməyə kömək edək.”

“Yox, oğlum, çox sağ ol, özüm gedərəm”.

“Oğlum” demək necə gözəl təsir edir mənə, İlahi!

Bir də axı necə deyim ki, evim yoxdu, yurdusuz-yuvasızam?!

Hər gün ən azından iki-üç dəfə yixilirdim və artıq şəhərin yerlərini “orda yixıldıqda kimlərlə necə söhbət etmişəm” şəklində yadımda saxlayırdım. İlk dəfə gördüyüüm adamlarla bir neçə cümlə söhbətləşmək mənə qəribə bir müsbət enerji verirdi və hər dəfə yixilib ayağa duranda sanki yenidən doğulurdum, yaxud yenidən iyirmi il əvvəldəki Sabir müəllim olurdum.

İyirmi il əvvəl yixilmişdim. İndi də yixila yixila xoşbəxtliyimi bərpa edirdim, az olsa belə.

Bu gün də metro çıxışlarının birindən çıxanda guya ayağım ilişdi, sərildim yerə.

Kiminsə gəlməyini gözləyirdim ki, səs eşitdim:

– Dur, rədd ol, ə, alkaşın biri alkaş, cəhənnəm ol burdan, xatanı bizdən uzaq elə!

Heç nə olmamış kimi ayağa durub uzaqlaşdım. Bir az gedib geri çöndüm, oğlanın üzünə baxdım.

Köşkdə işləyən oğlan idi. Məni tanımışdı. Yəqin ki, yixiləğimi da bir neçə dəfə görmüşdü.

– Nə baxırsan, ə, üzümə, qoyun aptekə baxan kimi?

Tez uzaqlaşdım ordan.

İndi oturmuşam soyuq skamyanın üstündə. Aprel ayıdı, soyuqdu, titrəyirəm.

Öləcəyimi hiss edirəm. Bunlar son xəyallarım ola bilər.

Torpaq isti olur, yəqin.

Yaxşı e, bəs məni kim basdıracaq?!

QUQU

Adını babası qoyub. Amma keçən ilədək adından zəhləsi gedirdi. Ta şirkətdə müavin olanadək.

Babasının da adı Qorquddu. “Qoy adım yaşasın” deyib bir çoxu kimi, adını yapışdırıb ilk nəvəsinə. Elə bil adını siğortalayıb.

Adından ona görə zəhləsi getmirdi ki, babasının adı, köhnə addı, xeyr, qətiyyən. Ona görə zəhləsi gedirdi ki, onu adıyla yox, başqa cür çağırırdılar:

“Ququ!”

Əslində belə çağrılmazı on iki-on üç yaşınan vecinə olmayıb. Elə ona görə də bu ad onun üstündə kök atıb. On iki-on üç yaşına çatıb kişi olmağa başlayanda qəfildən ayılıb ki, bu cür çağrılmak yaxşı deyil. Əsəbiləşib, hirsənib, onu öz adıyla yox, qondarma adıyla çağrınlara qənim kəsilib.

Məsələn, özündən iki yaş balaca bacısı Güler onu çağrırib:

– Ququ!

Cavab verib:

– Zəhər!

Amma atası, anası, bibisi, əmisi, xalası, dayısı, başqa yaşılı qonum-qonşular “Ququ” deyib çağrırandə hay verməyib, “Qoy öz adımla çağrınsınlar” deyib. Özlüyündə “Ququ”yla mübarizə aparıb.

Bir dəfə də atası çağırıb:

- Ay Ququu!

Atasına hay verməyib. Atası iki dəfə, üç dəfə çağırıb, yenə səsini çıxarmayıb. Lap yaxına gəlib soruşub ki, bala, karsan, nədi, bayaqdan səni çağırmırammı? Niyə cavab vermirsən?

- Mən Ququ deyiləm, Qorqudam! - deyib.
Atası da onu mal kimi çırpıb.

Belə-belə orta məktəbi bitirib, universitetə girib. Nə qədər gizlətməyə çalışıb, amma orda da ləqəbini çox gizli saxlaya bilməyib. Həm qrup yoldaşları, həm bəzi müəllimlər onu elə çağırıblar:

"Ququ!"

Bəzən əsəbiləşəndə öz-özünə deyindiyi də olub:

"Ququ! Yox bir, quqquluqu!"

Amma öz dediyindən qorxub. Düşünüb ki, nə yaxşı, bu heç kəsin ağlına gəlməyib.

Üçüncü kursda oxuyan zaman bir mağazada işləməyə başlayanda onu "Ququ" çağırıran tələbə yoldaşlarından bəziləri başlayıblar "Qorqu" deməyə. Elə bil ki, ona şirinlik veriblər və həmin şirinlikdən bala-bala istifadə ediblər.

Çayxanalarda hesabların coxu Qorqudluq olub.

Sonra işdən qovulanda yenə Qorqu Ququya dönüb.

Əsgərlikdə soyadiyla çağırırlarmış. Bazar günlərinin birində ata-anası hərbi hissəyə gedəndə necə olubsa anası:

- Can, ay Ququ, nə kökə düşmüsən, ay bala?!
- deyib və bunu əsgər yoldaşlarından kimsə eşidib. O gündən "əsgər Ağacanov" yenə də dönüb olub Ququ.

Hətta böyük komandiri də kefi saz olanda elə çağırırmış.

Neyləsin yaziq?! Özünü öldürəsi deyil ki...

Əsgərlik də birtəhər başa çatıb. Sonra gəlib iş həyatı.

Altı ildi ki, işləyir. Birinci iki il maaşı çox az olub. Buna baxmayaraq, həmin iki ili və ondan sonra gələn üç ili ömrünün ən xoşbəxt illəri sayır. Ona görə ki, bu beş ildə onu iş yoldaşlarından heç kəs "Ququ" deyə çağırmayıb. Arada-bərədə yenə qohumlar deyib, amma onları eşitməməzliyə vurub.

Keçən ildən işlədiyi şirkətdə müdir müavinidi. İşləməyi müdirin xoşuna gəlibmiş.

Müdir müavini keçib keçməyinə, amma düşünür ki, xoşbəxt illər bitdi.

Çünki müdir də köhnə ləqəbindən xəbər tutub. Hardansa qulağına çatıb ki, Qorqud müəllimin ləqəbi Ququdu.

Əvvəl bir-iki dəfə dedi, gördü, gülümsəyir, düşündü ki, xoşuna gəlir. İndi daha adıyla çağırırmır, elə ancaq Ququ deyir. Təbii ki, ancaq ikisi olanda. O biri işçilərin yanında isə Qorqud müəllim.

Amma, deyəsən, işçilər də eşidiblər.

Çox istəyir ki, müdir onu "Ququ" deyib çağıranda desin:

- Zəhər! Ağrılı! Dəəerd!

Deyə bilmir. Bacısı Gülər deyil ki! Müdiridi bu. Bir də ki, desin də Ququ, deyəndə nə olur guya?!

Ququ! Elə də pis səslənmir əslində... Ququ!

GÜNORTA NAMAZININ FƏRZİ

Bu xəbəri alandan sonra əmim Qaçay və yoldaşı Bikə bibi nə hala düşüblər, təsəvvür etməkdə çətinlik çəkmədim. Xəbəri vermək də mənim üçün çox ağırdı.

Əmim oğlu Qədirin meyidini Rusiyadan kəndə özüm gətirmişdim. İşləmək üçün getdiyimiz yerdə başımıza min oyun gəlmişdi.

Gecə kəndə çatanda maşını saxladıb kəndin havasından ciyərdolusu uddum ki, özümü toparylım. Çünki əmim oğlunu mən tovlayıb aparmışdım, indi meyidini gətirirdim və dəqiq bilirdim ki, bu ölümədə günahkar məni görəcəklər. Baxmayaraq ki, hələ heç nə bilmirlər və yəqin, heç bilməyəcəklər.

Əmim oğlu bıçaqlanmışdı.

Özümdə hardan tapdim o gücү, bilmirəm, zəng vurub atama dedim ki, bəs hal-qəziyyə belədi. Atam telefonun o başında quruyub bir müddət heç nə deyə bilmədi və mən də əslində qorxuya düşüb özümü danladım ki, ay insafsız, altmış yaşında kişiyyə bu xəbəri belə birdən-birə deyərlərmi heç? Atam az sonra özünə gəlib hadisənin nə vaxt, necə olduğunu soruşdu. Hər şeyi danışdım və tapşırdım ki, bunları yavaş-yavaş əmimə desin. Mən də meyidi gətirirəm.

Qədirlə qardaş kimi olmuşuq. Mən də evin tək oğluydum, o da. Bir həyətdə böyümüşük...

Qaranlıq da olsa uzaqdan əmimgilin həyətindəki iri yas mağarını gördüm. Yazıq Qədir! Toy mağarını quracaqdıq axı...

Maşını yenə saxlatdirdim. Kövrəlmışdım, ağlamalıydım ki, yüngülləşim. Ağlaya bilməsəm də, beş dəqiqə səmaya baxıb bir az toxadım və cibimdən telefonu çıxarıb atama zəng vurdum.

- Biz kəndə çatdıq - dedim.

- Həə, gəlin, - atam ərəsiz-ərəsiz dilləndi. Cox güman ki, atam bu ölümə məni günahlandırdığı qədər özünü də günahlandırdı.

Maşın əmimgilin həyətinə girəndə atam əmimin, anam da Bikə bibinin yanında idi, diqqətimdən yayınmadı. Məlum məsələ idi ki, meyidi görən kimi ikisi də ağlayacaqdılar və həm atam, həm anam onlara ürək-dirək verəcəkdi. Bəs mənə münasibət necə olacaqdı?! Məni ən çox da elə bu düşündürdü.

Məni vecinə alan olmadı, heç mən də bundan artıq nəsə gözləmirdim. Bikə bibinin ağlaması ayağımı maşından yerə qoyan kimi başladı. Səsi batmışdı, bu vəziyyətdə onu da sezdim. Əlbəttə ki, çox ağladığındandı.

Atam da mənimlə heç düz-əməlli görüşmədi. Yəqin, əmim pis olmasın deyə.

Əmim, ümumiyyətlə, üzümə baxmadı və bunu da normal qarşıladım, çünki onun yeganə oğlunu işləmək üçün Rusiyaya getmək fikrinə mən gətirmişdim. Qədir yüz il qala özbaşına Rusiyaya getməzdi. Mənə güvənmişdi, inanmışdı və mən olmasaydım, o nəinki Rusiyaya, heç qonşu rayona da getməzdi.

Uzaq yol gəldiyimizdən həm ac idim, həm də dilim-dodağım qurumuşdu. İndi bu vəziyyətdə kimdən yemək, çay istəyəydim ki?!

Bikə bibinin səsi gah boğulurdu, gah durulurdu. Qaçay əmim gözlərini maşına dikmişdi. Əslində maşına yox, onun içindəki oğluna baxırdı. Qaçay əmi axırıncı dəfə Qədirə nə vaxt bu cür baxmışdı, bilmirəm. Bəlkə də, heç baxmamışdı.

Meyidi götürüb evə aparanda Bikə bibi özündən getdi. Ətrafindəki qadınlar, anam başda olmaqla, onun qollarından tutub evə apardılar. Qaranlıq olsa da, Qaçay əmimin gözlərindən düşən iki damcını gördüm. Atam Qaçay əmimdən beş yaşı böyük olduğuna görə, bəlkə də, Qaçay əmim atamdan utanırdı və özünü elə aparırkı ki, o iki damcı guya onun gözlərindən çıxmayıb.

O gecə bir stəkan ilıq çay içib necə yuxuya getdim, özüm də bilmədim. Aclığım birdən-birə yox olmuşdu və içdiyim bir stəkan çay ilıq olsa

da, ağızımı yandırmışdı, boğazımı circa-cira getmişdi.

Yuxudan iki dəfə diksinib ayıldım. Toy-yas qarışq bir məclisin içində başımı itirmişdim.

Səhər obaşdan oyanıb əl-üzümə su vurdum. Atam həyətdə fikirli-fikirli gəzinirdi. Hələ də gələndən bəri nəsə danışmamışdıq.

- Necəsən? - soruşdu.

- Yaxşı, - dedim mızıldana-mızıldana.

- Yaxşı ol... - dedi.

Vəssəlam, dialoqumuz bununla bitdi.

Evə çıxdım ki, mədəmə nəsə ötürüm. Anam mətbəxdə çay dəmləyirdi.

- Salam, ay ma! - dedimsə də anamın üzünə baxmağa ürək eləmədim.

- Əleyküm, - deyib susdu.

Başqa nə soruşum, nə danışım?! Belə vəziyyətdə nəsə danışmaq da olmur.

Yenə bir stəkan şirin çay içdim, bir tikə pendir-çörəyi güclə yeyib qıraqa çəkildim.

- Gəl ye, - dedi anam piçiltıyla, - arıqlayıb çöpə dönmüsən...

- Bəs elədi, doydum, - dedim və anam da razılaşdı...

...Dəfndə çox adam vardı, demək olar ki, bütün kənd kişiləri qəbiristanlıqdaydır. Qaçay əmi əsaya söykənib dayanmışdı, onu əsayla ilk dəfə gördüm.

Ağlamırdı.

Mən məzara torpaq atmağa ürək eləmədim, uzaqda dayandım. Dəqiqəbaşı Qaçay əminin gözünə görünüb yarasını qanada bilməzdim. Hətta bilirdim ki, bu dəqiqə hər kəs mənə nifrat edir.

Kaş bütün bunlar olmayıyadı. İndicə yuxudan ayılaydım və rahat nəfəs alıb deyəydim ki, "ilahi, nə yaxşı... sən demə, yuxuymış..."

Hardadı məndə o bəxt?!

...Bikə bibinin quru bədəni qalmışdı, özü yox kimi idi.

Atamın gözlərindəki peşmanlıq məni boğurdu. Ən çox atamın peşmanlığına pis olurdum. Bəlkə, Qədirlə birgə mən də ölsəydim, atam bu qədər peşmanlıq çəkməzdi. İndiki vəziyyətdə mənim varlığım, sağ qalmağım Qədirin yoxluğunundan daha ağır, daha məşəqqətli idi ki, atam buna düzürdü.

Özümə yer tapa bilmirdim. Harda durmamışam ki, heç kimin gözünə görünməyim?! Samovar qaynadan Əliş dayıya dedim ki, sən samovar

qaynatmağı ver mənə, başqa iş gör. Bircə kəlmə “olmaz” dedi. Başqa vaxt olsayıdı, Əliş dayı razılaşardı, indi o da mənə artıq adam kimi baxırdı.

Axşamtərəfi şidirgī yağış başladı. Yayın ortasında birdən-birə bu yağış nə deməkdi ki?

...İllər öncə bir dəfə mən mal nobatında olanda qəfil yağış başlamışdı və onda Qədir mənə çətir gətirmişdi. Amma tələsdiyindən güllü qız çətiri gətirmişdi deyə, onu acılamışdım...

Heç çətir yeridi?!

Yağış tez kəsdi. Həyətdə adam azalandı Qaçay əmimin səsi elektrik kimi vurdu məni:

- A bala, gəl bir çay iç sən də. Əldən düşdün.

Ətrafıma baxdım. Dəqiqləşdirmək istədim ki, doğrudan da, mənə deyirmi?!

Mənə deyirdi.

Özümü evimizə nətər çatdırduğımı bilmədim. Onsuz da evlərimiz, demək olar ki, bitişikdi. Həyətlərimizi bir qapı ayırır.

Çarpayıla üzüqoylu sərilib hönkürdüm və tez də kiridim. Mənim ağlamağım da bayaqkı yağış kimi oldu.

“... Bu nə çətirdi, ə, düdük?!

- Tələsib səhv götürmüşəm də, nolub e, kimdi səni burda görən ki, qız çətiri tutmusan?!

- Korsan? Götürəndə bir bax da nə götürürsən?

- Minnət eləmə e, şükür elə ki, onu da olsa, gətirmişəm, yoxsa cücəyə dönərdin indi...”

Yenə çətir... Heç hənanın yeridi?!

Yarım saat üzüqoylu uzandım, yuxuya get-səydim, bir az yüngülləşərdim, bəlkə, o da alınmadı.

Dikəlib oturdum.

...İlahi, bu peşmanlıqdan necə qurtula bilərəm, görəsən?! Yoxsa elə ömrümün sonunacaq belə yaşamağa məhkumam?!

...Bəlkə, Qaçay əmimə hər şeyi deyim?!

Deyim ki, Qədiri mən öldürmişəm?!

Doğru deyirəm, Qədirin qatili mənəm. Necə oldu, xata əlimdən necə çıxdı, heç özüm də bilmədim.

Və hər kəsdən gizlətmək istəyirdim, amma, deyəsən, olmayacaq. Dözə bilməyəcəm. Ya hər şeyi açım deyim, sonra nə olar, olar, ya da heç kəsə deməyim və ömür boyu əzabı özümlə daşıyım.

...Qırx çıxanacan dözə bildim.

Bu qırx gün ərzində özümə nifrət edə-edə, hər kəsin tənəli baxışlarını üstümdə daşıyadaşıya ortalıqda firlandım. Yasa gələnlərin kiminə çay süzdüm, kiminə xörək apardım, stolların üstünə limon, xurma, marmelad düzdüm, molaya dəstəməz almaq üçün su apardım, dəsmal verdim və belə-belə qırx gün keçdi. Əzablarım bir azca da olsa, azalmadı.

Qırxinci günün səhəri ara qapısından Qaçay əmigilin həyətinə keçdim. Bikə bibi evin pilləkəninin üstündə oturub fikrə getmişdi. Salam verdim, diksindi.

Qaçay əminin ayaqqabıları pilləkənin önündə idi, bildim ki, evdədi. Evə çıxdım.

Qaçay əmi günorta namazını qılırdı. Oturub gözlədim ki, qılıb qutarsın, duasını eləsin, sonra ürəyimi boşaldım.

Əmim uzun-uzadı dua elədi, “amin” deyib ovuclarını asta-asta üzünə sürtdü. Ayağa qalxanda məni görüb bir anlıq duruxdu, sonra:

- Xoş gəlibəsən, oğul, - dedi.

- Sağ ol, əmi, - dedim, - xoş gününüzə gələk.

- Xoş gün... - deyib köks ötürdü, sonrasını gətirmədi.

Son olaraq özümü toparladım.

- Əmi, - dedim.

Əlinəki səccadəni qatlayıb divanın kələsinə qoydu:

- Həə, - dedi.

- Əmi, məni bağışlaysırsanmı? - soruştum.

Üzümə baxa-baxa gözləri doldu. Mənə tərəf bir addım atıb dayandı. Görəsən, deyimmi ki, Qədiri mən öldürmişəm?! Dözə biləcəkmi?! Birdən dözməz kişi, elə burdaca canını tapşırar, ya da infarkt keçirib yıxılar.

Bir addım da atdı. Sanki addımlarını qorxa-qorxa atırdı. Deyəsən, o da mənim kimi yixılacağından qorxurdu axı...

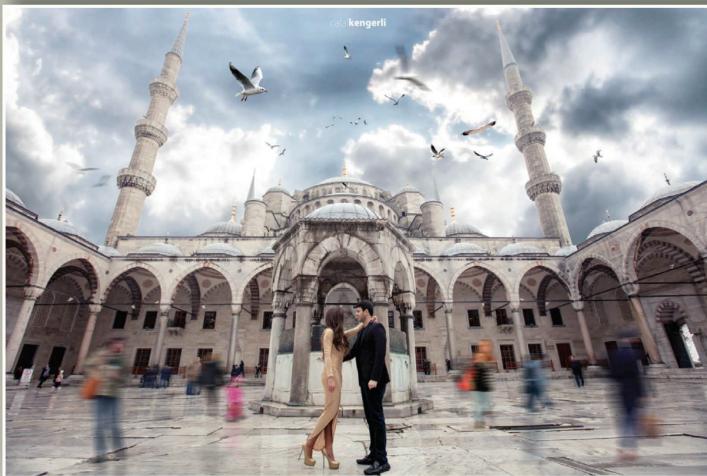
Yaxınlaşış əlindən tutdum, içimdən qəribə üşütmə keçdi. Yoox, deyə bilməyəcəm. Deyə bilməyəcəm.

Birdən məni qucaqlayıb bağrına basdı, ilk dəfə hönkürdü.

- Olan olub, oğul, - dedi hıçqıra-hıçqıra, - bağışlamayıb neyləyəcəm ki?! Qismət. Sən də mənim bir oğlumsan. Allah ömrünü uzun eləsin.

Göz yaşları üzümü isladanda yenə güllü çətiri xatırladım.

Qaçay əminin məni bağışlaması vicdan əzabımı daha da artırmışdı, deyəsən...

Cəlal Kəngərli

Bir neçə beynəlxalq müsabiqə və sərginin iştirakçısıdır
(Almaniya, Polşa, Türkiyə).

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN

całkengerli

